

ลวดลายอิสลามในงานศิลปกรรมวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ข ระดับปริญญาโท

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลวดลายอิสลามในงานศิลปกรรมวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ISLAMIC MOTIFS IN THE ARTWORKS OF RAJCHABURANA TEMPLE,
AYUTTHAYA

By

MISS Saowapak SUWANRUEANG

A Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for Master of Arts (ART HISTORY)

Department of Art History

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2017

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

56107319 : ประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ข ระดับปริญญาโท

คำสำคัญ : ลวดลายมุสลิม, ศิลปะอิสลาม, วัฒนธรรม, อุษยา, เครื่องทอง

นางสาว เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง: ลวดลายอิสลามในงานศิลปกรรมวัฒนธรรม จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์

จากการศึกษาตัวอย่างรูปแบบลวดลายของศิลปกรรมที่ปรากฏที่พระที่นั่งวัดราชบูรณะ พบว่าในสมัยอยุธยาตอนต้นสันนิษฐานว่ามีชาวมุสลิม ได้เข้ามาติดต่อทำการค้าหรือเชื่อมสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาบ้างแล้ว โดยลวดลายที่ปรากฏขึ้นในงานนั้นมีทั้งรูปแบบของลวดลายที่เป็นลายแบบอิสลามโดยตรง ได้แก่ การทำลวดลายในแบบลายเรขาคณิต เช่น ลายขัดสาน ลายสอดสาน และ ลายอักษรวิจิตร ที่เป็นตัวอักษรภาษาอาหรับ ซึ่งไม่ได้มีความหมายเกี่ยวกับความศรัทธาตามหลักศาสนาอิสลาม แต่กลับมุ่งเน้นในประเด็นเรื่องความแปลกใหม่ของลวดลายที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนของงานศิลปวัตถุในสมัยอยุธยาตอนต้น ในส่วนของงานศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลศิลปะอิสลามปรากฏอยู่ในลวดลายเครื่องประดับ จิตรกรรม และการประดับลวดลายปูนปั้น โดยในบางลวดลายที่พบบนนั้น ได้มีการพัฒนารูปแบบลวดลายที่แตกต่างออกไปจากงานศิลปกรรมในศิลปะอิสลาม ทั้งนี้สันนิษฐานว่าได้ถูกส่งผ่านมาจากงานศิลปะอื่นๆ เช่น ศิลปะจีน เป็นต้น

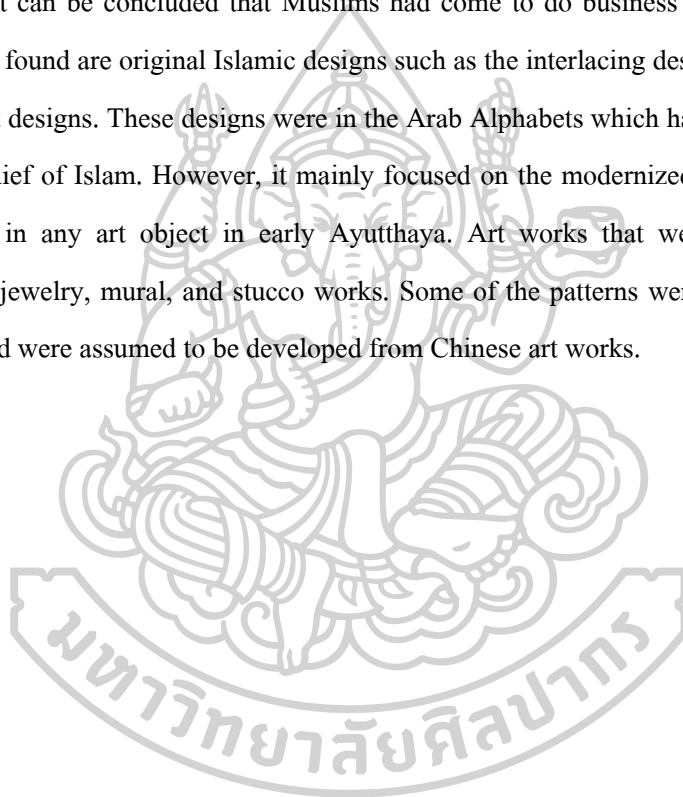

56107319 : Major (ART HISTORY)

Keyword : MUSLIM INFLUENCES, FLORAL PATTERN DESIGN, GOLDEN ORNAMENTS,
WAT RATCHABURANA, AYUTTHAYA, ISLAMIC ART

MISS SAOWAPAK SUWANRUEANG : ISLAMIC MOTIFS IN THE ARTWORKS
OF RAJCHABURANA TEMPLE, AYUTTHAYA THESIS ADVISOR : PROFESSOR DR.
SAKCHAI SAISINGHA

From the study of pattern designs at Wat Ratchaburana prang since the early Ayutthaya, it can be concluded that Muslims had come to do business with Ayutthaya already. The patterns found are original Islamic designs such as the interlacing design in geometry patterns and alphabet designs. These designs were in the Arab Alphabets which had nothing to do with the faith and belief of Islam. However, it mainly focused on the modernized patterns that had never been found in any art object in early Ayutthaya. Art works that were influenced by Islam appeared in jewelry, mural, and stucco works. Some of the patterns were different from Islamic art works and were assumed to be developed from Chinese art works.

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ก็เพราะมีหลายท่านช่วยเหลือแนะนำ ผู้ศึกษา ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ที่ให้โอกาสในการค้นคว้าอิสระเรื่องนี้ ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ติงสัญชติ ที่ให้โอกาสในการศึกษาเพิ่มเติมวิชาศิลปะอิสลาม ขอขอบพระคุณครอบครัวตระกูลนานา ตระกูลโบทาวาลา ตระกูลบาไปเลียทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำและพาไปศึกษาที่พิพิธภัณฑ์ที่ประเทศอินเดีย และประเทศมาเลเซีย ขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่ทุกท่านที่สถาบันศิลปะอิสลามแห่งประเทศไทย ที่ให้แนะนำในเรื่องศิลปะอิสลาม ขอขอบคุณ คุณ ณหฤทัย เฟ็งแก้ว ที่คอยให้คำปรึกษาในการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงครอบครัว คณะอาจารย์ พี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ทุกท่านที่ให้อกำลังใจจนสำเร็จได้ด้วยดี

เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง

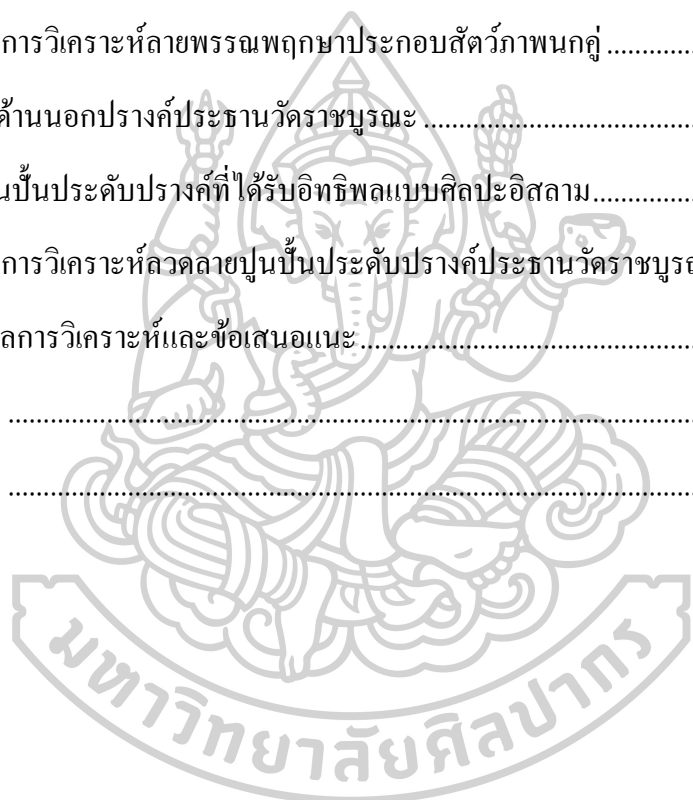

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
สมมติฐานของการศึกษา.....	3
วิธีการศึกษา.....	4
ขอบเขตการศึกษา.....	4
ขั้นตอนของการศึกษา.....	4
บทที่ 2 อิสลามในช่วงก่อนสถาปนาอยุธยาและวัดราชบูรณะอยุธยา.....	6
ความเป็นมาของศาสนาอิสลาม.....	6
องค์ประกอบพื้นฐานของลวดลายประดับ	10
ตัวอย่างงานศิลปะแบบอิสลาม.....	13
การเข้ามาของวัฒนธรรมอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.....	21
การเข้ามาของวัฒนธรรมอิสลามเข้ามาในประเทศไทย.....	23
ชาวมุสลิมในสมัยอยุธยา.....	25
วัดราชบูรณะ : ประวัติการก่อสร้างและงานศิลปกรรม	27
ศิลปกรรมที่ปรากฏที่ประธานวัดราชบูรณะ	28

บทที่ 3 การวิเคราะห์ลวดลายอิทธิพลศิลปะอิสลามที่พบในปราสาทประธานวัดราชบูรณะ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	32
ศิลปกรรมภายในปราสาทประธานวัดราชบูรณะ	32
1.ศิลปกรรมที่มีลวดลายในแบบของศิลปะอิสลาม	32
1.1 เครื่องประดับอัญมณี	33
1.1.1 ชิ้นส่วนเครื่องประดับขี้อรดพระองค์หรือเข็มขัดทองคำประดับอัญมณี	33
การวิเคราะห์ลวดลายบนชิ้นส่วนเครื่องประดับขี้อรดพระองค์หรือเข็มขัดทองคำ ประดับอัญมณี	35
1.1.2 ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำอัญมณี	36
การวิเคราะห์ลวดลายบนชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีทองคำ	40
1.2 เครื่องประดับทองของกษัตริย์และเจ้านาย	44
1.2.1 แหวนทองจารึกภาษาอาหรับ	44
การวิเคราะห์ลวดลายบนแหวนทองจารึกภาษาอาหรับ	45
1.2.2 เหรียญทองคำจารึกภาษาอาหรับ	46
การวิเคราะห์เหรียญทองคำจารึกอักษรอาหรับ	48
2.ศิลปกรรมที่พบในปราสาทประธานวัดราชบูรณะที่ได้รับอิทธิพลแบบศิลปะอิสลาม	52
2.1 เครื่องประดับอัญมณี	53
2.1.1 จุลมงกุฎ	53
2.1.2 พระคชาธารทองคำ	55
2.1.3 ชิ้นส่วนเครื่องประดับขี้อรดพระองค์หรือเข็มขัดทองคำประดับอัญมณี	57
การวิเคราะห์ลวดลายในตัวอย่างศิลปกรรมบนเครื่องประดับอัญมณี	59
ลายสามกลีบหรือลายสามเหลี่ยมก้านขด	59
ลายช่อพรรณพฤกษา	61
2.2 งานเครื่องราชูปโภค	64

2.2.1	ฝากระโถนทองคำ	64
	การวิเคราะห์ลวดลายบนฝากระโถนทองคำ	65
2.3	จิตรกรรมที่ได้รับอิทธิพลแบบศิลปะอิสลาม	66
2.3.1	ดาวเพดาน.....	66
	การวิเคราะห์ลวดลายดาวเพดาน.....	67
2.3.2	ภาพนกคู่หันหน้าเข้าหากัน	68
	การวิเคราะห์ลายพรรณพฤกษาประกอบสัตว์ภาพนกคู่.....	69
	ศิลปกรรมด้านนอกปราสาทประธานวัดราชบูรณะ	70
	ลายปูนปั้นประดับปราสาทที่ได้รับอิทธิพลแบบศิลปะอิสลาม.....	70
	การวิเคราะห์ลวดลายปูนปั้นประดับปราสาทประธานวัดราชบูรณะ	71
บทที่ 4	สรุปผลการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ	73
	รายการอ้างอิง	78
	ประวัติผู้เขียน	82

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 ภาพลายอักษรวิจิตร เขียน โดย Mubarak Shah,1320-1330.....	10
ภาพที่ 2 ปูนปั้นแกะสลักลายพรรณพฤกษา	11
ภาพที่ 3 รูปแบบลายเรขาคณิตในศิลปะอิสลาม.....	12
ภาพที่ 4 งานแกะสลักไม้ลายเรขาคณิตบนธรรมาสน์	12
ภาพที่ 5 งานเซรามิกทำเป็นลายขัดสาน.....	13
ภาพที่ 6 ลายดอกไม้สี่กลีบบนขวดโหลเคลือบเซรามิก ศิลปะเปอร์เซีย.....	14
ภาพที่ 7 ลายผ้าอินเดีย จากรัฐคุชราต อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 15-16.....	15
ภาพที่ 8 ลายปูนปั้นสามกลีบในสมัยปาร์เซียน.....	16
ภาพที่ 9 ลายสามกลีบกำบังขดสมัยมัมลุก	16
ภาพที่ 10 งานแกะสลักเครื่องโลหะลายอักษรวิจิตรผสมกับลายขัดสานและลายอาราเบกส์.....	17
ภาพที่ 11 งานแกะสลักหินทราย ลายกรอบสอดไขว้.....	18
ภาพที่ 12 ลายกรอบสอดไขว้งานเครื่องเงินศิลปะสมัยครึ่งหลังมัมลุก.....	19
ภาพที่ 13 กล่องงาช้างแกะสลักประกอบสัตว์ ศิลปะอุมัยยาด(Umayyad).....	20
ภาพที่ 14 งานกระเบื้อง 8 เหลี่ยมลายพันธุ์พฤกษานกคู่ ศิลปะเซลญุก.....	20
ภาพที่ 15 ภาพชิ้นส่วนเครื่องประดับขอร์ดพระองค์หรือเข็มขัดทองคำประดับอัญมณี	33
ภาพที่ 16 ภาพลายเส้นลายขัดสาน 8 ปม.....	34
ภาพที่ 17 ภาพลายดอกไม้สี่กลีบ.....	34
ภาพที่ 18 ภาพลายสามกลีบ	35
ภาพที่ 19 ลวดลายกระเบื้องประดับในรูปแบบเรขาคณิตดอกกุหลาบ 8 กลีบ.....	36
ภาพที่ 20 ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำอัญมณี.....	36
ภาพที่ 21 ลายสามกลีบ	37

ภาพที่ 22 ลายตัวอักษรสอดไขว้	38
ภาพที่ 23 ลายสามเหลี่ยมก้านขด	38
ภาพที่ 24 ลายสามเหลี่ยมก้านขดเชื่อมกันทั้งหกด้าน.....	39
ภาพที่ 25 ลายช่องกระจก.....	39
ภาพที่ 26 ลายตัวอักษรสอดไขว้ ลายลาม/ลามอะลีฟ	40
ภาพที่ 27 ลายเส้นตัวอักษรสอดไขว้ ลายลาม/ลามอะลีฟ.....	40
ภาพที่ 28 ลายอักษรวิจิตรบนงานเครื่องถ้วยเซรามิก.....	43
ภาพที่ 29 ลายลามอะลีฟบนงานเครื่องเงิน.....	43
ภาพที่ 30 ภาพแหวนทองจารึกและลายเส้น	44
ภาพที่ 31 ภาพแบบพิมพ์ผ้าตรงกลางเขียนคำว่า Al-Sultan สมัยมัมลุก.....	45
ภาพที่ 32 เหรียญทองคำจารึกภาษาอาหรับ	46
ภาพที่ 33 เหรียญทองคำอาหรับด้านที่ 1	47
ภาพที่ 34 เหรียญทองคำอาหรับด้านที่ 2	47
ภาพที่ 35 ภาพเหรียญเงินในสมัยกษัตริย์ไซนูลอะบิดีน แคว้นกัษมีร์ ประเทศอินเดีย	48
ภาพที่ 36 ภาพเหรียญจารึกสมัย Sultan Zain al-Abidin I.....	50
ภาพที่ 37 ภาพเหรียญจารึกสมัย Sultan Zain al-Abidin II	51
ภาพที่ 38 จุลมงกุฏ.....	54
ภาพที่ 39 ลายขอบจุลมงกุฏ	54
ภาพที่ 40 ลายสามกลีบคล้ายดอกกลีบลี	55
ภาพที่ 41 พระคชาธารทองคำ.....	56
ภาพที่ 42 ลายสามกลีบบนเครื่องทรงพระคชาธารทองคำ	56
ภาพที่ 43 ลายช่อดอกไม้พรรณพฤกษา.....	57
ภาพที่ 44 ลายสามกลีบ	58
ภาพที่ 45 ลายสามกลีบก้านขด	58

ภาพที่ 46 ลายปูนปั้นประดับที่เมือง Samarra อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 9	59
ภาพที่ 47 ลายประดับเซรามิกที่ เมือง Samarqand อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 14	60
ภาพที่ 48 ภาพตะเกียงเคลือบแก้วของมัซยิดในซีเรีย อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 15	61
ภาพที่ 49 เครื่องประดับศีรษะแบบเปอร์เซีย	62
ภาพที่ 50 จีการ์ลายช่อพรรณพฤกษา	62
ภาพที่ 51 ลายผนังแบบซีเรีย อายุราวกลางศตวรรษที่ 17	63
ภาพที่ 52 ชามเซรามิก ศิลปะอิหร่าน อายุราวหลังคริสต์ศตวรรษที่ 13-14	63
ภาพที่ 53 คนโทใส่น้ำรูปช้าง ศิลปะอิหร่าน อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 17	64
ภาพที่ 54 ฝากระโถนทองคำและลายกรอบสอดไขว้	65
ภาพที่ 55 ดาวพาดานในกรุปรางค์ประธาน วัดราชบูรณะ	66
ภาพที่ 56 ภาพดาวพาดาน ศิลปะอิหร่าน อายุราวศตวรรษที่ 13	67
ภาพที่ 57 กระจกทำจากโลหะศิลปะเอเชียกลาง อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 11 – 13	68
ภาพที่ 58 ภาพนกคู่หันหน้าเข้าหากัน	69
ภาพที่ 59 ภาพนกคู่ที่ผนังปรางค์ที่วัดราชบูรณะ	70
ภาพที่ 60 ภาพลายสามกลีบ ที่วัดราชบูรณะ	71
ภาพที่ 61 ภาพดอกไอริสในงานศิลปะอิสลาม	72
ภาพที่ 62 ภาพกระเบื้องรูปดาว (Star-shaped tile) ศิลปะอิหร่าน	72

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัดราชบูรณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประวัติที่กล่าวถึงในพงศาวดารฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์และพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาความว่า “ วัดราชบูรณะนั้น สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) โปรดให้สถาปนาขึ้นในที่ถวายพระเพลิงพระศพ เจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยา ผู้เป็นเชษฐา ในปีมะโรง พ.ศ. 1967” (ฉำ ทงคำวรรณ 1958) (ฉำ ทงคำวรรณ 1958: 14)¹ จากการศึกษาข้อมูลหลักฐานในชั้นต้นพบว่ามีกรรวบรวมงานหลากหลาย อิทธิพลของศิลปะเข้าไว้ด้วยกัน อาทิ การทำปราสาทประธานแบบอิทธิพลขอม การนำเอาสถาปัตยกรรม มาเป็นเจดีย์จำลองเหนือชั้นมุขคล้ายที่พบได้ในศิลปะพม่า ภาพเขียนจิตรกรรมและลวดลายประดับ ตกแต่งที่มีผสมกันทั้งอิทธิพลแบบจีน สุโขทัย เปอร์เซีย²(กิตติมา อมรทัต 2547)(กิตติมา อมรทัต 2547) เป็นต้น โดยตัวงานศิลปกรรมนั้นก็เป็งานที่ทำจากช่างที่มีความประณีตมีประสพการณ์และมีความ ชำนาญเป็นอย่างมาก ซึ่งในที่นี้อาจจะเป็นงานของช่างหลวงที่ประจำราชสำนัก เนื่องจากเป็นวัดที่ พระมหากษัตริย์ทรง โปรดให้สร้าง

ภายในกรุปราสาทประธานจิตรกรรมฝาผนังที่ยังเหลือพอให้ศึกษาเป็นงานสมัยอยุธยาตอนต้น ที่เขียนภาพประดับผนังกรุและยังมีทางลงเข้าไปในบริเวณฐานปราสาทแบ่งออกเป็นห้อง ได้ 3 ห้อง ในห้องดังกล่าวแต่เดิมได้เป็นที่ประดิษฐานเครื่องราชูปโภคและเครื่องพุทธบูชาทองคำ อาทิ เครื่องราชูปโภค พระพุทธรูป พระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จารึกลานทอง ประติมากรรม

¹ ฉำ ทงคำวรรณ, จิตรกรรมและศิลปวัตถุในกรุพระปราสาทวัดราชบูรณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระนคร) กรม ., [2501], 1958), 14.

² ศิลปะแบบอิสลามของเปอร์เซีย ปรากฏในช่วง คเป็นต้นมา ซึ่งศิลปะเปอร์เซียโบราณ (1543.ศ.พ) 1000.ศ. ก่อนที่จะเป็นศิลปะในแบบอิสลาม มีงานศิลปะปรากฏอยู่แล้วเช่น สมัยปาร์เซียน สมัยซัสซานีเยห์ ต่อมาเมื่อ เปอร์เซียเข้ารับอิทธิพลอิสลามแล้ว ศิลปะในระยะแรกก็เป็นรูปแบบพื้นฐานให้กับศิลปะในแบบอิสลามของ เปอร์เซีย ดังนั้นบางหนังสืออาจจะเรียกไม่เหมือนกัน อาทิ ศิลปะเปอร์เซีย ศิลปะอิสลามเปอร์เซีย ศิลปะ อิหร่าน ศิลปะอาหรับ เป็นต้น อ้างอิง . กิตติมา อมรทัต, ศิลปะเปอร์เซีย (กรุงเทพฯ: ศูนย์วัฒนธรรม สถาน เอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน2547), 43-47.

สถาปัตยกรรมจำลอง และเครื่องประดับที่สร้างเพื่อสำหรับชนชั้นปกครอง³ เป็นต้น เครื่องทองเหล่านี้ส่วนหนึ่งได้ถูกคนร้ายโจรกรรมไปเมื่อปีพ.ศ. 2500 โดยส่วนที่เหลือได้เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา งานช่างที่ปรากฏบนงานประดับเครื่องราชูปโภคทองคำนั้น โดยภาพรวมแล้วจะเป็นงานในลวดลายแบบศิลปะจีนซึ่งยืนยันทันถึงบทบาทของชาวจีนในราชสำนักในช่วงนั้นได้เป็นอย่างดี อาทิเช่น การประดับจอกทองคำ ด้วยวิธีคูนนูนให้เกิดลวดลายช่อดอกโบตัน ชิ้นส่วนของปราสาทจำลอง แผ่นทองคำคูนนูนลายช่อดอกไม้ และแถวลายก้านขดอย่างจีน เป็นต้น

รายละเอียดของลวดลายในงานประดับบางชิ้นแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องระหว่างลายจีนและลายอิสลามเปอร์เซีย ด้วยเช่นกัน ได้แก่ ลายขจัดสาน ปรากฏอยู่บนชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำจตุลดาบนเครื่องประดับอัญมณีทองคำที่มีลักษณะคล้ายหัวเข็มขัด หรือข้อรัดพระองค์ และลายสามกลีบ ที่ประดับอยู่ตรงบริเวณลายกรวยเชิงทางด้านทิศเหนือของปราสาทประธาน เป็นต้น ลายสามกลีบนี้เป็นส่วนหนึ่งในงานลวดลายพรรณพฤกษาที่พบเห็นได้ในงานศิลปกรรมในแบบอิสลามได้ทั่วไป โดยนิยมใช้ลวดลายพืชพรรณดอกไม้จากธรรมชาติมาผสมผสานกับลายอักษรประดิษฐ์และลายเรขาคณิต เรียกโดยรวมว่า “ลายอาหรับ” หรือ “Arabesques” เนื่องจากชาวมุสลิม⁴ ไม่นิยมวาดรูปคนหรือสัตว์ ลายอาหรับนั้นส่วนใหญ่มักพบประดับตกแต่งอยู่ที่ผนังมัสยิด ปกคัมภีร์ลายบนพรมสำหรับละหมาด ฯลฯ โดยมักจะวาดเป็นลวดลายที่ต่อเนื่องกันสื่อถึงสัญลักษณ์ของความไม่สิ้นสุด เป็นต้น

ในด้านงานศิลปกรรมที่ประดับด้วยพืชพรรณพฤกษาในสมัยอยุธยา นั้น มีปรากฏตั้งแต่ช่วงก่อนสถาปนาอยุธยาโดยลวดลายที่พบส่วนมากจะเป็นลวดลายที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะขอมที่เพิ่งจะเสื่อมอำนาจลงไป ต่อมาเมื่ออาณาจักรอยุธยามีความเจริญทางการค้ามากขึ้นก็ได้มีการติดต่อสัมพันธ์แบบขอม และงานศิลปกรรมบางแห่งมีการประดับตกแต่งด้วยลวดลายที่แตกต่างไปจากรูปแบบที่พบได้ทั่วไป หรือ บางลวดลายก็เป็นลายใหม่ที่มีการผสมผสานลวดลายเดิมที่มีอยู่แล้ว บางครั้งก็มีการประดิษฐ์ลายเพิ่มขึ้น ในด้านความสัมพันธ์ระหว่าง ชาวอยุธยากับชาวมุสลิมในช่วงนี้ ปรากฏหลักฐานที่สำคัญ ได้แก่ การค้นพบเหรียญเปอร์เซียทองคำภายในกรุปราสาทแห่งนี้โดยเหรียญ

³ วรวิทย์ สันนุรหัตถ์, "รูปแบบและลวดลายเครื่องประดับทองคำจากกรุปราสาทประธานวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา =Form and Pattern Design of the Goldenornaments from the Crypt of Main Prang, Wat Ratchaburana, Ayutthaya" (มหาวิทยาลัยศิลปากร.สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ., 2555.), 7-21.

⁴ ชาวมุสลิม คือ กลุ่มชนที่นับถือศาสนาอิสลาม, ผู้ศึกษา.

⁵ Dobrée Bonamy, "Arabic Art in Egypt," *The Burlington Magazine for Connoisseurs*, no. 202 (1920): 31-35.

ทองคำกล่าว อาจเปรียบเทียบได้ว่าเป็นหลักฐานแสดงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับชาวมุสลิม⁶ ในช่วงนั้นได้เช่นเดียวกัน

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจในการทำการศึกษความสัมพันธ์ทางด้านลวดลายอิสลามที่ปรากฏบนงานศิลปะที่วัดราชบูรณะ ไม่ว่าจะเป็นการพบเหรียญของกษัตริย์มุสลิม ลายปูนปั้นสามกليب ลายพรรณพฤกษาที่ปรากฏบนเครื่องทองประดับอัญมณีทองคำที่มีรูปแบบคล้ายกับลายอิสลาม สิ่งเหล่านี้อยุธยาได้รับมาจากกลุ่มชนใด จากชาวมุสลิมโดยตรงหรือได้รับผ่านจากศิลปะอื่น โดยนำมาเทียบเคียงกับหลักฐานและเอกสารความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ระหว่างอยุธยากับพ่อค้าชาวต่างชาติ ในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น แล้วจึงนำมาวิเคราะห์สรุปผลการศึกษา และหวังว่าผลประโยชน์ของการศึกษาของผู้วิจัยในครั้งนี้จะเป็นข้อมูล สำหรับผู้ที่สนใจหรือต้องการศึกษาลวดลายพรรณพฤกษาที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอิสลามที่พบในประเทศไทยต่อไป

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาเฉพาะลวดลายที่สันนิษฐานว่าอาจได้รับอิทธิพลศิลปะแบบอิสลาม บนงานศิลปกรรมที่วัดราชบูรณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ จารึกบนเหรียญทองคำสำหรับลวดลายอักษรอาหรับ ลวดลายเรขาคณิต ลวดลายพรรณพฤกษา
2. เพื่อศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยกับชาวมุสลิม ในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น

สมมติฐานของการศึกษา

1. ศึกษาที่มาของเหรียญจารึกภาษาอาหรับทองคำและมีความสัมพันธ์ด้านใดบ้าง
2. ศึกษารูปแบบในการทำลวดลายที่พบบนเครื่องประดับทองคำและลวดลายปูนปั้นที่ปรากฏที่ประธานวัดราชบูรณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีรูปแบบคล้ายกับลายที่พบในงานศิลปะอิสลาม หรือจากงานศิลปกรรมอื่นที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอิสลามมาก่อนหน้า อาทิ เช่น ศิลปะจีน เป็นต้น

⁶ ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์, ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และศิลปวัตถุ ในกรุงพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยากรมศิลป:พระนคร) กร.,2501), 61-62.

วิธีการศึกษา

1. เก็บข้อมูลภาคสนามที่วัดราชบูรณะ และพิพิธภัณฑเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารในด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของลวดลายต่างๆที่มีผู้กล่าวถึงในงานลวดลายพรรณพฤกษา ในแบบของศิลปะอิสลาม ศิลปะเปอร์เซีย และศิลปะอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมถึงความคิดในการออกแบบลวดลายของช่างมุสลิม ในการทำผลงาน
3. วิเคราะห์ เปรียบเทียบลวดลายที่พบในงานศิลปกรรมที่พบที่วัดราชบูรณะกับงานศิลปกรรมอิสลาม ที่ร่วมสมัยกัน
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับเอกสารทางประวัติศาสตร์ จัดเรียงลำดับเหตุการณ์ แล้วสรุปผล

ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยนี้มุ่งเน้นในการศึกษาเฉพาะลวดลายที่ปรากฏบนงานศิลปกรรม วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสันนิษฐานว่าอาจได้รับอิทธิพลศิลปะแบบอิสลาม ได้แก่ จารึกบนเหรียญทองคำอาหรับ ลวดลายอักษรอาหรับ ลวดลายเรขาคณิต ลวดลายพรรณพฤกษา ที่มีลักษณะสอดคล้องหรือคล้ายคลึงกับลวดลายที่พบในงานศิลปกรรมของศิลปะอิสลามอย่างไร หรือสามารถหาแหล่งที่มาได้โดยเปรียบเทียบหลักฐานที่เกี่ยวข้อง อาทิ เหรียญทอง เครื่องถ้วย เครื่องทอง เครื่องเงิน เครื่องประดับ ลายบนพรม ลายปูนปั้นต่างๆ และเอกสารสนับสนุนในการค้นคว้าจากประเทศต่างๆ ที่สอดคล้องกับการศึกษา

ขั้นตอนของการศึกษา

1. การศึกษาจากเอกสาร บันทึกต่างๆและรวบรวมข้อมูลที่ถูกกล่าวถึงประเด็นในการทำวิจัย
2. การสำรวจข้อมูลภาคสนาม
3. จัดระเบียบข้อมูล
4. พิจารณาและวิเคราะห์ข้อมูล
5. เรียบเรียงข้อมูล และสรุป
6. การเขียนเอกสารการศึกษา

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงรูปแบบลวดลายในศิลปะอิสลาม
2. ทำให้ทราบถึงรูปแบบลวดลายที่พบในงานศิลปกรรมที่วัดราชบูรณะ
3. ทำให้ทราบถึงรูปแบบลวดลายศิลปกรรมเมื่อนำมาเปรียบเทียบกันระหว่างศิลปกรรมที่พบที่วัดราชบูรณะกับศิลปกรรมอื่นๆในศิลปะอิสลาม
4. ทำให้ทราบถึงความเกี่ยวข้องในการรับส่งอิทธิพลศิลปะอิสลามกับศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น
5. เป็นข้อมูลในการศึกษาเพิ่มเติมทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์สมัยอยุธยาตอนต้นและอาณาจักรที่รับวัฒนธรรมอิสลามเข้ามา

บทที่ 2

อิสลามในช่วงก่อนสถาปนาอยุธยาและวัดราชบูรณะอยุธยา

ความเป็นมาของศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามเกิดขึ้นในคาบสมุทรอาหรับ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 (ค.ศ.622,พ.ศ.1165)⁷ ซึ่งเป็นปีที่ท่านนบีมุฮัมมัดได้ย้ายออกจากเมืองเมกกะมายังเมืองมาดีนะห์และเผยแพร่ศาสนา นาน 23 ปี จนกระทั่งใน ค.ศ. 632(พ.ศ.1175)⁸ ศาสดาได้นำชาวมาดีนะห์ไปทำพิธีฮัจจ์ที่มักกะฮ์และเทศนาเป็นครั้งสุดท้ายและสิ้นชีวิตลงในปีนี้ ต่อมาภายหลังจากสมัยท่านนบีมุฮัมมัดศาสนาอิสลามก็ได้มีการขยายอาระธรรมเข้าไปในดินแดนตะวันออกกลาง แอฟริกา และยุโรป โดยเฉพาะซึ่งการพิชิตจักรวรรดิเปอร์เซียและจักรวรรดิไบเซนไทน์ของชาวมุสลิมนั้นมีผลต่อประวัติศาสตร์อิสลามเป็นอย่างมากเนื่องทั้งสองจักรวรรดิเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ มีชายแดนเชื่อมถึงทะเลเมดิเตอร์เรเนียนทำให้ชาวมุสลิมเริ่มเห็นความสำคัญของกองทัพเรือจึงได้เริ่มการตั้งกองทัพเรือขึ้นและทำการค้าในน่านน้ำทะเลเมดิเตอร์เรเนียน หลังจากนั้นอาณาจักรของมุสลิมได้แผ่ขยายกว้างขวาง ซึ่งต่อมาได้ขยายอำนาจไปจนถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุในอินเดีย⁹

งานศิลปะอิสลาม (Islamic Art) คือ ศิลปะที่เกิดขึ้นจากแนวความคิดในศาสนาอิสลาม โดยหลีกเลี่ยงสิ่งต้องห้ามที่ศาสนากำหนด อาทิเช่น ภาพบุคคล เป็นต้น ซึ่งศิลปะอิสลามไม่เพียงแต่อธิบายถึงศิลปะที่สร้างขึ้นจากหลักศรัทธาและความเชื่อของชาวมุสลิมเท่านั้นแต่ยังหมายถึงการนำศิลปะวิทยาการของดินแดนที่ต่อมาภายหลังถูกปกครองโดยชาวมุสลิมและมีเอกลักษณ์ที่ดีมาแต่เดิมมาพัฒนาและจัดการรังสรรค์ขึ้นใหม่ โดยศิลปินชาวมุสลิม อาณาจักรเหล่านี้ถึงจะตกอยู่ภายใต้การปกครองในวัฒนธรรมอิสลามแล้วก็ตามแต่ในด้านงานศิลปะก็ยังคงมีการทำงานในรูปแบบดั้งเดิมของตนเอง ดังนั้นในยุคแรกของศิลปะอิสลามจึงขึ้นอยู่กับเทคนิครูปแบบของสมัยก่อนหน้าโดยการผสมผสานรูปแบบและลวดลายตกแต่งแบบดั้งเดิมก่อนที่จะค่อยๆพัฒนามาเป็นศิลปะอิสลามที่กระจายอยู่หลากหลายพื้นที่ทั่วโลก โดยรูปแบบทางศิลปะและสถาปัตยกรรมนั้นอ้างอิงจากแนวความคิดทางศาสนาและวัฒนธรรมของชาวอาหรับ รวมไปถึงศิลปะที่ได้รับมาจากอาระธรรม

⁷ วิลเลียม บรูเนลลี และ ลีราร์ดน์ เรื่องวงศักร, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนการเข้ามาของชาวจีนวันตคมหาวิทยาลัยรามคำแหง:กรุงเทพฯ) 2521,), 164.

⁸ ปันฉัตร หมอฮาดิ สุวิทย์ ภัทพพัฒน์และคณะ, อารยธรรมมนุษย์, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช2560), 7.

⁹ Ibid., .11

อื่น เช่น ศิลปะไบแซนไทน์ (Byzantine) ของอาณาจักรโรมันที่ต่อมาถูกครอบครองโดยอาณาจักรออตโตมัน ปัจจุบันตั้งอยู่ที่กรุงอิสตันบูล ประเทศตุรกี หรือศิลปะของอาณาจักรซัสซานีเยส (Sasanian) ที่มีการผสมผสานรูปแบบงานศิลปกรรมอย่างตะวันออกกลางโบราณกับกรีกโรมัน และต่อมาเป็นพื้นฐานให้ศิลปะแบบอิสลามในเปอร์เซีย เป็นต้น ซึ่งในด้านความสัมพันธ์ทางศิลปะนั้น นอกจากเรื่องของหลักศาสนาที่เป็นตัวเชื่อมโยงในแต่ละประเทศให้มีรูปแบบในแนวทางที่คล้ายคลึงกันแล้วนั้น การติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันก็เป็นตัวกลางหลักในการสร้างผลงานใหม่ๆ เช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจจะเพราะเป็นทำขึ้นตามความต้องการของตลาดหรือช่างนั้นสร้างตามสุนทรียภาพของตัวเองและผลงานเหล่านั้นเกิดได้รับความนิยม

ความเชี่ยวชาญในด้านศิลปวัตถุโดยเฉพาะที่เป็นเกี่ยวกับงานเครื่องโลหะไม่ว่าจะเป็นเครื่องเงินหรือเครื่องทองนั้นก็เป็นที่ไม้อาจมองข้ามในงานของชาวเอเชียตะวันตกได้โดยเฉพาะผลงานที่มาจากชาวอิรัก อิหร่าน ซีเรีย ที่เคยอยู่ภายใต้จักรวรรดิเปอร์เซียโบราณและงานจากอียิปต์ ซึ่งรู้จักเทคนิคของการทำแกะสลักทองคำมาร่วม 5,000 ปีมาแล้ว และทำกันมาอย่างต่อเนื่อง และการค้าขายนั้นก็ทำให้เครื่องเงินเครื่องทองของอาหรับหลังไหลเข้าสู่ประเทศจีนในสมัยราชวงศ์ถัง ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่างานเครื่องปั้นดินเผาของจีนก็ได้รับอิทธิพลด้านรูปทรงและลวดลายมาจากเครื่องโลหะของชาวอาหรับตั้งแต่นั้นมา และเป็นที่นิยมมากในสมัยราชวงศ์ซ่งใต้และราชวงศ์หยวน เมื่อการค้าเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องกระเบื้องรุ่งเรือง ลวดลายตกแต่งประดับอย่างเช่น ลายกนก เกี้ยว ลายเหรียญกษาปณ์ ลายนกคู่บนเครื่องกระเบื้องลายครามในสมัยราชวงศ์หยวน มักเป็นลวดลายที่รับอิทธิพลมาจากเอเชียตะวันตก¹⁰

อายุของงานในศิลปะอิสลามนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมา และเรียกชื่อศิลปะต่างๆตามราชวงศ์ที่ครองราชย์ในแต่ละประเทศที่พบชิ้นงาน ซึ่งครอบคลุมในหลายประเทศและบางประเทศก็มีระยะเวลาของงานศิลปะที่ร่วมสมัยกัน

เริ่มต้นด้วย ราชวงศ์อุมัยยาด(Umayyad) และ ราชวงศ์อับบาสิยะ(Abbasid) ที่ปกครองรัฐอิสลามอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 7 (กลางพุทธศตวรรษที่ 12) เป็นต้นมา ต่อมาภายหลังได้แบ่งออกไปตามความรุ่งเรืองของแต่ละประเทศและแบ่งตามราชวงศ์ที่มีอำนาจตามยุคสมัยต่อมา ซึ่งราชวงศ์ต่างๆที่มีช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้นในประเทศอิสลาม ดังนี้

¹⁰ มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์, "รายงานการวิจัยเรื่อง มุมมอง : ลวดลายกระบวนจีนในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ"
" = "ใหม่Chinese Motifs in Murals at Wat Rajburana Crypt : New Outlooks", (2550): 85.

ตารางที่ 1 : ประวัติศาสตร์อิสลามโดยสังเขป

สเปน	โมร็อกโก	ตูนิเซีย	อียิปต์	ซีเรีย	อาหรับ	เมโสโปเตเมีย	เปอร์เซีย	อุซเบก	อัฟกานิสถาน	อินเดีย	ตุรกี
Christian Kingdoms			Byzantine Empire		นบีมุฮัมมัด		Sassanian Empire			Hindu States	Byzantine Empire
Umayyad Caliphate (Damascus)											
Umayyad Caliphate (Cordoba)											
Almoravid											
Nasrid (Granada)	Marinid (Fez)										
Christian Kingdoms											

ที่มาตาราง : เซมูร์ ดิงส์กูซดี, “ศิลปะอิสลาม” (เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 310314 ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559), 7.

ตารางแสดงช่วงระยะเวลาของราชวงศ์ต่างๆในประเทศอิสลาม

ราชวงศ์	ช่วงเวลา	พื้นที่ในปัจจุบัน
Seljuk	(ค.ศ.1038–ค.ศ.1194) (พ.ศ.1581–พ.ศ.1737) ¹¹	อิหร่าน อิรัก และเอเชียกลาง
Mamluk	(ค.ศ.1250–ค.ศ.1517), พ.ศ.1793–พ.ศ.2060) ¹²	อียิปต์ ซีเรีย และซาอุดีอาระเบีย
Nasrid	(ค.ศ.1230–ค.ศ.1492), (พ.ศ.1773–พ.ศ.2035) ¹³	สเปน
Ottoman	(ค.ศ.1281–ค.ศ.1924), (พ.ศ.1824–พ.ศ.2467) ¹⁴	ตุรกี
Sultanate	(ค.ศ.1206–ค.ศ.1555), (พ.ศ.1749–พ.ศ.2098) ¹⁵	อินเดีย
Timurid	(ค.ศ.1370–ค.ศ.1501), (พ.ศ.1913–พ.ศ.2044) ¹⁶	มองโกล

¹¹ Nuzhat Kazmi, *Islamic Art: The Past and Modern* (New Delhi, India: Lustre Press

Roli Books, 2009), Book, 140.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid., 141.

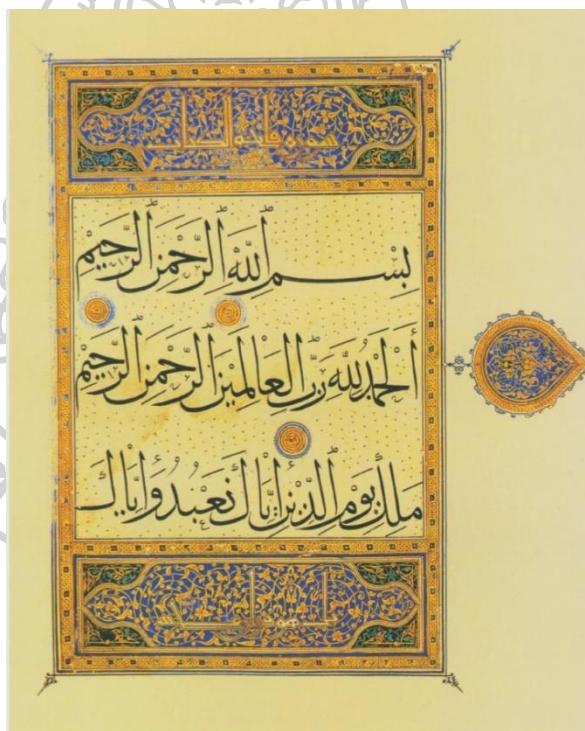
¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

การจำแนกประเภทของศิลปะอิสลามในปัจจุบันนั้นส่วนมากจะจำแนกตามประเภทของชิ้นงานเช่น งานเครื่องโลหะ งานศิลปะบนพรม ลวดลายงานประดับสถาปัตยกรรม เป็นต้น และถึงแม้ว่ารูปแบบลวดลายในงานศิลปะอิสลามนั้นมักจะมีเปลี่ยนแปลงตามระยะเวลา และความแตกต่างของพื้นที่แต่ยังคงรักษาคุณภาพและอัตลักษณ์ขั้นพื้นฐานไว้เสมอ

องค์ประกอบพื้นฐานของลวดลายประดับ

ลายอักษรวิจิตร(Calligraphy) คือ ศิลปะรูปแบบสำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับการบันทึกถ้อยคำจากพระมหาคัมภีร์อัล-กุรอาน มีรูปแบบการเขียนหลากหลายซึ่งนิยมแตกต่างกันไปตามกาลเวลาและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ภาพลายอักษรวิจิตร เขียนโดย Mubarak Shah, 1320-1330

ที่มาภาพ *Art of Islam, Language and Meaning: Commemorative Edition*, 53.

ลายพรรณพฤกษา (Arabesque) คือ การร้อยเรียงลายกิ่งก้านและเถาไม้เกี่ยวและแตก
ปลายออกเป็นดอกไม้ในนาชนิด เช่นลายปูนปั้นแกะสลักอิวานทิสใต้ ที่ Maristanal-
Qaymari เมืองดามัสกัส ประเทศ ซีเรีย (ภาพที่ 2)

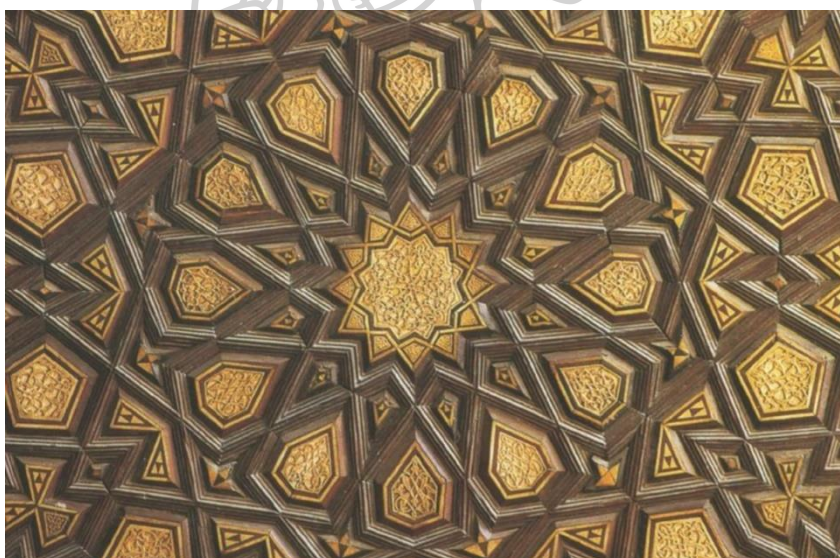
ภาพที่ 2 ปูนปั้นแกะสลักลายพรรณพฤกษา

ที่มาภาพ Art of Islam, Language and Meaning: Commemorative Edition, 62.

ลายเรขาคณิต (Geometry) คือ แนวคิดที่เกิดจากการใช้การคำนวณทางคณิตศาสตร์
และรูปทรงเรขาคณิต (ภาพที่3) มาทับซ้อนหรือตัดทอนให้เกิดเป็นลวดลายที่ระการ
ตาและสามารถขยายลวดลายออกไปได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เช่น งานแกะสลักไม้ลาย
เรขาคณิตที่ธรรมาสน์ ที่ Mausoleum of Qaytbay เมืองไคโร ประเทศอียิปต์ อายุราว
1472-1474 (ภาพที่ 4)

6-point Geometrical pattern	8-point Geometrical pattern	10-point Geometrical pattern
 Hexagon	 Octagon	 Decagon
 6-point Star	 8-point Star	 10-point Star
—	 8-fold Rosette	 10-fold Rosette

ภาพที่ 3 รูปแบบลายเรขาคณิตในศิลปะอิสลาม
ที่มาภาพ *Evolution of geometric patterns*, 2.

ภาพที่ 4 งานแกะสลักไม้ลายเรขาคณิตบนธรรมาสน์
ที่มาภาพ *Art of Islam, Language and Meaning: Commemorative Edition* , 62.

ตัวอย่างงานศิลปะแบบอิสลาม

ผู้ศึกษาได้ตั้งข้อสมมติฐานและข้อสังเกตว่า ศิลปวัตถุและบางลวดลายประดับที่พบบน
 ปรากฏ์ประธานวัดราชบูรณะนั้นมีศิลปกรรมบางชิ้นที่เป็นภาษาอาหรับที่แพร่หลายในงานศิลปะ
 แบบอิสลามมีความคล้ายคลึงกับศิลปะในแบบอิสลามเท่านั้น ซึ่งอาจจะได้รับอิทธิพลหรือถูก
 ส่งผ่านศิลปกรรมอื่นมาก่อนหน้า อาทิเช่นลวดลายดังต่อไปนี้

ลายขัดสาน หรือ ลายสอดสาน หรือ ลายปมไม่รู้จบ เป็นลายในแบบลายเรขาคณิต
 (Geometry) ของศิลปะอิสลาม โดยเริ่มจากจุดๆหนึ่งทำเป็นรูปเรขาคณิตไม่ว่าจะเป็นสามเหลี่ยม
 สี่เหลี่ยม ห้าเหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม เป็นต้น นำมาทำลายซ้ำๆซ้อนๆกันให้มี
 ความสมมาตรเท่าๆกัน ซึ่งเราจะพบได้ในงานต่างๆเช่น เครื่องถ้วยงานเซรามิคสมัยซามารา ประเทศ
 อียิปต์ อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 9 (ภาพที่ 5), เครื่องโลหะ, เงิน, ทอง เป็นต้น

ภาพที่ 5 งานเซรามิคทำเป็นลายขัดสาน

ที่มาจาก Islamic Pottery A Brief History :The Metropolitan Museum of Art Bulletin, 6.

ลายดอกไม้สีกลีบ หรือ ลายเหรียญกษาปณ์ ในศิลปะแบบอิสลามได้มีใช้กันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 8 ตอนกลางเป็นอย่างน้อย ซึ่งต้นกำเนิดนั้นได้มาจากเปอร์เซียอิหร่านและจีนก็ได้รับอิทธิพลมาและนำมาใช้บนเครื่องกระเบื้องเขียนสีครามได้เคลือบ สีทอง และเฟอร์นิเจอร์ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา อาทิเช่น ลายดอกไม้สีกลีบบนขวดโหลเคลือบเซรามิก ศิลปะเปอร์เซีย อายุราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 ถึง 15 (ภาพที่ 6) เป็นต้น ซึ่งลายสีกลีบนี้เป็นลายที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในระยะเวลาต่อมา ทำให้พบได้จากหลากหลายงานศิลปะที่เด่นชัดที่สุดคือ งานสิ่งทอที่เป็นลายผ้าอินเดีย จากรัฐคุชราต ที่มีการขายผ้ามายังเมือง สุลาเวสี(Sulawesi) ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งผ้าฝ้ายผืนนี้ถูกนำมาใช้ในพิธีฝังศพของชาวสุลาเวสี รูปแบบของลายดอกไม้สีกลีบ (ภาพที่ 7) ผู้ศึกษาสันนิษฐานว่าลายดอกไม้สีกลีบนี้น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากศิลปกรรมในพื้นที่แถบอินโด-เปอร์เซียเช่นเดียวกัน เนื่องจากเป็นแหล่งที่ส่งสินค้าทั้งผ้าและเครื่องเคลือบออกขายในบริเวณพื้นที่ในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่เป็นประจำ

ภาพที่ 6 ลายดอกไม้สีกลีบบนขวดโหลเคลือบเซรามิก ศิลปะเปอร์เซีย

ที่มาภาพ **Islamic Pottery A Brief History : The Metropolitan Museum of Art**

Bulletin, 27.

ภาพที่ 7 ลายผ้าอินเดีย จากรัฐคุชราต อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 15-16

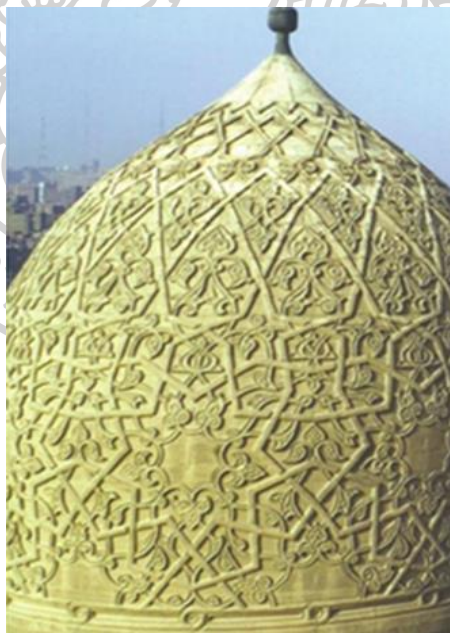
ที่มาภาพ Shah Deepika, **Masters of the Cloth: Indian Textiles Traded to Distant Shores**, TAPI Collection New Delhi: Garden Silk Mills, 2005,10.

ลายสามกลีบ หรือลายสามกลีบก้านขด ลายสามกลีบก้านขดนี้มีพัฒนาการตั้งแต่เปอร์เซียโบราณ พบระยะแรกเป็นลายปูนปั้นในสมัยปาร์เธียน¹⁷ ที่เอารูปวงกลมที่มีลวดลายวงตันไม้บรรจุอยู่ในมาดัดเข้าแล้วประกบหลังชนกันจึงได้ลวดลายเช่นเดียวกับลายแบบอาหรับ (ภาพที่ 8) ซึ่งลักษณะของลายก้านขดนั้นยังสูงเท่ากับลายกลีบตรงกลางและในสมัยหลังลายสามกลีบก้านขดอาจจะได้รับอิทธิพลลวดลายมาจากศิลปะตะวันตกร่วมด้วยอย่างลายเฟอร์เดอริส (Fleur-de-lis) ที่เป็นลายที่มาจากดอกทิลลี่หรือดอกไอริส ซึ่งต่อมาในลวดลายอาราเบสก์ของอิสลามก็มักลายสามกลีบก้านขดและลายสามกลีบในงานศิลปกรรมต่างๆอยู่เสมอ อาทิเช่น ลายสามกลีบก้านขดบนหลังคาโดมมัสยิดสมัยมัมลุก (ภาพที่ 9) เป็นต้น

¹⁷ จักรวรรดิปาร์เธียนเป็นหนึ่งในจักรวรรดิที่อยู่ในสมัยเปอร์เซียโบราณ

ภาพที่ 8 ลายปูนปั้นสามกลีบในสมัยปาร์เซียน
 ที่มาภาพ ศิลปะเปอร์เซีย . ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน,กรุงเทพฯ
 .2547,31.

ภาพที่ 9 ลายสามกลีบก้านขดสมัยมัมลุก
 ที่มาภาพ Art of Islam, Language and Meaning,80.

ลายลามอะลีฟ เป็นลายที่มีมาตั้งแต่เปอร์เซียโบราณโดยใช้ประดับสถาปัตยกรรมของพวกอาหรับและได้ให้อิทธิพลในหลายๆราชวงศ์ที่เป็นประเทศอิสลามด้วยกัน เช่น ราชวงศ์มัมลุก (Mamluk ค.ศ. 1250-1517 / พ.ศ. 1793-2060) ที่เจริญรุ่งเรืองในแถบประเทศอียิปต์ ซีเรีย ที่มีฝีมือความประณีตในงานฝังเลี่ยมโลหะเครื่องเงินและทองและนิยมใช้ลายอักษรวิจิตร ผสมกับลายขัดสานและลวดลายอาราเบสก์ โดยเรียกว่า ‘knotted Kufic’ เช่น งานแกะสลักเครื่องโลหะลายขัดสาน สมัยมัมลุก โดย Husayn b. Muhammad al-Mawsili พบที่เมืองดามัสกัส อายุราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 (กลางพุทธศตวรรษที่ 18)(ภาพที่10) อีกทั้งยังได้แผ่อิทธิพลให้กับลายสอดไส้บนเครื่องกระเบื้องลายครามของจีนในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 14 (พุทธศตวรรษที่ 19)¹⁸ ซึ่งช่วงนั้นจีนภายใต้การปกครองของราชวงศ์หยวน(มองโกล)มีความสัมพันธ์อันดีและใกล้ชิดกับอิหร่าน มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้ากันอย่างแพร่หลายและคงได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน โดยเฉพาะในกลุ่มเครื่องเคลือบกระเบื้องเขียนลายสีครามได้เคลือบของจีนสมัยราชวงศ์หยวนในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา พบในตะวันออกกลางเช่นอิหร่านและตุรกีเป็นกลุ่มเครื่องกระเบื้องที่มีคุณภาพสูง เป็นทั้งเครื่องบรรณาการและเป็นสินค้าส่งออกที่เป็นที่ต้องการอย่างมากของกลุ่มลูกค้าอาหรับ และลวดลายลามอะลีฟก็เป็นที่นิยมอย่างมากในกลุ่มลูกค้าประเทศแถบตะวันออกกลาง ชาวจีนจึงทำลวดลายนี้ออกมาเพื่อค้าขายเพราะเป็นที่ต้องการของตลาด ซึ่งหายากมากบนงานเครื่องกระเบื้องลายครามที่เป็นสินค้าส่งออกจำหน่ายในเอเชียอาคเนย์¹⁹

ภาพที่ 10 งานแกะสลักเครื่องโลหะลายอักษรวิจิตรผสมกับลายขัดสานและลายอาราเบสก์
ที่มาจากภาพ Metalwork and material culture in the islamic world,38.

¹⁸ มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์, .86

¹⁹ Ibid.

ลายกรอบสอดไขว้ในศิลปะแบบอิสลามสามารถพบเห็นได้ทั่วไปจากหลายงานศิลปกรรม อาทิเช่น งานลวดลายประดับสถาปัตยกรรม งานแกะสลักหินทราย(ภาพที่ 11²⁰) ที่ ปราสาททะเลทราย Khirbat al-Mafjar ในสมัยอุมัยยาด (Umayyad)ราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 8 (พุทธศตวรรษที่ 13) ลายกรอบสอดไขว้ในสมัยนี้นิยมทำลายดอกไม้สี่กลีบอยู่ด้านในกรอบลาย ลายกรอบสอดไขว้จัดอยู่ในลายอาราเบสก์ที่รวมเอาลายเรขาคณิต ในการทำกรอบในรูปแบบต่างไม่ว่าจะกลม เหลี่ยม มาเชื่อมต่อกันและตรงจุดที่เชื่อมลายก็มักจะขมวดเป็นปมหรือทำลายขัดสานกัน จนหาจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของเส้นกรอบไม่ได้ และช่วงหลังคริสต์ศตวรรษที่ 13 (พุทธศตวรรษที่ 18) เป็นต้นมาลายกรอบสอดไขว้ได้รับอิทธิพลจากจีนเข้ามา ทำให้มีลวดลายเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นรูปแบบกรอบลายเมฆหรือกรอบแบบลายหุรีอื่น เช่น ลายกรอบสอดไขว้งานเครื่องเงินศิลปะสมัยครั้งหลังมัมลุก (ภาพที่ 12) เป็นต้น อีกทั้งยังได้นำลายดอกไม้ต้นที่ถือว่าเป็นดอกไม้มงคลในศิลปะจีนเข้ามาอยู่ในกรอบสอดไขว้แทนดอกไม้สี่กลีบ จนทำให้เป็นลายที่นิยมมากในกลุ่มสินค้าเครื่องถ้วย

ภาพที่ 11 งานแกะสลักหินทราย ลายกรอบสอดไขว้

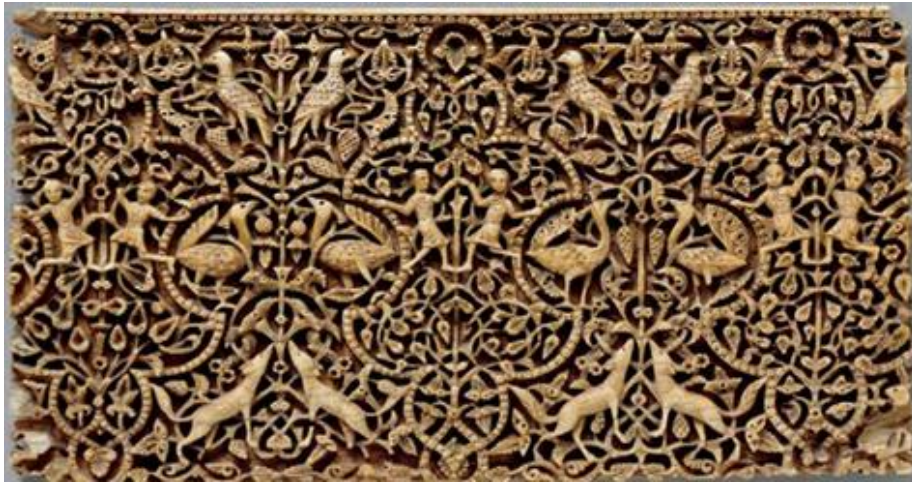
ที่มาภาพ Deror Avi.วิธีสืบค้นวัสดุสารสนเทศ. [ออนไลน์].เรื่อง “ decorative in Islamic art ”. <http://www.islamic-arts.org>. (26 เมษายน 2561)

²⁰ Deror Avi, "Decorative in Islamic Art," <http://www.islamic-arts.org>.

ภาพที่ 12 ลายกรอบสอดไขว้งานเครื่องเงินศิลปะสมัยกรุงหลังมัมลุก
ที่มาภาพ *Mamluk Studies Review* IX(2), 164.

ภาพต้นไม้แห่งชีวิต (Tree of Life) คือภาพที่มีต้นไม้เป็นศูนย์กลางและมีคนหรือสัตว์หันหน้าเข้าหากัน ในศิลปะแถวอาหรับ เปอร์เซีย หรือ ตะวันออกกลาง นั้นก็มีความนิยมในการทำภาพนกคู่ คนคู่หรือสัตว์คู่ หันหน้าเข้าหากันหรือหันหลังก็ได้ โดยที่ระหว่างกลางนั้นก็จะมิดต้นไม้หรือดอกไม้มาคั่นอยู่ตรงกลาง ซึ่งการทำงานศิลปะในรูปแบบนี้นั้นอาจจะเป็นสัญลักษณ์ของต้นไม้แห่งชีวิต (The tree of life) ซึ่งในศิลปะอิสลามนั้นให้ความสำคัญต่อพระเจ้าที่เป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งหลายและการที่ได้ทำศิลปะในรูปแบบนี้อาจจะมีการตีความหมายของประติมานวิทยาได้ว่าเป็นการได้เข้าไปใกล้ชิดกับพระเจ้าอีกครั้ง ซึ่งปรากฏทั้งในงานจิตรกรรม ประติมากรรม ประณีตศิลป์ จนถึงลายพรมเปอร์เซีย อีกด้วย อาทิเช่น ภาพกล่องงาช้างแกะสลักประกอบสัตว์คู่สามคู่ ศิลปะอุมัยยาด(Umayyad) ประเทศสเปน อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 10 -11 (ภาพที่13) ลักษณะของภาพสัตว์คู่นั้น ในศิลปะอิสลาม สมัยเซลญุก ปรากฏภาพสิงโตคู่ เสือดาวคู่ ใดๆก็ตีสามารถพบภาพนกคู่เป็นจำนวนมากเช่นงานกระเบื้อง 8 เหลี่ยมลายพันธุ์พฤษานาคคู่ที่พระราชวัง Kubadabad ประเทศอิหร่าน ศิลปะเซลญุก อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 12 (ภาพที่ 14) ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าเป็นที่นิยมवादมากที่สุด

ภาพที่ 13 กล่องงาช้างแกะสลักประกอบสัตว์ ศิลปะอุมัยยาด(Umayyad)
ที่มาภาพ ART OF THE Islamic World A Resource for Educators,114.

ภาพที่ 14 งานกระเบื้อง 8 เหลี่ยมลายพันธุ์พุกษานกคู่
ศิลปะเซลญุก
ที่มาภาพ Ed. D. J. Roxburgh, **Turks a journey of a
thousand years 600-1600, Exhb. Cat. 2005.**

การเข้ามาของวัฒนธรรมอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้รับเอาวัฒนธรรมอิสลามเข้ามาปฏิบัติตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 (พุทธศตวรรษที่ 18)²¹ เช่น ราชวงศ์สมุท-ปาไซและอาเจะห์ในประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น ซึ่งก่อนหน้าที่จะหันมานับถือศาสนาอิสลามกลุ่มชนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดินแดนมลายูและหมู่เกาะ นับถือศาสนาพื้นเมืองมาก่อน แม้ว่าจะฉาบหน้าด้วยศาสนาฮินดู-พุทธ อันเป็นศาสนาของราชสำนักและชนชั้นชั้นสูงที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอินเดีย ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 12 จนกระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ 19 ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางศาสนาของบริเวณนี้ได้เกิดขึ้นภายหลังที่พ่อค้าอาหรับได้นำเรือสินค้าลำแรกของชนชาวอาหรับมาติดต่อทำการค้าขายและเผยแพร่ศาสนาอิสลามเป็นครั้งแรก ทางเกาะสุมาตราเหนือ เมื่อประมาณปี พ.ศ.1389²² โดยแวะจอดเรือขึ้นบกที่เมืองท่า “อาเจะห์” (บันดาอาเจะห์) แล้วตั้งศูนย์การค้าและศูนย์เผยแพร่ศาสนาอิสลามขึ้น ณ ที่เกาะสุมาตราเหนือ เป็นครั้งแรก²³ เมื่อมาร์โคโปโลชาวเวนิสได้เดินทางมาค้าขายในจีนและขากลับ ได้แล่นเรือผ่านทางแหลมมลายูเขาได้พบพ่อค้าอาหรับที่มีการสอนศาสนาที่เมืองเปอร์ลัก (Perlak) ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ในสุมาตราตอนเหนือและอยู่ใกล้กับเมืองสมุท(Samudra)และเมืองปาไซ(Pasai) ดังจะเห็นได้จากหลักฐานเก่าแก่ คือ หินจารึกอักษรอาหรับที่หลุมศพของสุลต่านมาลิกอัสซอและห์ 6 ซึ่งจารึกใน ค.ศ.1297 (พ.ศ.1840)²⁴ และอีกคนคือ อิบนิบัตตุตา (IbnBattuta) ชาวโมร็อกโกเขาได้เดินทางไปจากแอฟริกาเหนือเพื่อไปเมืองจีนโดยผ่านเมืองสมุทระ 2 ครั้ง ในค.ศ. 1295 (พ.ศ.1838)²⁵ มีการตั้งรัฐอิสลามขนาดเล็กทางตอนเหนือของเกาะสุมาตราคือเมืองปาไซและเมืองอาเจะห์ ราชาชอและห์ (Solih) ได้เปลี่ยนมาเป็นสุลต่านชอและห์ พระองค์มีบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในหมู่ประชาชนของพระองค์และได้ส่งผู้เผยแพร่ไปในหมู่เกาะทางภาคตะวันออกเฉียงของเกาะสุมาตราด้วย

นอกจากนี้ กษัตริย์ของเกาะชวา (อาณาจักรมัชปาหิต) ได้อภิเษกสมรสกับราชธิดาของกษัตริย์เมืองปาไซซึ่งนับถือศาสนาอิสลามแลธิดาอีกองค์ได้แต่งงานกับผู้เผยแพร่ศาสนาชาวอาหรับและมีโอรสชื่อ ระเด่นเราะห์มัด(Raden Rahmat) ซึ่งศึกษาศาสนาอิสลามมาจากบิดาอย่างดีและถูก

²¹ Kazmi, .141

²² ศรีศักร วัลลิโกดม สิริ ตั้งตรงจิตร เสนีย์ มะดากะกุล ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ, มุสลิมในประเทศไทย โครงการหอสมุดกลางอิสลาม สายสกุล สุลต่าน : กรุงเทพฯ)สุลัยมาน, พิมพ์ครั้งที่ 2., 2539), 6.

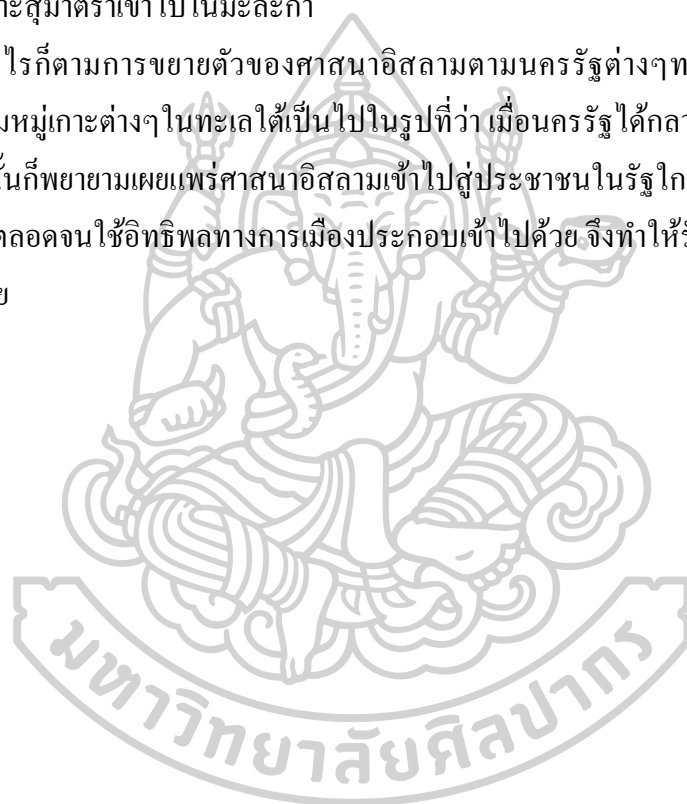
²³ Ibid.

²⁴ ปิ่นนัตร์ หมอยาดี สุวิทย์ ไพฑูย์วัฒน์และคณะ, .19-18

²⁵ Ibid.

ส่งไปเผยแพร่ศาสนาในอาณาจักรมัชปาหิตที่ชวา และเมืองจารลิกซึ่งที่เมืองนี้มีผู้เผยแพร่ชาวอาหรับ ชื่อ ชัยค์ญะนาฏนาอัลกุบรอ (Shiekhjana Al Kubra) ทั้งสองคนทำให้พลเมืองชวาทั้งเกาะเปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาอิสลามและต่อมาศาสนาอิสลามได้เผยแพร่ไปทั่วอินโดนีเซีย และอาณาจักรจามปาซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของกัมพูชา²⁶ ศาสนาอิสลามเข้าไปในคริสต์ศตวรรษที่ 11²⁷ พบคำอ่านภาษาอาหรับในจารึกของชาวจามปาซึ่งมีความหมายว่าอัลลอฮ์ผู้ยิ่งใหญ่ (อัลลอฮ์สุอักบัร) คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า ชาวจามปาส่วนหนึ่งนับถือศาสนาอิสลามมานานแล้ว ทั้งนี้เพราะชาวจามปาได้ติดต่อกับชายกับพ่อค้าอิสลาม โดยเฉพาะกับอิรัก อิหร่าน และ โอมาน ในคาบสมุทรมลายูศาสนาอิสลามจากเกาะสุมาตราเข้าไปในมะละกา

อย่างไรก็ตามการขยายตัวของศาสนาอิสลามตามนครรัฐต่างๆทางเกาะสุมาตรา แหลมมลายู และตามหมู่เกาะต่างๆในทะเลใต้เป็นไปได้เป็นไปในรูปที่ว่า เมื่อนครรัฐใดกลายเป็นรัฐอิสลามไปแล้ว นครรัฐเหล่านั้นก็พยายามเผยแพร่ศาสนาอิสลามเข้าไปสู่ประชาชนในรัฐใกล้เคียงพร้อมกันนั้นก็ได้ชักจูงแนะนำตลอดจนใช้อิทธิพลทางการเมืองประกอบเข้าไปด้วย จึงทำให้รัฐใกล้เคียงกลายเป็นรัฐอิสลามไปด้วย

²⁶ ปัจจุบันอยู่ในดินแดนเวียดนาม อาณาจักรจามปา ปกครองดินแดนที่เป็นเวียดนามในปัจจุบันตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 1 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 15 และต่อมาได้เสียดินแดนให้เวียดนามทีละแคว้น จนคริสต์ศตวรรษที่ 15 อำนาจก็สลายตามสิ้นสุดลง , ผู้ศึกษา.

²⁷ ปันถัตร์ หมอยาดี สุวิทย์ ไพทยวัฒน์และคณะ. .19

การเข้ามาของวัฒนธรรมอิสลามเข้ามาในประเทศไทย

การขยายตัวของศาสนาอิสลามในระยะนี้ได้แผ่ขยายขึ้นมาจากตอนเหนือของมลายูเข้ามาสู่ตอนใต้ของประเทศไทยและปรากฏหลักฐานว่าเจ้าผู้ครองนครทางภาคใต้ของประเทศไทยในระบายนั้น จนถึงเมืองนครศรีธรรมราชปรากฏว่าเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลามทั้งสิ้น²⁸ ดังเช่น ดำนานเมืองปัตตานีอิกายัตปัตตานีเล่าเรื่องการรับ นับถือศาสนาอิสลามของกษัตริย์เมืองปัตตานีสันนิษฐานว่าคงเข้ามาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 10-11²⁹ (พุทธศตวรรษที่ 15-16) เช่นกัน และ ยังกล่าวถึงพลเมืองที่รับนับถือศาสนาอิสลาม คือ คนที่อยู่ในเมือง นอกจากนี้ยังระบุว่าในสมัยสุลต่านมูซอฟฟาร์ ซาห์ปกครองปัตตานีได้สร้างมัสยิด 2 หลังคือในตัวเมืองหลังหนึ่งและที่ท่าเรือหลังหนึ่ง³⁰ ศาสนาอิสลามจากปัตตานีได้เผยแผ่มาที่สงขลาสตูลนครศรีธรรมราช จนถึงกรุงศรีอยุธยาและมีพ่อค้าทั้งอาหรับ อินเดีย และเปอร์เซีย เข้ามาค้าขายซึ่งแบบพิธีของศาสนาอิสลามที่พบนั้นส่วนใหญ่เป็นแบบอินโด-เปอร์เซีย เช่นเดียวกับกับแบบที่พบในอินเดียและเปอร์เซีย ซึ่งต่างกับอิสลามในอาระเบีย³¹

ในสมัยอาณาจักรสุโขทัยเป็นราชธานี ก็ได้มีการเจริญสัมพันธไมตรีและการค้าขายออกเป็นวงกว้างมากขึ้น ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ เมื่อกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีในช่วงรัชกาลของพ่อขุนรามคำแหง ได้แผ่อำณาเขตปกครองหัวเมืองต่างๆ ไปจนถึงแหลมมลายู เช่นเมืองนครศรีธรรมราชในขณะนั้น กลุ่มชนในเมืองตลอดจนไปถึงเมืองมะละกาต่างก็นับถือศาสนาอิสลามแล้ว โดยเมืองต่างๆที่ตั้งอยู่ในภาคใต้ของไทยในระบายนั้น ผู้ปกครองหัวเมืองต่างก็เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม ไม่ใช่คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธถูกส่งลงไปปกครองแต่อย่างใด โดยหัวเมืองประเทศราชนั้นต่างก็ปกครองตนเองและเมื่อถึงกำหนดปีก็ส่งเครื่องเงินทองหรือสิ่งของที่เป็นเครื่องบรรณาการเข้ามาถวายยังเมืองหลวง เพื่อเป็นสิ่งที่ยืนยันในความจงรักภักดี ส่วนกิจการอื่นๆ ภายในเมืองประเทศราชนั้นต่างก็มีอิสระในการปกครองตนเองได้อย่างเต็มที่ รวมไปถึงการทำการค้าขายกับประเทศต่างๆ

ทั้งนี้หลักฐานทางโบราณคดีในปัจจุบันได้ค้นพบเครื่องถ้วยชามสังคโลก อันเป็นผลิตภัณฑ์ส่งออกของกรุงสุโขทัยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในแถบประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งหลักฐานที่พบส่วนใหญ่ยังอยู่ในลักษณะสมบูรณ์ดีกว่าที่พบในประเทศไทยเสียด้วย หลักฐานที่พบที่ประเทศไทย

²⁸ ประยูรศักดิ์ ชลาชนนเคชะ, 9.

²⁹ ปิ่นฉัตร หมอฮาดี สุวิทย์ ไพทยวัฒน์และคณะ, .19

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid., .10

นั้นโดยมากจะพบเป็นจำพวกเศษกระเบื้องที่แตกหักเสียหายฝังกระจายอยู่บริเวณโดยรอบของเตาเผาเครื่องชามสังคโลก ซึ่งนอกจากพบที่ประเทศอินโดนีเซียแล้ว ยังพบเครื่องชามสังคโลก ไกลออกไปจนถึงประเทศอิหร่าน ที่เป็นประเทศของกลุ่มชนชาวมุสลิม และไกลออกไปถึงบางประเทศในแถบทวีปแอฟริกา

ในสมัยอาณาจักรอยุธยาได้รับการสถาปนาเป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ. 1893 หรือ ค.ศ. 1350³² โดยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 พระเจ้าอู่ทอง (ครองราชย์ พ.ศ. 1893-1912 หรือ ค.ศ. 1350-1369)³³ อาณาจักรอยุธยามีสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์มีลักษณะเป็นเกาะ มีแม่น้ำใหญ่ 3 สายล้อมรอบ อันได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก ไหลมาบรรจบกันที่ ตำบลบางกะจะ อำเภอพระนครศรีอยุธยา ก่อนที่จะไหลออกสู่ทะเลทางทิศใต้ซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก และภายในตัวเกาะมีลำคลองอีกหลายสายที่ไหลออกสู่แม่น้ำจึงมีความสะดวกในการคมนาคมทางน้ำ อาณาจักรอยุธยาจึงเป็นศูนย์กลางสินค้าพื้นเมืองที่ล่องลงมาจากรากเหนือ และเป็นศูนย์กลางการค้าขายกับนานาชาติเรือสินค้าจากนานาประเทศสามารถแล่นจากปากอ่าวไทยล่องมาตามแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาค้าขายถึงตัวเมือง นอกเหนือจากการค้าขายกับชาวมอญ ขอม ข่า ละว้า ลาว พม่า จาม ฯลฯ ที่เป็นอาณาจักรเพื่อนบ้านที่อยู่รายรอบอาณาจักรอยุธยาแล้ว ชาวอยุธยายังค้าขายกับพ่อค้าชาวต่างชาติ อาทิเช่น พ่อค้าชาวจีน พ่อค้าชาวญี่ปุ่นจากอาณาจักรริวกิว พ่อค้าชาวอาหรับ และ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16³⁴ ตอนต้นเป็นต้นมา อาณาจักรอยุธยายังมีโอกาสได้ต้อนรับพ่อค้าและนักสอนศาสนาจากซีกโลกตะวันตก เช่น ชาวโปรตุเกส ชาวฮอลันดา สเปน ฝรั่งเศส และอังกฤษ

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (ครองราชย์ พ.ศ. 2199-2231 หรือ ค.ศ. 1656 -1688)³⁵ มีชาวอาหรับ(เปอร์เซียหรืออิหร่าน) เดินทางเข้ามาถวายการรับใช้ในราชสำนัก ฉะนั้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17³⁶ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ อาณาจักรอยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญและรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งในภูมิภาค จะเป็นรองก็เพียงเมืองปัตตาเวียของอินโดนีเซีย และมะละกาของมลายูเท่านั้น อย่างไรก็ตามความรุ่งเรืองทางการค้าทางทะเลมักขึ้นๆลงๆตามความผันผวนทางการเมืองและเหตุการณ์นองเลือดในช่วงผลัดเปลี่ยนแผ่นดินใหม่

³² มานินี คัมภีร์ญาณนนท์, .85

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

ชาวมุสลิมในสมัยอยุธยา

เป็นชุมชนชาวมุสลิมที่รวมตัวอยู่อาศัยเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ จัดกลุ่มกว้างๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ
มุสลิมอินโด-อิหร่าน, มุสลิมชวา-มลายู-จาม, มุสลิมรายย่อย³⁷

มุสลิมอินโด-อิหร่าน ได้แก่ มุสลิมเชื้อสายอาหรับ-อิหร่าน(เปอร์เซีย) ตุรกี(เติร์ก) อินเดีย เป็นกลุ่มเก่าแก่ที่สุด แล้วมีบทบาทและอิทธิพลมากสุดในราชสำนัก ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ชาวยุโรป เรียกมุสลิมกลุ่มนี้ในชื่อต่างๆ กันว่า แยกเจ้าเซ็น แยกมะหังง แยกเทศ แยกใหญ่ (พวกยุโรป เรียก “มัวร์” (Moor) หมายถึงมุสลิมอินเดีย) เป็นพ่อค้ากลุ่มสำคัญทัดเทียมคนจีน แยกเจ้าเซ็น ได้ชื่อ “เจ้าเซ็น”จากพระนาม “อิหม่าม ฮุเซน” หรือ “อิหม่าม ฮุไซน์” (Imam Husayn) นักบุญสำคัญที่สุดของศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์

ในอยุธยามีมุสลิมนับถือนิกายนี้มากที่สุด เป็นพ่อค้านำเข้าน้ำมันเครื่องต่างๆ เช่น พรหมเปอร์เซีย น้ำดอกไม้เทศ ผ้าแพรพรรณ เครื่องแก้ว เครื่องทอง ฯลฯ รับราชการทั้งฝ่ายพลเรือน และฝ่ายทหาร สมเด็จพระนารายณ์ทรงจ้างชาวอิหร่าน 200-500 คน (จากอินเดีย) เป็นทหารรักษาพระองค์ ตั้งชุมชนในกำแพงพระนคร ย่านการค้าในเกาะเมืองด้านตะวันออกและด้านใต้ ตั้งแต่ประตูจีนถึงประตูท่าเกวียน(เกวียนเป็นศัพท์เปอร์เซียเพี้ยนจากคำ อากอ (Aqā) แปลว่าหัวหน้า, ยี่ (ญี) เป็นคำแสดงความเคารพตรงกับ ครับ, ใต้เท้า) มีสลูบแขกจอกย่านตลาดน้ำวนบางกะจะ (หน้า ป้อมเพชรและหน้าวัดพนัญเชิง)

มุสลิมชวา มลายู จาม ได้แก่ มุสลิมจากหมู่เกาะต่างๆ ในอินโดนีเซียและมาเลเซีย คาบสมุทรมลายู จามจากเวียดนามและกัมพูชา มุสลิมกลุ่มนี้รวมกันแล้วมีมากที่สุดอยู่นอกเกาะเมืองชานาญเดินเรือทะเลค้าขายแล้วเป็น ช่างฝีมือ ชวานาและรับราชการ มุสลิมจากชวาและหมู่เกาะต่างๆ เช่น พวกมักกะฮ์จากหมู่เกาะมาเก๊าซาร์ มุสลิมจากคาบสมุทรมลายู เช่น ปัตตานี (แขกตานี) เกดะห์ (ไทรบุรี) กลันตัน ตรังกานู พวกนี้ตั้งบ้านเรือนอยู่นอกเกาะเมืองด้านทิศใต้ใกล้วัดพุทธไสสวรรย์จนถึงคลองตะเคียน พวกแขกชวา-มลายูแล่นสลูบมาทอดสมอ อยู่ท้ายคูทางคลองคูจาม (ใกล้วัดพุทธไสสวรรย์) แล้วขนสินค้าขึ้นไปไว้บนตึกห้างบนเกาะเมืองในกำแพงพระนครที่ซื้อหรือเช่าไว้แล้วเปิดขายของที่ขนมาทำเหมือนกับพวกฝรั่งต่างๆ ยานบ้านท้ายคูพวกแขกชวา-มลายูบรรทุก หมา

³⁷ สุจิตต์ วงษ์เทศ, "บทความพิเศษ “แขก” มุสลิม ในความเป็นไทย," วารสารรัฐสมิแล, ฉบับที่ 1, no. 34 (มกราคม-มีนาคม) (2556): 81.

เกาะ และหวายตะค้า กับกระแวงเตยมา ขายตรงปากคลองคูจาม พวกแขกตานี(ปัตตานี) อยู่บ้านริม วัดตลอด ช่อง (ฝั่งตรงข้ามวังหลัง ฟากตะวันตก) ทอผ้า ไหมผ้าด้ายเป็นผ้าพื้น, ผ้าม่วงเกลี้ยงดอก วางขาย (เอกสารจากหอหลวงฯ ยุคอยุธยา) จามมุสลิมจากเวียดนาม, กัมพูชา ตั้งบ้าน เรือนอยู่บริเวณป ทาคูจาม ใกล้วัดพุทธไสสวรรย์ มีคลองคูจาม แยกจากแม่น้ำ เจ้าพระยาไหลลง ทางทิศใต้เชื่อมคลอง ตะเคียน มีตลาดน้ำ ขนาดใหญ่ เป็น 1 ใน 4 ที่มีใน อยุธยา เรียก “ตลาดน้ำปากคลองคูจาม” อยู่ใต้วัด พุทธไสสวรรย์ท้ายสุเหร่าแขก (ปทาคูจามหมายถึงค่ายคูของชาวจาม ปทาคูจามเป็นภาษาเขมรแปลว่าค่าย ปัจจุบันยังมีมัสยิดและกุโบร์) พวกจามอยู่มาก่อนยุคอยุธยาแล้วมี“อาสา จาม” เป็นกองทัพเรือของ อยุธยา แม่ทัพนามว่า “พระราชวังสัน” แยกจาม เอาเรือไปจอดบ้านน้ำ วนบางกะ จะ ขายน้ำตาล ทราย น้ำตาลกรวด สาเหตุเม็ดใหญ่เม็ดเล็ก กำมะถัน จันทน์แดง หวายตะค้า กระแวง เศษๆ อยู่ ปนกันกับพ่อค้าจีนตั้งแต่ปากคลองวัดสุวรรณดารามรามฝั่งเกาะเมืองตรงข้ามวัดพนัญเชิง พวกแขก จามนั่งร้านแพขายของเรียงรายปนกับแขกเทศและพวกอื่น ไปจนถึงหน้าพระราชวังหลังทางด้าน ตะวัน ตกย่านบ้านท้ายคูตรงคลองคูจาม พวกแขกจามสานเสื่อลินไต้ผืนใหญ่น้อยขาย และทำสมุก (ภาชนะสานมีก้นมีฝาครอบ)ขายด้วย

มุสลิมรายย่อย ได้แก่ พวกจูลีเย่ พวกกลิงค์ พวกคุชราต พวกเบงกอล พวกจูลีเย่ (Chulia) เป็นทมิฬมุสลิม (Tamil Muslim) เกิดจากการแต่งงานระหว่างชาย มุสลิมจากที่อื่นกับหญิงทมิฬ อินเดียใต้ชำ นาญ การค้าทางทะเล เข้ามาค้าขายทางหมู่เกาะใน อินโดนีเซีย, คาบสมุทรมลายู, และ ภาคใต้ของ ไทย พวกจูลีเย่ค้าสิบก, กำข่างจากสยามไป อินเดียใต้ มีสลับแขกจอดย่านน้ำ วน บางกะ จะแล้วมี ร้านค้าย่อยในเกาะเมืองอยุธยาด้วย³⁸

³⁸ Ibid., 82.

วัดราชบูรณะ : ประวัติการก่อสร้างและงานศิลปกรรม

วัดราชบูรณะสถาปนาขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ในปี พ.ศ. 1967 หรือ ค.ศ. 1424 ตั้งอยู่ตรงสถานที่ถวายพระเพลิงพระศพ เจ้าอ้ายพระยา และเจ้ายี่พระยา พระเชษฐาทั้งสองพระองค์ที่สิ้นพระชนม์จากการต่อสู้กันเพื่อแย่งชิงราชสมบัติ³⁹ ดังที่ปรากฏในพงศาวดารฯว่า

....สมเด็จพระอินทราชาเสด็จสวรรคตอยู่ในราชสมบัติ 15 ปี เจ้าอ้าย เจ้ายี่พระยา ยกเข้ามา จึงจะเอาราชสมบัติ เจ้าอ้ายพระยามาตั้งตำบลป่ามะพร้าวที่วัดพลับพลาชัย เจ้ายี่พระยามาตั้งอยู่วัดชัยภูมิจะเข้าทางตลาดเจ้าพรหมข้างต้นมาปะทะกันเข้าที่เชิงสะพานป่าถ่าน ทั้งสองพระองค์ก็ทรงพระแสงของ้าว ต้องพระศอกขาดพร้อมกันทั้งสองพระองค์...มุขมนตรีออกไปเฝ้าเจ้าสามพระยาทูลการซึ่งพระเชษฐาธิราชขาดคอข้างทั้งสองพระองค์แล้วเชิญเสด็จเข้ามาพระนคร เสดวยราชสมบัติทรงพระนาม (ชื่อ) สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ท่านจึงให้ขุดเอาพระศพเจ้าอ้ายพระยา เจ้ายี่พระยาไปถวายพระเพลิง ที่ถวายพระเพลิงนั้นให้สถาปนาพระมหาธาตุและพระวิหารเป็นอารามแล้วให้นามชื่อ วัดราชบูรณะ.....⁴⁰

ปรากฏประธานวัดราชบูรณะมีรูปแบบสถาปัตยกรรมในสมัยอยุธยาตอนต้น ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างอุโบสถ ทางด้านทิศตะวันตก กับวิหารทางทิศตะวันออก ในส่วนของวิหารมีแนวล้ำเข้าไปในระเบียงคดซึ่งล้อมรอบองค์ประธานที่ก่อด้วยศิลาที่มีตรีมุขยื่นออกจากองค์ประธานด้านทิศตะวันออก ตัวองค์ประธานนั้นประกอบด้วยฐานเชิงรองรับชานชาลาด้านเหนือและด้านใต้ มีส่วนยื่นออกมาคล้ายเป็นปีก จากซากที่เหลืออยู่เข้าใจว่าเป็นห้องประดิษฐานพระพุทธรูป(มณฑป) มากกว่าจะเป็นเจดีย์ประธาน ปัจจุบันส่วนของกุหาด้านทิศใต้ยังคงสภาพไว้ แต่ด้านเหนือนั้นชำรุดและถูกรื้อออกในภายหลัง

ในส่วนทางด้านใต้ขององค์ประธาน พบลวดลายบางส่วนที่ยังไม่ชำรุด ได้แก่ ลวดลายปูนปั้นยักษ์แบกทำเป็นแถว โดยในตำแหน่งใต้แถวยักษ์แบกยังปรากฏลวดลายดอกกลมสลับบั้ง บนชานลา

³⁹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2333-2396, ปรัชยธรรมราชา (แพ), พระยา, วิเชียรปรีชา, พระ., พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ และ ฉบับกรมพระปรมานุชิตฯ และ พงศาวดารเหนือ ฉบับพระวิเชียรปรีชา (น้อย), vol. 2 (พระนคร, องค์การค้าของคุรุสภา2504), 4-5.

⁴⁰ ประชุมพงศาวดาร เล่ม 38 (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 64): พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม), (1969), 12-13.

(ชานเรือน) มีเจดีย์ทิศและเจดีย์ราย ทั้งนี้ลวดลายประดับที่พบบนปราสาทประธานนั้นสันนิษฐานว่า ได้บูรณะหลังการสร้าง โดยยังไว้ซึ่งรูปแบบสถาปัตยกรรม ทั้งนี้ลวดลายปูนปั้นนั้นได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามแบบอย่างรสนิยมของแต่ละยุคสมัยที่ปฏิสังขรณ์⁴¹

ภายในองค์ปราสาทเป็นกรุปบรรจของมีค่า เช่น แก้ว แหวน เครื่องทอง พระพุทธรูป และพระพิมพ์แบบต่างๆ มากมาย เป็นของที่มีมาก่อนและระยะเดียวกับการสร้างปราสาท⁴² และบรรดาโบราณวัตถุต่างๆ ที่พบภายในกรุปปราสาทมีชิ้นส่วนที่เป็นของปราสาทจำลองทองคำจำนวนหนึ่งซึ่งชำรุด ทางกรมศิลปากรได้ซ่อมศิลปวัตถุดังกล่าวให้เป็นรูปเดิมแต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากชำรุดมาก ปัจจุบันจึงได้รวบรวมเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา รวมถึงโบราณวัตถุต่างๆ ที่พบจากภายในกรุปปราสาทด้วย⁴³

ศิลปกรรมที่ปราสาทประธานวัดราชบูรณะ

หลังจากเหตุการณ์ที่มีคนร้ายได้เข้ามาลักลอบขุดและโจรกรรมวัตถุต่างๆภายในกรุปประธานวัดราชบูรณะ เมื่อปี พ.ศ.2500 ก็มีผู้สนใจศึกษาศิลปกรรมภายในวัดราชบูรณะ เป็นจำนวนมาก ซึ่งในด้านของการศึกษาพัฒนาการด้านลวดลายประดับพรรณพฤกษา ก็ได้มีผู้ศึกษาไว้มากมายได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะต่างๆมากมายเช่น ศิลปะขอม ศิลปะจีน ศิลปะสุโขทัยและนักวิชาการบางท่านก็ได้ให้แง่มุมที่ชวนนึกถึงการได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะเปอร์เซียอิสลาม ในบางรายละเอียดของลวดลายในงานเครื่องประดับอัญมณีบางชิ้นนั้นก็แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องระหว่างลายจีนและลายอาหรับ มุสลิมด้วยเช่นกัน อาทิเช่น ลายขัดสาน เป็นลายที่ปรากฏอยู่บนชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำลวดลายประดับอัญมณีที่คล้ายจะเป็นหัวเข็มขัด หรือข้อรัดพระองค์ ที่มีลักษณะลายขัดสานกันอยู่⁴⁴ หรือ ลายคล้ายข้อไขไม้สามเหลี่ยมประกอบก้านไข่ม้วนออก เป็นลายที่มีลักษณะคล้ายข้อ

⁴¹ สันติ เล็กสุขุม, พัฒนาการของลายไทย เมื่อ : กรุงเทพฯ) กระหนกกับเอกลักษณ์ไทย :งโบราณ, 2553., 2010), 274.

⁴² เล็กสุขุม สันติ, วิวัฒนาการของชิ้นประดับลวดลายและลวดลายสมัยอยุธยาตอนต้น =the Evolution of Stucco Decorative Motifs of Early Ayudhya Period (กรุงเทพฯ อัมรินทร์การพิมพ์ :, 2522., 1979), 17.

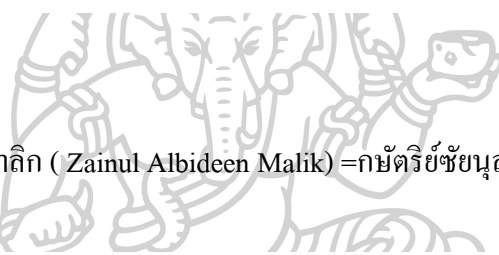
⁴³ Ibid.

⁴⁴ ศดร.สันติ เล็กสุขุม ได้เสนอว่าอาจเกี่ยวข้องกับศิลปะอิสลาม ซึ่งในศิลปะอิสลามลายขัดสานลักษณะปม. หลายปมคล้องเชื่อมกันนี้พบได้อยู่เสมอและเป็นที่ยอมรับศิลปะอิสลามเช่นเดียวกัน ดูเพิ่ม "ลวดลายประดับแบบอิสลามในศิลปะไทย [พุทธศตวรรษที่ 21-23]," (Germany, Europe: มหาวิทยาลัยศิลปากร), 37.

ใบไม้ที่แยกออกในรูปสามเหลี่ยม โดยก้านใบทั้งสองข้างจะม้วนออกและก้านตรงกลางเป็นใบไม้ บางครั้งมีการสลับปลายใบ ลายสามกลีบ เป็นต้น หลักฐานที่ปรากฏขึ้นสำคัญคือการพบเหรียญทอง อักษรอาหรับ ซึ่งพบในกรุ 2 ในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ พบจำนวน 2 เหรียญ มีอักษรทั้ง 2 ด้าน โดย คุณหะสัน หมัดหมาน แห่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ได้แปลข้อความจาก ทั้ง 2 ด้านความว่า⁴⁵

1. สุลต่าน อัล - อาดีล (al – Sultan al – adil) = สุลต่านผู้ทรงธรรม

السلطان العادل

2. ชัยนูล อาบิดิน มาลิก (Zainul Abideen Malik) = กษัตริย์ชัยนูลอาบิดิน

زین العابدین ملوک (کشمیر)

ซึ่งในตอนสุดท้ายของเหรียญมีอักษรต่อไปอีกนิดอ่านได้ไม่ค่อยชัดเข้าใจว่าเป็นคำว่า “กัษมีระ” หรือ แคชเมียร์ ซึ่งปรากฏในหนังสือ The coins of India ของ E. J. หน้า 81 ว่ามีกษัตริย์ พระนามว่า “ ไชนูลอาบิดิน”(Zain – ul – Abidin) เสวยราชย์อยู่ในแคว้นกัษมีร์ ระหว่างคริสต์ศักราช 1420-1470 (พ.ศ. 1963 – 2013) รวมเวลาครองราชย์ 50 ปี ซึ่งกษัตริย์ไชนูลอาบิดิน นั้นเป็นพระราชโอรสของกษัตริย์สิกันดาห์ ซึ่งทรงมีความสัมพันธ์ไมตรีกับอามีร์ตีมูร์ ชาวเตอร์ก ซึ่งนำกองทัพเข้ามารุกรานอินเดียภาคตะวันตกเฉียงเหนือและยึดครองนครเดลีได้ในระยะนั้น แม้จะมีได้พบปะกัน แต่ก็ได้ทรงแลกเปลี่ยนทูตกันระหว่างกษัตริย์ 2 พระองค์ กษัตริย์สิกันดาห์ ทรงมีพระทัยกว้างขวางเอื้อเฟื้อต่อบุคคลที่ร่วมศาสนากับพระองค์ จึงเป็นทางชักนำให้นักปราชญ์ชาวมุสลิม ผู้คง

⁴⁵ ชูตินธรานนท์ สุเนตร, เวศร์ภาดา เขาวนุช, and สุวรรณดี ภูวดล, เครื่องทองกรุงศรีอยุธยา : อมตะศิลป์ แผ่นดินสยาม = the Immortal Art of Ayutthaya Gold (กรุงเทพฯ : แปลน โมทีฟ, 2546.

พิมพ์ครั้งที่ 2., 2003), 97.

แก่เรียน เดินทางจากเปอร์เซีย อาระเบีย และเมโสโปเตเมีย เข้ามาสู่ราชสำนักของพระองค์เป็นอันมาก ต่อมาในสมัยของกษัตริย์ไชยคุลอาบิดิน ทรงเป็นนักปกครองที่ทรงมีพระเมตตาโอบอ้อมอารี ทรงจัดการปกครองบ้านเมืองให้อยู่ในความสงบและเจริญรุ่งเรือง ด้วยพระปรีชาสามารถ แม้จะทรงเป็นมุสลิมแต่ก็มีพระทัยกว้างขวาง ทรงชักชวนพวกพราหมณ์ซึ่งพากันละทิ้งบ้านช่องหนีไปอยู่ในแคว้นอื่นในรัชสมัยก่อนรัชกาลของพระองค์ให้กลับคืนมา ทรงรับชาวฮินดูผู้คงแก่เรียนให้เข้าสังกัดของพระองค์ ทรงประทานเสรีภาพแก่พลเมืองในการนับถือละปฏิบัติตามศาสนกิจตามความพอใจ พระองค์เองก็ทรงรอบรู้อย่างดีในหลายภาษาอาทิเช่น เปอร์เซีย ฮินดี และทิเบต ทรงอุปถัมภ์บำรุงวรรณคดี จิตรกรรม และดนตรี ให้งามรุ่งเรืองขึ้นในอาณาจักร และเป็นผู้ทรงริเริ่มให้แปลหนังสือคัมภีร์มหาภารตะและราชวงศ์คินี จากภาษาสันสกฤต เป็นภาษาเปอร์เซีย และโปรดให้แปลหนังสือคัมภีร์ที่เป็นภาษาอาหรับและเปอร์เซียเป็นภาษาฮินดีก็มาก ด้วยพระเกียรติกุณต่างๆ เหล่านี้ จึงนี้ผู้เฉลิมพระนามถวายว่า“จักรพรรดิอักบาร์แห่งกัษมีร์”⁴⁶ และมีผู้เสนอประเด็นใหม่อีกท่านหนึ่งคือ L.M. Bruyn ชาวเนเธอร์แลนด์ ผู้สนใจวิชาโบราณคดีอ่านภาษาอาหรับได้ มาขอศึกษาคัดลอกจารึก เขาเกิดแย้ง ยอร์ช เซเดส์ คือมีความเห็นว่าเหรียญทองนี้อาจเป็นของกษัตริย์แห่ง Samudra อินโดนีเซียก็ได้ เพราะชื่อเหมือนกันจึงไม่จำเป็นจะต้องมาจากแคชเมียร์ ประเทศอินเดีย เนื่องจากชุมชนชาวมาเลย์ในอุษายามีมากอาจร่วมโดยเสด็จพระราชกุศลด้วยเช่นกับชาวจีน⁴⁷ โดยเมืองสมุทรปาไซ นั้นมีการติดต่อค้าขายสินค้ากับชาวมุสลิมจากอินเดีย โดยเฉพาะเครื่องเทศ มาตั้งแต่ ค.ศ.1250 (ราว พ.ศ. 1793)⁴⁸ และมีการทำเหรียญทองคำเช่นเดียวกับแบบที่ทำในแถบประเทศมุสลิม ตะวันออกกลางและอินเดีย แต่เหรียญทองคำที่พบของเมืองสมุทรปาไซนั้นมีข้อแตกต่างจากเหรียญที่พบในตะวันออกกลางและอินเดีย อาทิเช่น 1. ไม่มีการเขียนระยะเวลาในการสร้างเหรียญที่ชัดเจน 2. ชื่อของสุลต่านมีซ้ำกันหลายพระองค์ 3. สุลต่านไม่ได้เป็นที่รู้จักกัน โดยใช้ชื่อเดียว กล่าวคือ มีการจารึกชื่อบนเหรียญตามชื่อที่เกิด แต่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงชื่อเมื่อได้รับสถาปนาเป็นสุลต่านและเมื่อสวรรคตก็จะมีจารึกใช้ชื่อใหม่ที่ได้รับการสรรเสริญบนหลุมศพ⁴⁹ ดังนั้นสำหรับการศึกษาเหรียญของเมืองสมุทรปาไซมักจะเกิดความสับสน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกี่ยวกับพระนามของสุลต่านแต่ละองค์และปีที่รัชกาลสุลต่านนั้นครองราชย์

นอกจากนี้ยังได้พบบันทึกในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991-2031) ซึ่งเป็นสมัยถัด

⁴⁶ ฉ่ำ ทองคำวรรณ, .62-61

⁴⁷ สุเนตร, เขาวนุช, and ภูวดล, 97.

⁴⁸ J. Leyten, *Gold Coins of Samudra-Pasai and Acheh : Their Origin, Name and Weight in a Historical Context*. Koninklijk Nederlands Genootschap Voor Munt- En Penningkunde (Amsterdam,2007).5

⁴⁹ Ibid.37

มา ที่กล่าวถึง ชาวมุสลิมจากประเทศต่างๆเช่น เปอร์เซีย อาหรับ และอินเดียได้เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีในด้านการค้า นักเทศน์ที่ รวมทั้งมีบทบาทในด้านการเข้ารับราชการในตำแหน่งพระจตุรารชมนตรี ในทำเนียบกรมภูษามาลา โดยปรากฏชื่อขุนนางที่เป็นแขกมี 4 คน เป็นพวกช่างขุนชื่อ นายเวระกู่ นายครุป่า นายพระหม่านันดี และนายเอระกะปี ถือศักดิ์นาคนละ 50 ไร่

ถึงแม้ว่าในช่วงเวลาสมัยอยุธยาตอนต้นนั้นยังพบหลักฐานที่เป็นเอกสารที่ระบุถึงการติดต่อค้าขายระหว่างอยุธยากับชาวมุสลิมไม่มากนัก นอกจากการค้นพบเหรียญทองคำจารึกภาษาอาหรับ 2 เหรียญจากปรangk์ประธานวัดราชบูรณะ แต่อย่างไรก็ดียังมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าลวดลายบนเครื่องทองที่พบที่กรุเดียวกันนั้นมีความสัมพันธ์กับศิลปะอิสลามบ้างไม่มากนัก

บทที่ 3

การวิเคราะห์ลวดลายอิทธิพลศิลปะอิสลามที่พบในปราสาทประธานวัดราชบูรณะ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เนื่องจากการศึกษาประเด็นเรื่องลวดลายที่พบจากปราสาทวัดราชบูรณะนั้น ผู้ศึกษาได้ยกตัวอย่างงานศิลปกรรมทั้งงานศิลปวัตถุ งานจิตรกรรม และงานปูนปั้น เพื่อศึกษาอิทธิพลศิลปะอิสลาม ทั้งนี้จะแบ่งศึกษาเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ ศิลปกรรมภายในปราสาทประธานวัดราชบูรณะ และศิลปกรรมภายนอกปราสาทวัดราชบูรณะ

ศิลปกรรมภายในปราสาทประธานวัดราชบูรณะ

จากการศึกษาพบว่า ตัวอย่างงานศิลปกรรมที่พบภายในปราสาทประธานวัดราชบูรณะปรากฏทั้งลวดลายในแบบของศิลปะอิสลามและลวดลายที่ได้รับอิทธิพลศิลปะอิสลาม ดังนั้นผู้ศึกษาจึงจำแนกออกเป็นกลุ่มของลวดลายต่างๆดังนี้

1.ศิลปกรรมที่มีลวดลายในแบบของศิลปะอิสลาม

เมื่อปี พ.ศ. 2500 ศิลปวัตถุภายในกรุปราสาทประธานหลังจากที่ถูกโจรกรรมไปมีทั้งพระพุทธรูปและพระพิมพ์เนื้อทอง เงิน สำริด และชิน จากสกุลช่างต่างๆ เครื่องทรงและเครื่องประดับของพระมหากษัตริย์ เช่น เครื่องราชูปโภค เครื่องราชกกุธภัณฑ์จำลอง เครื่องประดับศิระชะชาย หูยิง ถูกขโมยไปหลายชิ้นนอกจากนี้ ยังมีเครื่องประดับประเภทแหวน กำไลข้อมือสังวาล ตุ้มหู อัญมณีสีต่างๆ แผ่นทองรูปสัตว์ รูปดอกไม้ และ ประติมากรรมอื่นๆ รวมทั้งหมด 2,121 ชิ้น (ซึ่งน้ำหนักได้ 10,919.5 กรัม)⁵⁰ เฉพาะเครื่องทองนี้มีข้อสรุปภายหลังว่าพบเป็นจำนวนมาก รวมทั้งโบราณวัตถุที่ถูกโจรกรรมออกไปและที่กรมศิลปากรสามารถเก็บรวบรวมนำมาชั่งน้ำหนักได้ประมาณ 100 กิโลกรัม

เมื่อศึกษาเพิ่มเติมพบว่าศิลปวัตถุบางชิ้นมีลวดลายบางลายที่อาจจะได้รับอิทธิพลมาจากลวดลายในแบบศิลปะอิสลาม โดยบางชิ้นมีลวดลายแบบมุสลิม และบางชิ้นปรากฏลวดลายที่อาจจะ

⁵⁰ มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์, 84.

ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอื่นๆ โดยในที่นี้ผู้ศึกษาจะยกตัวอย่างงานศิลปกรรมบางชิ้นเพื่อศึกษาอิทธิพลศิลปะอิสลามดังนี้

1.1 เครื่องประดับอัญมณี

1.1.1 ชิ้นส่วนเครื่องประดับขอรัดพระองค์หรือเข็มขัดทองคำประดับอัญมณี

เป็นชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำและอัญมณีรูปสี่เหลี่ยมตรงกลางเป็นลายดอกไม้ไม้และลายสอดสานประกอบด้วยดอกไม้สี่กลีบด้านล่างทำเป็นกรวยเชิงสภาพชำรุดอัญมณีหลุดหายไปบางส่วน⁵¹ พบลวดลายที่มีลักษณะรูปแบบเป็น ลายขัดสาน หรือ ลายสอดสาน หรือ ลายปมไม่รู้จบ ซึ่งหมายถึงลายที่มีลักษณะของเส้นลายที่สอดขัดสานกันของตัวลายในตัวเอง ดังที่ปรากฏอยู่บนชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณี(ภาพที่ 15) มีลายสอดสานขัดกันเป็นปม 8 ปมต่อเนื่องกันล้อมอัญมณีตรงกลาง (ภาพที่ 16) ล้อมกรอบไปด้วย ลายดอกไม้สี่กลีบ หรือ ลายเหรียญกษาปณ์ (ภาพที่ 17) ที่มีลักษณะคล้ายเกสรดอกไม้อยู่ตรงกลางปลายแยกเป็นกลีบออกมาเป็นสี่แฉก ซึ่งในบางครั้งมักจะอยู่รูปวงกลมเมื่อตัวลายเกี่ยวเนื่องกันเมื่อมองในภาพรวมจึงคล้ายกับรูปเหรียญกษาปณ์กลมมีรูอยู่ตรงกลางเช่นกัน ดังนั้นลายนี้จึงสามารถเรียกได้ทั้งสองแบบ ถัดออกมาประดับด้วยอัญมณีเป็นรูปลายสามกลีบ (ภาพที่ 18)ที่ต่างสีกันอยู่บริเวณรอบขอบรอบนอกของชิ้นส่วนประดับ ซึ่งเป็นลายที่น่าจะได้รับอิทธิพลเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 15 ภาพชิ้นส่วน
เครื่องประดับขอรัดพระองค์
หรือเข็มขัดทองคำประดับอัญ
มณี
ที่มาภาพ จิตรกรรมและ
ศิลปวัตถุในกรุพระปรางค์วัด
ราชบูรณะ จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ,80.

⁵¹ วรวิทย์ สิ้นธุรหัต, .51

(๗) / ๕๕๖ / ๘๘

ภาพที่ 16 ภาพลายเส้นลายขัดสาน 8 ปม
 ที่มาภาพ วรวิทย์ สิ้นธุระหัต,รูปแบบและลวดลายเครื่องประดับทองคำจากกรุ
 ปรากฏ์ประธานวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา,วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.
 (ประวัติศาสตร์ศิลปะ))--มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555,53.

ภาพที่ 17 ภาพลายดอกไม้สี่กลีบ
 ที่มาภาพ จิตรกรรมและศิลปวัตถุในกรุพระปรากฏ์วัดราชบูรณะ
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,80.

ภาพที่ 18 ภาพลายสามกลีบ

ที่มาภาพ จิตรกรรมและศิลปวัตถุในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ,80.

การวิเคราะห์ลวดลายบนชิ้นส่วนเครื่องประดับขี้อรดพระองค์หรือเข็มขัดทองคำประดับอัญมณี

ลวดลายบนชิ้นส่วนเครื่องประดับขี้อรดพระองค์หรือเข็มขัดทองคำประดับอัญมณีที่ผู้ศึกษา
สันนิษฐานว่ามีความคล้ายคลึงกับลวดลายในแบบศิลปะอิสลามคือ

ลายขัดสาน หรือ ลายสอดสาน หรือ ลายปมไม่รู้จบ ที่ปรากฏอยู่บนชิ้นส่วน
เครื่องประดับอัญมณีชิ้นนี้ มีลักษณะเป็นลายสอดสานขัดกันเป็นปม 8 ปมต่อเนื่องกันล้อมอัญมณี
ตรงกลางซึ่งลายนี้เป็นลายที่คล้ายคลึงกับแบบลายเรขาคณิต (Geometry) ในศิลปะอิสลาม จาก
การพิจารณาในลายขัดสานบนชิ้นเครื่องประดับอัญมณีชิ้นนี้ ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่ามีความเป็นไปได้
ได้อย่างมากที่ช่างผู้ทำนั้นจะเป็นชาวมุสลิม เนื่องจากลักษณะการวางรูปแบบของลายขัดสานนั้น
เป็นแบบที่ไม่สามารถมองเห็นจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของลายได้ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของการ
ทำลายในแบบศิลปะอิสลามอย่างหนึ่ง และยังคงคล้ายกับการในการทำรูปแบบลายดอกกุหลาบ 8 กลีบ
(8-fold Rosette) ยกตัวอย่างเช่น ลวดลายกระเบื้องประดับในรูปแบบเรขาคณิตดอกกุหลาบ 8 กลีบ
ที่พระราชวังอัลฮัมบรา เมืองกรานาดา ประเทศสเปน(ภาพที่ 19) ราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ราวพุทธ
ศตวรรษที่ 20)

ภาพที่ 19 ลวดลายกระเบื้องประดับในรูปแบบเรขาคณิตดอกกุหลาบ 8 กลีบ
ที่มาจากภาพ *Art of Islam, Language and Meaning: Commemorative Edition* ,72.

1.1.2 ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำอุมัยยิด

ภาพที่ 20 ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองคำอุมัยยิด
ที่มาจาก กลุ่มวิจัยสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ, *เครื่องทองกรูว์ตราชบุรณะศิลปะของ
แผ่นดิน* (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม,2550),99.

ชิ้นส่วนเครื่องประดับทองและอัญมณีลักษณะชำรุดเป็นชิ้นส่วนที่เชื่อมต่อกันได้ 8 ชิ้น ประกอบด้วยลักษณะคล้ายลายอักษรวิจิตรสอดไขว้กันและลวดลายพรรณพฤกษา^{52,53} (ภาพที่ 20) โดยตรงกลางของชิ้นประดับฝังอัญมณีทรงกลมรีล้อมรอบด้วยอัญมณีขนาดเล็กคล้ายรูปทรงของกลีบดอกไม้ขอบของมุมทั้งหกด้านมีทำเป็นอัญมณีประดับอยู่ที่มุมลักษณะคล้ายกับลายสามกลีบ (ลายที่มีกลีบดอกแบ่งออกเป็นสามแฉก) ที่ก้านดอกนั้นมีความพลิ้วไหว เพื่อปิดช่องว่าง(ภาพที่21) ถัดมาอีกด้านเป็นลายตัวอักษรขัดสานสอดไขว้กัน (ภาพที่ 22) ต่อด้วยลายพรรณพฤกษาที่มีลักษณะลายสามเหลี่ยมก้านขด (เป็นลายกลีบสามเหลี่ยมตรงกลางกลีบด้านข้าง 2 ข้างม้วนเป็นก้านขดลงมา) (ภาพที่ 23) ตัวกลีบตรงกลางนั้นเหมือนกลีบดอกไม้เรียวยาวและสั้นปะปนกัน

ภาพที่ 21 ลายสามกลีบ

ที่มาภาพ กลุ่มวิจัยสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ, เครื่องทองกรุวัดราชบูรณะศิลปะของแผ่นดิน (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม,2550),99.

⁵² Ibid., 56.

⁵³ งานออกแบบลวดลายตัวหนังสือที่เขียนด้วยลายมือ (Calligraphic-ศิลปะการวาดเส้นเป็นสิ่งที่พบได้ทุกหน (ได้รับการแสดงออกในการผสมผสานกับข้อความสั้นๆแห่งในศิลปะอิสลาม ปกติแล้วใต้นำมาจากพระคัมภีร์อัลกุรอาน และคำประกาศต่างๆ ทางประวัติศาสตร์ ลายมือสองชนิดที่สำคัญเกี่ยวข้องกับ ลาย-Kufic (*) และลาย naskh (***) ในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งสามารถพบได้ในการตกแต่ง เพื่อเพิ่มเติมหรือยกระดับความดึงดูดทางสายตาของกำแพงและโดมต่างๆ ของอาคารสิ่งก่อสร้าง ด้านข้างต่างๆ ของธรรมมาสน์และที่อื่นๆ พระคัมภีร์ที่คัดลอกด้วยลายมือ การผลิตเหรียญ และงานศิลปะชิ้นรองอื่นๆ อย่างเช่น คนโทหรือกาน้ำ และภาชนะสำหรับบรรจุกำยานต่างๆ บ่อยครั้งที่มีการตกแต่งด้วยลวดลายตัวหนังสือที่เขียนด้วยลายมือ การเขียนตัวอักษรด้วยลายมือประกอบตัวอาคารศาสนสถานอิสลาม)Islamic Mosque calligraphy) ถือเป็นสไตล์หนึ่งที่สามารถพบได้ภายในและภายนอกสุเหร่าต่างๆ อันนี้ได้นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของศิลปะอิสลาม ส่วนใหญ่แล้วมีลักษณะที่เรียกว่า “ลายอาราบิก (Arabesque)”

ภาพที่ 22 ลายตัวอักษรสอดไขว้
ที่มาภาพ กลุ่มวิจัยสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ, เครื่องทองกรุวัดราชบูรณะศิลปะของแผ่นดิน
(กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, 2550), 99.

ภาพที่ 23 ลายสามเหลี่ยมก้านขด
ที่มาภาพ กลุ่มวิจัยสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ, เครื่องทองกรุวัดราชบูรณะศิลปะของแผ่นดิน
(กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, 2550), 99.

ถัดมาเป็นชิ้นที่เป็นลวดลายพรรณพฤกษา โดยฝังอัญมณีที่มีลักษณะใหญ่กว่าอัญมณีที่ฝังเป็นลายกลีบดอกรอบข้างอยู่เล็กน้อยวางอยู่ตรงกลาง เชื่อมลายโดยใช้ทองทำเป็นก้านขดเชื่อมกันทั้งหกด้าน(ภาพที่24) และฝังเป็นลายสามเหลี่ยมก้านขด โดยใช้อัญมณีสลัปลึกกันทั้งสองข้างถูกขนานไปด้วยช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ (ภาพที่25) และบริเวณรอบขอบนอกของชิ้นส่วนประดับทำเป็นลายสามเหลี่ยมก้านขดที่มีลักษณะกลีบตรงกลางที่ดูเป็นเหลี่ยมมากกว่าทั้งสองด้าน

ภาพที่ 24 ลายสามเหลี่ยมก้านขดเชื่อมกันทั้งหกด้าน
ที่มาภาพ กลุ่มวิจัยสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ, เครื่องทองกรุงรัตนโกสินทร์ศิลปะ
ของแผ่นดิน (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, 2550), 99.

ภาพที่ 25 ลายช่องกระจก
ที่มาภาพ กลุ่มวิจัยสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ, เครื่องทองกรุงรัตนโกสินทร์ศิลปะ
ของแผ่นดิน (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, 2550), 99.

การวิเคราะห์ลวดลายบนชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีทองคำ

ลวดลายบนชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีทองคำที่ผู้ศึกษาสันนิษฐานว่ามีความคล้ายคลึงกับลวดลายในแบบศิลปะอิสลามคือ ลายตัวอักษรสอดไขว้หรือ ลายลาม/ลามอะลีฟ (ภาพที่ 26)

หมายถึง ลักษณะลายที่คล้ายตัวอักษรตัวที่อ่านออกเสียงว่า ลาม และ ลามอะลีฟ ในภาษาอาหรับ(ภาพที่ 27) วางสอดไขว้เกี่ยวกันจนเป็นขัณฑ์สอดไขว้ เกี่ยวกันจนเกิดลายที่ต่อกัน

ภาพที่ 26 ลายตัวอักษรสอดไขว้ ลายลาม/ลามอะลีฟ

ที่มาภาพ กลุ่มวิจัยสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ,เครื่องทองกรุงรัตนโกสินทร์ศิลปะของแผ่นดิน (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม,2550),99.

ภาพที่ 27 ลายเส้นตัวอักษรสอดไขว้ ลายลาม/ลามอะลีฟ

จากข้อมูลในเรื่องการทำลายลวดลายอะลัมในแบบศิลปะอิสลามที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 นั้น ทางผู้ศึกษานั้นพยายามหาเครื่องประดับที่อยู่ร่วมสมัยและมีลักษณะการทำเครื่องทองที่มีรูปแบบใกล้เคียงกันนั้นก็ยังไม่มีพบ แต่ได้ตั้งข้อสังเกตว่าลักษณะการทำทองแล้วลักษณะตีบางและฝังอัญมณีภายในช่องนั้นเคยมีพบในศิลปะเปอร์เซียโบราณ ตั้งแต่สมัยอะคามินิด (Achaemenid)⁵⁴ แล้วโดยที่ช่างชาวเปอร์เซียอาจจะได้รับทักษะทางเทคนิคทั้งในด้านการทำทองที่มีความประณีต มีความสมดุลทางด้านความงามกับความมีศิลปะความสดใสของสีหลากหลายการผสมผสานกันของลวดลายเลียนแบบพืชพรรณไม้ตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นลายจากใบไม้ กลีบดอกไม้ ลายเถาวัลย์ ซึ่งงานเครื่องทองและอัญมณีในศิลปะอิสลามนั้นก็ได้รับเอาแบบแผนและเทคนิคตั้งแต่นั้นสืบต่อกันมานานจากตะวันออกกลาง จนถึงอินเดียที่มีความชำนาญในการทำเครื่องประดับมาเช่นกัน โดยมีศูนย์กลางการส่งออกเครื่องประดับอัญมณีตั้งอยู่ที่เมืองชัยปุระและสุรัต เมื่อผสมผสานเข้ากับหลายๆแหล่งวัฒนธรรมเหล่านี้ ก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ช่างได้คิดค้นและได้ฝึกฝนจนกลายเป็นศิลปะอิสลามที่ชัดเจนในเวลาต่อมา และในพื้นที่เขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างเช่นในประเทศอินโดนีเซียเองที่เป็นเมืองแรกๆที่ได้ค้าขายกับพ่อค้าชาวมุสลิมเองก็ได้รับเอาวิวัฒนาการศิลปะในแบบของศิลปะอินโด-เปอร์เซียเข้ามาทำให้ผลงานที่ออกมานั้นแตกต่างไปจากเดิม ความสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือได้นำเอาศิลปะการแกะสลักลวดลายที่ชัดเจนและแตกต่างจากงานของฮินดู โดยการทำงานแกะสลักบนพื้นผิวที่เป็นลายที่ละเอียดและประณีต, งานพิมพ์แกะสลักจารึก หรืองานแกะสลักนูนต่ำ ที่มีลักษณะเด่น, รูปแบบการสอดผสานลวดลายโดยไม่มีจุดสิ้นสุด, การทำรูปแบบซ้ำๆไม่สิ้นสุดและนับไม่ได้

ซึ่งลายเหล่านี้มักจะปรากฏเป็นส่วนประกอบของลวดลายบนสร้อยคอ, กำไล, หัวเข็มขัด, กล่องหีบบุหรี⁵⁵ ที่ได้รับการตกแต่งลวดลายอย่างต่อเนื่องและใช้หลักการทางคณิตศาสตร์มาใช้คำนวณพื้นที่ในการจัดวางลวดลายพรรณพฤกษา ใบไม้ ดอกไม้ เถาไม้เลื้อยกำนหดและการจัดการองค์ประกอบเรขาคณิตที่อยู่ในรูปแบบที่สอดคล้องกัน โดยได้รับแรงบันดาลใจที่ได้จากงานพรมลวดลายบนปกพระคัมภีร์กูรออัน อีกทั้งหลักการเคลือบสีบนเครื่องทองจากเปอร์เซียทั้งในอาแจห์ (ตอนเหนือของเกาะสุมาตรา) และอยุธยา ของไทย นั้น ได้รับเทคนิคการเคลือบด้วยสีที่ผสมกันทั้งสีดำ สีขาว สีเขียว และสีน้ำเงิน ซึ่งทั้งในเปอร์เซีย และตุรกี เองต่างก็เป็นต้นกำเนิดของการทำเครื่องถม และมักใช้เทคนิคนี้ในการทำหัวเข็มขัดและหีบของบุหรีมาก่อน⁵⁶

⁵⁴ กิติมา อมรทัต, 95.

⁵⁵ Bruce W. Carpenter Anne Richter, Bruce Carpenter., *Gold Jewellery of the Indonesian Archipelago* (Singapore: Ed. Didier Millet, 2012), Book, 33.

⁵⁶ Ibid.

ทำให้ผู้ศึกษาได้สันนิษฐานว่า ช่างทำทาลวดลายลามอะลีฟบนชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีทองคำนั้นอาจจะเป็นช่างชาวมุสลิมหรือผู้ที่มีความถนัดในการทำลวดลายอาราบิกสับบนงานเครื่องประดับมาก่อนและมีความเป็นไปได้ว่าจะเป็นช่างที่ทำงานชุดชิ้นประดับอัญมณีที่มีลายชัดเจนที่พบว่าเป็นลวดลายมุสลิมเช่นเดียวกัน มากกว่าช่างทองที่มีอยู่ในอยุธยาทำเครื่องประดับชุดดังกล่าว เนื่องจากมีการฝังอัญมณีที่เป็นลวดลายเป็นภาษาอาหรับนั้นเป็นไปได้ยาก มีข้อจำกัดในด้านภาษา อีกทั้งวิธีการขึ้นลายแล้วนำตัวอักษรมาขัดสานเพื่อให้ดูมีความสมมาตรนั้น ถ้าหากว่าช่างไม่มีความชำนาญในการทำก็อาจจะผิดพลาดได้ การที่ใช้ช่างที่มีความชำนาญทำจึงเป็นอะไรที่มีความเป็นไปได้และสอดคล้องมากกว่า ซึ่งงานที่ทำก็เป็นงานเพื่อราชสำนัก ดังนั้นจึงจะต้องเน้นความละเอียดและความประณีตทุกขั้นตอน การที่ผู้ศึกษาได้ค้นคว้ารูปแบบลายที่มีลักษณะใกล้เคียงกับลายลามอะลีฟนอกจากงานบนเครื่องถ้วย (ภาพที่ 28) เครื่องโลหะ (ภาพที่ 29) ที่มีความใกล้เคียงกันแล้วนั้นก็ยังไม่เคยพบจากงานที่เป็นงานเครื่องประดับในพื้นที่และสมัยใกล้เคียง ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าผู้ศึกษาอาจจะค้นคว้าได้ไม่ทั่วถึงหรือในอีกมุมหนึ่งทางผู้ศึกษาได้สันนิษฐานว่าชุดงานเครื่องประดับอัญมณีที่มีความเกี่ยวเนื่องของลวดลายแบบอิสลามดังกล่าวน่าจะเป็นงานที่สั่งทำขึ้นพิเศษ โดยเฉพาะมากกว่างานเครื่องประดับอัญมณีที่สามารถพบได้ทั่วไป ทั้งนี้อาจจะเป็นกษัตริย์จากอยุธยาที่สั่งทำขึ้นเองอาจจะเป็นเพราะลวดลายที่แปลกและไม่เคยมีมาก่อน หรืออาจจะถูกสั่งทำขึ้นโดยกษัตริย์จากหัวเมืองที่เป็นประเทศมุสลิมทรงสั่งทำพิเศษเพื่อเป็นของขวัญเพื่อความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศ หรือเพื่อส่งมาแสดงความเสียใจเพื่ออุทิศให้กับพระมหากษัตริย์ที่สิ้นพระชนม์ไปรัชกาลก่อนเนื่องจากในปรากฏการณ์พระราชบูรณะแห่งนี้ได้พบเหรียญจารึกทองคำภาษาอาหรับด้วยซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวมุสลิมในบริเวณสมุทร-ปาไซ หรืออาจจะที่มักจะฝังเหรียญจารึกทองคำบริเวณหลุมศพของกษัตริย์หรือราชวงศ์เช่นเดียวกัน

ภาพที่ 28 ลายอักษรวิจิตรบนงานเครื่องถ้วยเซรามิค

ที่มาภาพ **Islamic Pottery A Brief History : The Metropolitan Museum of Art Bulletin**,10.

ภาพที่ 29 ลายลามอะลีฟบนงานเครื่องเงิน

ที่มาภาพ **The Metropolitan Museum of Art Bulletin Spring 1975 Volume XXXIII, Number 1, 51.**

1.2 เครื่องประดับทองของกษัตริย์และเจ้านาย

1.2.1 แหวนทองจารึกภาษาอาหรับ

ศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 20 (ภาพที่ 30) วัสดุเป็นทองคำลวดลายภาษาอาหรับสอดสานกันและลายดอกไม้ เก็บรักษาที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร สภาพสมบูรณ์ ลวดลายที่พบบนแหวนนั้นมีลักษณะคล้ายกับชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีทองคำทั้งสองชิ้นได้แก่ ลายลามอะลีฟ ที่เป็นอักษรอาหรับสอดไขว้กันบริเวณตรงกลางของตัวแหวน และล้อมรอบด้วยลายสามกลีบ หรือลายสามเหลี่ยมก้านขด ตัวแหวนในภาพรวมมีลักษณะรูปแบบเป็นแหวนทองทรงคล้ายดอกไม้ ส่วนตรงกลางด้านในสุดเป็นลายอักษรวิจิตร ภาษาอาหรับ ล้อมด้วยกลีบดอกไม้ ถัดมาเป็นวงขอบที่มีการบากลายเส้นถี่ๆ แล้วล้อมต่ออีกชั้นด้วยลายไข่มุก วางเว้นระยะรับกันแนวก้านของลายสามกลีบก้านขด ที่มีปลายข้างได้แยกออกเป็นกลีบ 12 กลีบ ส่วนรอบๆของแหวนมีการทำลวดลายด้วยการบากแบบไม่ลงลึก

ภาพที่ 30 ภาพแหวนทองจารึกและลายเส้น
ที่มาภาพ วรวิทย์ ตินธุระหัต, รูปแบบและลวดลายเครื่องประดับทองคำจากกรุปรังค์ประธาน
วัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา, วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์ศิลปะ))--มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2555,72.

การวิเคราะห์ลวดลายบนแหวนทองจารึกภาษาอาหรับ

เมื่อนำมาพิจารณาแล้วตัวแหวนในภาพรวมมีลักษณะรูปแบบเป็นแหวนทองทรงคล้ายดอกไม้ ส่วนตรงกลางด้านในสุดเป็นลายอักษรวิจิตร ภาษาอาหรับ ล้อมด้วยกลีบดอกไม้ซึ่งต่างจากรูปแบบแหวนทั่วไปที่พบในอยุธยาแต่มีความสอดคล้องใกล้เคียงกับลวดลายบนบล็อกแม่พิมพ์ผ้าสมัยมัมลุก (Mamluk ราวคริสต์ศตวรรษที่ 13-14) (ภาพที่ 31⁵⁷) ที่อยู่ในโครงสร้างของลายเรขาคณิตแบบที่มีวงกลมตรงกลาง มีภาษาอาหรับอยู่ในวงกลมนั้น และล้อมรอบกลีบดอกไม้ทรงหยดน้ำ 12 กลีบ ข้างในกลีบนั้นมีเป็นลวดลายภาษาอาราบิก ลายขัดสาน ลายอาราบิก สลับกัน ในขณะที่แหวนจารึกทองคำนั้นใช้เพียงเฉพาะลายสามกลีบไม่ผสมกับลายอื่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สันนิษฐานว่า ทั้งสองชิ้นงานนี้มีความใกล้เคียงกันทั้งในเรื่องของการอยู่ในโครงสร้างเรขาคณิตแบบ 12 จุด และมีลายอักษรวิจิตรอยู่ตรงกลางเหมือนกัน

ภาพที่ 31 ภาพแบบพิมพ์ผ้าตรงกลางเขียนคำว่า Al-Sultan สมัยมัมลุก
ที่มาภาพ Gift of George D. Pratt. วิธีสืบค้น วัสดุสารสนเทศ. [ออนไลน์].เรื่อง **“Fragment of a wood-block print on linen”**. <http://www.clevelandart.org> (26 เมษายน 2561)

⁵⁷ Gift of George D. Pratt, "Fragment of a Wood-Block Print on Linen," <http://www.clevelandart.org>

1.2.2 เหรียญทองคำจารึกภาษาอาหรับ

พบจำนวน 2 เหรียญ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.2 เซนติเมตร จารึกภาษาอาหรับทั้งสองด้าน (ภาพที่ 32) มีผู้อ่านให้แนวคิดไว้ 2 แนวความคิดด้วยกัน แนวแรก ระบุพระนามของกษัตริย์ไชนุลอาบีดินแห่งแคว้นกัษมีร์ (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1963 -2013 / ค.ศ. 1420 – 1470) ทรงปกครองบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองและทรงทำนุบำรุงงานศิลปะด้านจิตรกรรม คนตรี และวรรณกรรม และถึงแม้ว่าพระองค์ทรงเป็นมุสลิม แต่ก็ให้โอกาสชาวฮินดูมีอิสระในการปฏิบัติศาสนกิจตามความพอใจ ส่วนแนวคิดที่ 2 โดย นาย L.M. Bruyn ชาวเนเธอร์แลนด์ เชื่อว่าเหรียญทองคำดังกล่าว อาจเป็นของกษัตริย์แห่งเชมตรา ประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน⁵⁸ เพราะชื่อเหมือนกันจึงไม่จำเป็นจะต้องมาจากแคว้นเมียร์ ประเทศอินเดีย เนื่องจากชุมชนชาวมาเลย์ในอยุธยา มีมากอาจร่วมโดยเสด็จพระราชกุศลด้วยเช่นกันกับชาวจีน ต่อมาจารึกภาษาอาหรับบนเหรียญนี้ได้รับการแปลโดยคุณหะสัน หมัดหมาน จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ทั้ง 2 เหรียญ ด้านที่ 1-2 อ่านเหมือนกัน (แต่ด้านที่ 2 เป็นการเขียนแบบลวดลายแต่อ่านเหมือนกัน)⁵⁹

ภาพที่ 32 เหรียญทองคำจารึกภาษาอาหรับ

ที่มาภาพ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์,เครื่องทองกรุงศรีอยุธยา, กรุงเทพฯ :
กรมศิลปากร, 2548,37.

⁵⁸ มาลีณี คัมภีร์ญาณนนท์, .91

⁵⁹ สุเนตร, เขวานุช, and ภูวคณ, .97

1. สุลฏอน อัล - อาดิล (al – Sultan al – adil) = สุลต่านผู้ทรงธรรม (ภาพที่ 33)

السُلطان العادل

ภาพที่ 33 เหรียญทองคำอาหรับด้านที่ 1

ที่มาภาพ เครื่องทองกรุงศรีอยุธยา, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2548,37.

2. ไซนุล อาบีดีน มาลิก (Zainul Albideen Malik) = กษัตริย์ไซนุลอาบีดีน (ภาพที่ 35)

(كشمير)
زين العابدين ملك

ภาพที่ 34 เหรียญทองคำอาหรับด้านที่ 2

ที่มาภาพ เครื่องทองกรุงศรีอยุธยา, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2548,37.

การวิเคราะห์เหรียญทองคำจารีกอักษรอาหรับ

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาดูตรวจสอบรูปแบบเหรียญทางฝั่งตะวันออกกลางแบ่งเป็น

- เหรียญทองคำ หรือที่เรียกกันว่า Dinar ฝั่งตะวันออกกลางมีระบบมาตรฐานน้ำหนักชัดเจน และประทับตราของคอลีฟะฮ์เท่านั้น⁶⁰ ผู้อื่นไม่สามารถนำมาใช้ได้ ด้วยความที่คอลีฟะฮ์ คือผู้นำสูงสุดของชาวมุสลิม จึงไม่นิยมใช้ในระดับสุดด่านหรือกษัตริย์ ใช้ทั้งในแถบประเทศอาหรับและอินเดีย (คอลีฟะฮ์มีแค่ราชวงศ์ Umayyad, Abbasid, Fatimid, Ottoman)

- เหรียญเงิน หรือที่เรียกว่า Dirham และ ทองแดงหรือที่เรียกว่า Fils เหรียญนี้จะประทับชื่อคอลีฟะฮ์ด้านหนึ่ง และอีกด้านจะใส่ชื่อสุดด่านได้ พวกนี้ส่วนมาเป็นของสุดด่านหรือเจ้าเมืองได้

จากการศึกษาเพิ่มเติมผู้วิจัยค้นพบว่า เหรียญในสมัยของกษัตริย์ พระนามว่า“ ไชนุลอะบิ ดิน” (Zain – ul – Abidin) เสวยราชย์อยู่ในแคว้นกัษมีร์ ระหว่างคริสต์ศักราช 1420-1470 (พ.ศ. 1963 – 2013) พบว่าเป็นเหรียญเงินรูปทรงสี่เหลี่ยม(ภาพที่ 35) จึงสันนิษฐานว่า เหรียญทองที่วัดราชบูรณะนั้นอาจจะไม่ได้มาจากแคชเมียร์ ประเทศอินเดีย หรือ เป็นไปได้ว่าเป็นเหรียญที่เกิดขึ้นในสมัยดังกล่าวเช่นกัน ทั้งนี้ทางผู้ศึกษาอาจจะยังตรวจสอบไม่ทั่วถึง

ภาพที่ 35 ภาพเหรียญเงินในสมัยกษัตริย์ไชนุลอะบิ ดิน แคว้นกัษมีร์ ประเทศอินเดีย

⁶⁰ Michael Broome, *A Handbook of Islamic Coins* (London: Seaby, 1984), Book, 18.

เมื่อได้ศึกษาเกี่ยวกับเหรียญในแถบประเทศอินโดนีเซียในช่วงเวลาพุทธศตวรรษที่ 18-20 พบว่าในพื้นที่แถบนี้ได้มีนิยมการทำเหรียญทองเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในส่วนในพื้นที่ในแถบของคาบสมุทรปาไซ (Samundra-Pasai) และ อาจะห์ (Acheh) ปัจจุบันตั้งอยู่ในประเทศ อินโดนีเซีย ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลอีกแห่งหนึ่งของอิสลามในภูมิภาคนี้ตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-20 การค้าขายสินค้าภายในแถบนี้ส่วนมากเป็นสินค้าป่า เครื่องเทศ เช่น พริกไทย ฯลฯ และมีความเป็นไปได้มากที่จะได้รับอิทธิพลการทำเหรียญกรีกภาษาอาหรับแบบเดียวกับทางตะวันออกกลาง และอินเดีย แต่ไม่ได้เคร่งครัดมากเท่ากับแบบตะวันออกกลาง กล่าวคือ เหรียญทองที่พบที่สมุทรปาไซนั้นส่วนมากจะเป็นเหรียญทองคำ ที่พบส่วนใหญ่จะมีน้ำหนัก ประมาณ 0.6 กรัม เรียกว่า “Mas” หรือ “Masha” และเหรียญทองขนาดเล็กที่มีน้ำหนักประมาณ 0.3 กรัม เรียกว่า “Masakas” โดยนักวิชาการบางท่านจะให้เรียกเหรียญทองคำที่พบในเขตนี้ว่า “Cupangs” เนื่องจากมีความสับสนในการเรียกชื่อของเหรียญเพราะคำว่า “Mace” หรือ “Mas” นั้น เป็นการอ่านตามคำวัดน้ำหนักแบบจีน ซึ่งน้ำหนักเท่ากับ 4×0.6 กรัม = 2.4 กรัม แต่น้ำหนักที่แท้จริงจากเหรียญที่พบในเขตนี้นั้นมีค่าที่ต่างกัน คือเพียงแค่ 0.6 และ 0.3 กรัมเท่านั้น

ทำให้สำหรับนักวิชาการบางท่านจึงมองและให้ข้อคิดเห็นว่า “Mas” ไม่น่าจะเป็นชื่อที่ถูกต้องสำหรับเหรียญที่มีน้ำหนัก 0.6 กรัมได้ ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงใช้ชื่อเรียกเหรียญทองคำที่พบในกลุ่มนี้ว่า “Cupang” ในบันทึกแทน⁶¹ โดยสันนิษฐานว่าในการทำเหรียญทองด้วยค่าน้ำหนักนี้นั้น อาจจะได้มาจากการทำเหรียญเงินแบบระบบเก่าของอินเดีย⁶² ที่ส่วนใหญ่ทำจากเป็นเหรียญเงินมีน้ำหนักเฉลี่ยประมาณ 0.6 – 0.9 กรัม โดยระบบนี้ใช้มาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 7 – 12 ซึ่งใช้อย่างแพร่หลายในเขตอินเดียตะวันตกและอินเดียตะวันตกเฉียงเหนือ⁶³

การทำเหรียญทองของสมุทรปาไซช่วงคริสต์ศักราช 1290 – 1520 นั้นมักจะจารึกด้วยพระนามกษัตริย์ และมักตามด้วยคำว่า มาลิก⁶⁴ / ملك / Malik (at Tahir)⁶⁵ และอีกด้านหนึ่งจะจารึกว่า สุลฏอน อัล - อาดีล (al – Sultan al – adil) แปลว่า สุลต่านผู้ทรงธรรม ซึ่งเป็นแบบเดียวกับเหรียญ

⁶¹ J. Leyten, 3.

⁶² Ibid.

⁶³ Hinmanshu Prabha Ray *Coins in India: Power and Communication* (Mumbai: Marg Publications on behalf of the National Centre for the Performing Arts, 2006), 11.

⁶⁴ คำว่า “มาลิก” แปลตามตัวอักษรจากภาษาอาหรับหมายถึง หรือชื่อของผู้ครองราชย์ใน “พระมหากษัตริย์” “ราชา” เวลานั้น ซึ่งเหรียญที่พบในที่อื่น ๆ นั้นจะเขียนจารึกต่างกันออกไปแต่ความหมายเดียวกัน เช่นคำว่า)Raja) “ซาห์” และ “กษัตริย์” ที่เป็นคำในภาษาฮินดู แปลว่า (Shah คำจ (ภภาษาเปอร์เซียแปลว่า “กษัตริย์”

⁶⁵ คำว่า “มาลิก” นั้น บางเหรียญจะมีคำว่า “Malik at-Tahir” คำว่า “Tahir” หมายถึง “ความจริง” หรือ “บริสุทธิ์” ในความเชื่อ, มุสลิมที่ศำ เป็นสุลต่านที่เป็นมุสลิมที่เมื่ออ่านรวมกันก็จะได้ใจความว่า (

ทองที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะโดยส่วนใหญ่ข้อมูลบนเหรียญเหล่านี้จะสลักเพียงแต่ชื่อของกษัตริย์ และคำสรรเสริญดังกล่าวเท่านั้นจึงยากที่จะคาดเดาอายุ หรือรัชสมัยที่แน่นอนได้จากข้อมูลบันทึกพบว่ากษัตริย์ของสมุทรปาไซและอาเจะห์ นั้นที่มีพระนามซัยนุลอะบิดินนั้นมีถึง 2 พระองค์ ได้แก่

1. Sultan Zain al-Abidin I (ประมาณช่วง ค.ศ.1360 - 1370) – ลักษณะเหรียญที่พบนี้เป็นเหรียญทองคำลักษณะใหญ่และบาง มีขนาดน้ำหนักของเหรียญประมาณ 0.6 กรัม ด้านหน้าขอบของเหรียญถูกตีจนบาง เว้นรอยระยะเป็นช่องเหลี่ยมไม่สม่ำเสมอ ตรงกลางจารึกเป็นพระนามกษัตริย์ ด้านหลังขอบของเหรียญคล้ายกับด้านหน้า และมีเพิ่มลายจุดไขปลานขนาดไม่ใหญ่มากนูนขึ้นมาแต่ไม่ลึกเท่ากับรอยนูนที่บนอักษรอาหรับเป็นลายขอบ ซึ่งเหรียญทองคำในสมัยกษัตริย์ซัยนุลอะบิดินที่ 1 นั้นสันนิษฐานว่าระยะเวลาที่เมืองสมุทรปาไซได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรมัชปาหิต⁶⁶ และการทำเหรียญทองคำของสุลต่านซัยนุลอะบิดินที่ 1 ในช่วงนี้นั้นอาจจะทำขึ้นในขณะที่ท่านไปปกครองที่เมือง Menduga ในตำแหน่งอุปราช ในขณะที่เมืองปาไซปกครองโดย สุลต่านอาหมัดที่ 2 (Sultan Ahmad II) ซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระองค์ ที่ครองราชย์เป็นเวลานาน ที่อยู่ในช่วงระหว่าง ค.ศ.1326-1360⁶⁷

ภาพที่ 36 ภาพเหรียญจารึกสมัย Sultan Zain al-Abidin I

ภาพเหรียญจารึกภาษาอาหรับด้านหน้าจารึกว่า “Zain al-Abidin Malik at-Tahir” อ่านว่า ซัยนุลอัลบิดิน มาลิก อัด ตาฮิร ด้านหลังจารึกว่า “As-Sultan al-Adil” อ่านว่า อัล สุลฏอน อัล อาดีล

⁶⁶ มัชปาหิต เป็นอาณาจักรฮินดูแห่งสุดท้ายในชวาตะวันออก มีอำนาจอยู่ระหว่าง ค.ศ. 1293 ถึงประมาณ ค.ศ. 1500 โดยได้ขยายอำนาจไปทั่วแหลมมลายูตอนใต้บอร์เนียว สุมาตรา บาหลี และ ฟิลิปปินส์ เชื่อว่ามีที่ตั้งอยู่ที่ปาเล็มบัง บน เกาะสุมาตรา

⁶⁷ J. Leyten, 40-42.

2. Sultan Zain al-Abidin II (ประมาณช่วง ค.ศ.1402 - 1405) – กษัตริย์ไชนุลอะบิदिนที่ 2 นี้ มีระยะเวลาในการครองราชย์แค่ช่วงเวลาเพียงไม่กี่ปีเนื่องจากถูกลอบปลงพระชนม์ ดังนั้นเหรียญทองคำในสมัยนี้จึงเป็นเหรียญทองคำที่หายาก⁶⁸ ลักษณะของเหรียญที่พบนี้ในรัชกาลนี้เป็นเหรียญทองคำลักษณะใหญ่และบาง มีขนาดน้ำหนักของเหรียญประมาณ 0.6 กรัม เช่นเดียวกับเหรียญในสมัยกษัตริย์ไชนุลอะบิदिนที่ 1 แต่สิ่งที่แตกต่างกันนั้นคือ ด้านหน้าขอบของเหรียญถูกตีบาง และล้อมด้วยลายจุดไข่ปลาที่มีขนาดและรอยนูนเท่ากับขนาดของตัวอักษรอาหรับ ตรงกลางจารึกเป็นพระนามกษัตริย์ ลักษณะของเส้นตัวอักษรหนาขึ้นกว่า ด้านหลังขอบของเหรียญคล้ายกับ **دل** ด้านหน้าเป็นลายจุดไข่ปลาขนาดใหญ่เป็นลายขอบ ขนาดตัวอักษรอาหรับอ่านได้เหมือนกับเหรียญสมัยแรกแต่ตัวอักษรที่เขียนนั้นมีการเน้นคำว่า **الحا** อ่านว่า “อัลฮา” อยู่ตรงกลางเหรียญอย่างชัดเจน และลดทอนคำว่า อ่านว่า “คิล” ให้เล็กลงจนดูเหมือนเป็นลักษณะคล้ายขีดเส้นตัวอักษร 2 เส้น อยู่ด้านข้าง รวมถึงขนาดของเหรียญในสมัยนี้จะมีความใหญ่กว่าเหรียญสมัยกษัตริย์ไชนุลอะบิदिนที่ 1 ประมาณ 1 มิลลิเมตรอีกด้วย⁶⁹

ภาพที่ 37 ภาพเหรียญจารึกสมัย Sultan Zain al-Abidin II

ภาพเหรียญจารึกภาษาอาหรับด้านหน้าจารึกว่า “Zain al-Abidin Malik at-Tahir” อ่านว่า ไชนุลอะบิदिน มาลิก อัต ตาฮิร ด้านหลังจารึกว่า “As-Sultan al-Adil” อ่านว่า อัศ สุลฏอน อัต อาคิล

ซึ่งเหรียญทั้งสองเหรียญดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบอายุแล้วห่างกันประมาณ 42 ปีหรือมากกว่า และมีความเป็นไปได้ที่จะเข้ามาในอาณาจักรอยุธยาได้ทั้งสองรัชกาลเนื่องจากระยะเวลาสั้นกับสมัยพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ประมาณ 64 ปี เมื่อนำเหรียญทองคำทั้งสองมาเปรียบเทียบกันแล้วนั้น ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่า เหรียญทองคำสมัยสุลต่านไชนุลอะบิदिนที่ 1 มีลักษณะที่บางกว่า อักษรภาษาอาหรับที่จารึกบนเหรียญนั้นมีเส้นตัวอักษรที่เล็กกว่าเช่นกัน

⁶⁸ Ibid., 55.

⁶⁹ Ibid.

โดยเฉพาะตัวอักษรคำว่า **علا** อ่านว่า อัลลา นั้น มีลักษณะที่ขมวดตัวเป็นมุมคล้ายสามเหลี่ยม ในขณะที่เหรียญสมัยสุลต่านไซนุลอับดินที่ 2 นั้นมีลักษณะการขมวดเส้นที่กลมกว่า และใหญ่กว่ามากแตกต่างกันอย่างชัดเจน

ดังนั้นเมื่อนำมาเหรียญทั้ง 2 แบบมาเปรียบเทียบกับแบบเหรียญทองคำที่พบในกรุปรารงค์ ประชานวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา ดังตาราง ผู้ศึกษามีความเห็นว่า เหรียญที่พบในกรุปรารงค์ ประชานวัดราชบูรณะ มีความคล้ายคลึงกับเหรียญในสมัยสุลต่านไซนุลอับดินที่ 1 มากกว่า ทั้งขนาดของ **ل** เส้นตัวอักษร และการที่คำว่า **علا** (อันอา) ทำขมวดมุมเหลี่ยมคล้ายกัน และยังมีตัวอักษร อหรับคำว่า (คิล) ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน

ตารางการเปรียบเทียบเหรียญจารึกภาษาอาหรับทั้ง 3 แบบ

Sultan Zain al-Abidin I	Sultan Zain al-Abidin II	เหรียญที่พบในพระ ปรารงค์ราชบูรณะ
		

2. ศิลปกรรมที่พบในปรารงค์ประชานวัดราชบูรณะที่ได้รับอิทธิพลแบบศิลปะอิสลาม

ในที่นี้จะกล่าวถึงลวดลายบางลายที่พิจารณาแล้วอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากลวดลายใน

แบบศิลปะอิสลาม ไม่มากนักน้อย โดยอาจจะถูกส่งผ่านมาจากศิลปะอื่นๆอีกทอดหนึ่ง อาทิเช่น ศิลปะจีน เป็นต้น ซึ่งศิลปกรรมที่พบส่วนใหญ่ที่พระปรางค์วัดราชบูรณะแห่งนี้ นอกจากรูปแบบศิลปกรรมไทย และขอมที่พบว่าเด่นชัดแล้ว ศิลปกรรมในแบบจีนก็มีความชัดเจนมากเช่นเดียวกัน ผู้ศึกษาจึงขอขมมาเป็นตัวอย่างและอธิบายลวดลายต่างๆ โดยรวมดังนี้

2.1 เครื่องประดับอัญมณี

2.1.1 จุลมงกุฏ

ศิลปะอยุธยาอายุราวปลายศตวรรษที่ 20 เป็นวัสดุทองคำประดับอัญมณี ขนาดความสูง 14 เซนติเมตร กว้าง 12.4 เซนติเมตร ลักษณะของจุลมงกุฏเป็นศิราภรณ์หรือเครื่องประดับศีรษะของบุรุษหรือเจ้านายฝ่ายหน้า (ภาพที่ 38) สำหรับสวมครอบมุ่นพระเกศาหรือพระเม่าพีเกล้าเหนือกระหม่อมทำด้วยทองคำประดับอัญมณีทรงกรวยสูงยอดตกแต่งด้วยลายประจํายาม ลายกระหนกเครือเถาและดอกไม้แนวขอบล่างทำเป็นลายกลีบบัว 70 ซึ่งลายกลีบบัวนี้มีลักษณะคล้ายลายสามเหลี่ยมก้านขด ที่ระดับปลายกลีบเล็กน้อยคาดเรียงกันตามขอบ (ภาพที่ 39) เป็นลายประกอบอัญมณีของกรอบรูปทรงว่าที่อยู่ตรงกลางมงกุฏ โดยที่ปลายมุมด้านข้างทำเป็นรูปดอกไม้สามกลีบเรียวยาวคล้ายดอกกลีบลี แทรกด้วยลายสามเหลี่ยมก้านขด (ภาพที่ 40)

ภาพที่ 38 จุลมงกุฏ

ที่มาภาพ ประทุม ชุ่มเพ็ญพันธ์, เครื่องทองกรุงศรีอยุธยา, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2548,64.

ภาพที่ 39 ลาขอบจุลมงกุฏ

ที่มาภาพ ประทุม ชุ่มเพ็ญพันธ์, เครื่องทองกรุงศรีอยุธยา, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2548,64.

ภาพที่ 40 ลายสามกลีบคล้ายดอกกลีบลี
ที่มาภาพ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์, เครื่องทองกรุงศรีอยุธยา,
กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2548,64.

2.1.2 พระคชาธารทองคำ

ศิลปะอยุธยาอายุราวปลายศตวรรษที่ 20 เป็นภาชนะใช้สอยถอดได้ทำจากวัสดุทองคำประดับอัญมณีสลักหรือช่างหมอบทรวงเครื่องผูกเครื่องนั้นมีลึกลับ ช่างสลักสวดลายและฝังพลอยมณีสลักสื่ออย่างวิจิตรรูปทรงและท่าทางของช่างทำอย่างมีชีวิตจิตใจกำลังยกวงขึ้นชูพวงอุบะหรือช่อดอกไม้ซึ่งออกเป็นลายพุ่มพวง'ไหวพลิว'⁷¹ (ภาพที่ 41) ลายประดับฝังอัญมณีที่หัวช่างทำเป็นทรงเทริดด้านบน ,ลายบริเวณที่ใบหู และลายคาดบนลำตัวช่างนั้นทำเป็นรูปกากบาทลักษณะคล้ายลายสามเหลี่ยมก้านขดแบบเดียวกับที่พบที่ลายสามเหลี่ยมก้านขดบนจูลมงกุฎ (ภาพที่ 42) โดยบริเวณที่วงช่างชูเป็นพวงช่อดอกไม้เป็นลายช่อดอกไม้พรรณพฤกษา ตัวลายทำเป็นก้านขดหรือกนกเรียงซ้อนต่อกันขึ้นไป มองโดยรวมแล้วอยู่ในรูปแบบของใบไม้ (ภาพที่43)

⁷¹ สุเนตร, เขาวนุช, and ภูวคณ, .93

ภาพที่ 41 พระคชาธารทองคำ
ที่มาภาพ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, เครื่องทองกรุง
ศรีอยุธยา, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2548,4.

ภาพที่ 42 ลายสามกليبบนเครื่องทรงพระคชาธารทองคำ

ภาพที่ 43 ลายช่อดอกไม้พรรณพฤกษา

ที่มาภาพ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, เครื่องทองกรุงศรีอยุธยา, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2548, 4.

2.1.3 ชิ้นส่วนเครื่องประดับขั้วรัดพระองค์หรือเข็มขัดทองคำประดับอัญมณี

ผู้ศึกษาได้กล่าวเบื้องต้นไปแล้วในหัวข้อศิลปกรรมที่มีลวดลายในแบบศิลปะอิสลามซึ่งนอกจากลวดลายเครื่องประดับในแบบอิสลามที่ชัดเจนแล้ว ผู้ศึกษายังพบว่ายังมีบางลวดลายที่สันนิษฐานว่าเป็นลวดลายที่ได้รับอิทธิพลศิลปะแบบอิสลามเช่นเดียวกันอันได้แก่ ลายดอกไม้สี่กลีบ หรือ ลายเหรียญกษาปณ์ (ภาพที่ 17) ที่มีลักษณะคล้ายเกสรดอกไม้อยู่ตรงกลางปลายแยกเป็นกลีบออกมาเป็นสี่แฉก ซึ่งในบางครั้งมักจะอยู่รูปวงกลมเมื่อตัวลายเกี่ยวเนื่องกันเมื่อมองในภาพรวมจึงคล้ายกับรูปเหรียญกษาปณ์กลมมีรูอยู่ตรงกลางเช่นกัน ดังนั้นลายนี้จึงสามารถเรียกได้ทั้งสองแบบ ถัดออกมาประดับด้วยอัญมณีเป็นรูปลายสามกลีบ (ภาพที่ 18) ที่ต่างสีกันอยู่บริเวณรอบขอบรอบนอกของชิ้นส่วนประดับ ซึ่งลายสามกลีบ หรือ ลายสามกลีบก้านขด ที่พบในเครื่องประดับขั้วรัดพระองค์หรือเข็มขัดทองคำประดับอัญมณีนี้นั้นมี 2 ลักษณะดังนี้

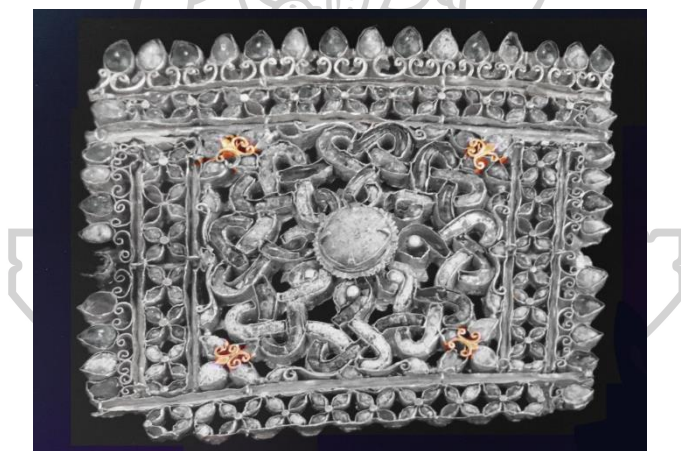
1.ลายสามกลีบ เป็นลักษณะคล้ายทรงกลีบดอกไม้ตรงกลางฝังด้วยอัญมณีสลับลีกัน ตรงก้านทำด้วยทองคำก้านขดปลายม้วนออกทั้งสองด้าน หรือจะมองอีกหนึ่งก็คือคล้ายลักษณะเป็นรูปตัวอักษร U ที่ปลายม้วนขดเข้าหากันก็ได้ (ภาพที่ 44)

ภาพที่ 44 ลายสามกลีบ

ที่มาภาพ จิตรกรรมและศิลปวัตถุในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา, 80.

2. ลายสามกลีบก้านขด เป็นลักษณะลายสามกลีบก้านขด โดยที่ลายก้านขดนั้นมีลักษณะใหญ่กว่ากลีบตรงกลางและก้านเป็นการนำตัวอักษร B ปลายม้วนขดทั้งสองข้างหันหลังชนกัน โดยทำหน้าที่เป็นตัวยึดอัญมณีด้านได้อีกทีหนึ่ง (ภาพที่ 45) ซึ่งเมื่อนำลายมาวิเคราะห์หาคูแล้วก็มีความเป็นไปได้ที่ลายนี้จะได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบอิสลามเข้ามาเนื่องจากเป็นหนึ่งในรูปแบบของลายอาราเบสก์ที่มีทั้งลวดลายพรรณพฤกษาและลวดลายเรขาคณิต ผสมผสานกันอยู่ในชิ้นงาน

ภาพที่ 45 ลายสามกลีบก้านขด

ที่มาภาพ จิตรกรรมและศิลปวัตถุในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 80.

การวิเคราะห์ลวดลายในตัวอย่างศิลปกรรมบนเครื่องประดับอัญมณี

ลายสามกลีบหรือลายสามเหลี่ยมก้านขด

พบลวดลายนี้ทั้งในกลุ่มของเครื่องทอง เครื่องประดับอัญมณี จำนวนหลายชิ้นด้วยกันไม่ว่าจะเป็น ลายแถบคาด ลายขอบจูลมงกุฎ (ภาพที่ 39), พระคชาธารทองคำ (ภาพที่ 42), เครื่องประดับข้อรัดพระองค์หรือเข็มขัดทองคำประดับอัญมณี (ภาพที่ 44-45) นั่นถึงแม้ว่ารูปแบบลายสามกลีบหรือลายสามเหลี่ยมก้านขดนี้อาจจะไม่เหมือนกันในแต่ละชิ้นงานเช่น ใบสามเหลี่ยมนั้นอาจจะมีการประดับปลายเล็กน้อยอย่างไรในแบบลายที่ปรากฏบนแถบคาดลำตัวพระคชาธารทองคำ(ภาพที่42) กับแบบลายกลีบสามกลีบที่เป็นลักษณะรูปทรงสามเหลี่ยม แต่ก็มีความคล้ายคลึงในเรื่องของโครงสร้างรูปแบบเดียวกัน ในงานศิลปะแบบอิสลามนั้นลายสามกลีบนี้มีพัฒนาการตั้งแต่เปอร์เซียโบราณ พบระยะแรกเป็นลายปูนปั้นในสมัยปาร์เซียน ที่อารูปวงกลมที่มีลวดลายวงคันไม้บรรจอยู่ภายในมาตัดเข้าแล้วประกบหลังชนกันจึงได้ลวดลายเช่นเดียวกับลายแบบอาหรับ⁷² ลายสามกลีบบางเอกสารเรียกว่า “ Half-Palmette” ในระยะแรกจะมีลักษณะคล้ายใบปาล์มครึ่งใบจนเหมือนพัดมีกลีบแบ่งออกมาด้านข้างตั้งแต่ 3 กลีบ ไปจนถึง 5 กลีบ บางลายของ Palmette นี้ก็มีลักษณะเป็นรูปทรงหัวใจ อย่างเช่น ลายปูนปั้นประดับที่เมือง Samarra (ภาพที่ 46) และ มัสยิดของ Ibn Tulun ที่เมืองไคโร ประเทศอียิปต์ โดยในระยะต่อมาลายที่มีลักษณะที่มีสามกลีบนี้ก็ถูกนำมาใช้เป็นลายประดับ และใช้ร่วมกับลายดอกไม้อื่นๆเช่นดอกบัว ดอกลิลลี่ ดอกไอริส รวมไปถึงเป็นลายกลีบใบไม้เถา

ภาพที่ 46 ลายปูนปั้นประดับที่เมือง Samarra อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 9

ที่มาภาพ **A Handbook of Mohammedan Decorative Arts** โดย M. S. Dimand, 81.

⁷² กิติมา อมรทัต, .30

โดยมีลักษณะรูปแบบแนวตั้ง หรือบางลายก็ขยายออกด้านข้างจนอยู่ในรูปทรงของปีกนก ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13-14 ลายสามกลีบนั้นถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในลวดลายพรรณพฤกษา ในศิลปะเปอร์เซียอิสลาม โดยรูปแบบลายนั้นพัฒนาให้ดูเป็นลายธรรมชาติมากขึ้น กลีบดอกไม้/ใบไม้มีความพลิ้วไหว อ่อนช้อย เนื่องจากได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะจีน เป็นผลที่ถูกชาวมองโกลรุกรานในช่วง คริสต์ศตวรรษที่ 13 และลายสามกลีบในช่วงนี้ถูกนำมาใช้เป็นส่วนประกอบของลายเถา หรือลายก้านขดของลายดอกไม้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นดอกโบตั๋น ดอกบัว ยกตัวอย่างเช่น ลายประดับเซรามิกที่ เมือง Samarqand ประเทศอุซเบกิสถาน อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 14 (ภาพที่ 47) จนทำให้ลวดลายประดับพันธุ์พฤกษาในศิลปะเปอร์เซียอิสลามมีความสมบูรณ์มากขึ้นและในช่วงตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 – 17 ลายสามกลีบที่พบส่วนใหญ่จะมีขนาดเล็กลงกว่าสมัยก่อนหน้ามากและมักพบทำเป็นลายประกอบหรือลายเถามากกว่าเป็นลายดอกไม้หลัก⁷³ เช่นภาพตะเกียงเคลือบแก้วของมัสยิดในซีเรีย อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ภาพที่ 48)

ภาพที่ 47 ลายประดับเซรามิกที่ เมือง Samarqand อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 14
ที่มาจาก *Art of Islam, Language and Meaning: Commemorative Edition* by Titus Burckhardt, 80.

⁷³ M.S. Dimand, *A Handbook of Mohammedan Decorative Arts* (New York: Metropolitan Museum of Art, 1930), 12-16.

ภาพที่ 48 ภาพตะเกียงเคลือบแก้วของมัสยิดในซีเรีย
 อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 15
 ที่มาภาพ **A Handbook of Mohammedan Decorative Arts** โดย
M. S. Dimand.191.

ลายช่อพรรณพฤกษา

พบบริเวณที่วงข้างซูเป็นพวงช่อดอกไม้โดยตัวลายทำเป็นก้านขดหรือกนกเรียงซ้อนต่อกันขึ้นไป(ภาพที่ 43) เมื่อมองโดยรวมแล้วอยู่ในรูปแบบของใบไม้ จากลักษณะรูปแบบใบไม้นี้ชวนให้นึกถึงเครื่องประดับบนผ้าโพกศีรษะขนาดใหญ่ของชาวอาหรับ (Turban) แบบชาวอาหรับและอินเดีย ที่มีโครงร่างรูปแบบคล้ายๆกัน (ภาพที่ 49) ซึ่งในเปอร์เซียจะเรียกเครื่องประดับชิ้นนี้ว่า จิการ์ (Jiga or Jikka) แปลว่า กระจุก, ยอด ซึ่งเป็นเครื่องหมายของตำแหน่งทั้งเจ้าชายมุสลิมและฮินดู โดยพัฒนามาจากขนนก⁷⁴ ภายหลังก็พัฒนามาเป็นกลุ่มดอกไม้ที่สอดซ้อนขึ้นกันขึ้นไปส่วนปลายงอเล็กน้อย(ภาพที่50) สันนิษฐานว่าเลียนแบบมาจากลายศิลปะบนพื้นผ้าหรือลายกระเบื้องเคลือบ

⁷⁴ Oppi Untracht, *Traditional Jewelry of India* (London : Thames & Hudson, c1997., 1997), 382.

เช่น ลายผนังแบบซีเรีย ที่ Blue Mosque, Cairo อายุราวกลางศตวรรษที่ 17 (ภาพที่ 51) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับลวดลายจากวงช้างแล้ว ยังมีลายแถบคาดบนตัวพระคชาธารทองคำ ที่เป็นลายสามกลีบก้านขดทำเป็นแถวเรียงกัน นั้นคล้ายกับลายเครื่องกระเบื้องเคลือบในศิลปะเปอร์เซียอิหร่าน เช่นเดียวกันทั้งลักษณะของลายสามเหลี่ยมก้านขดที่เรียงต่อกันเช่น ชามเซรามิก อายุราวหลังคริสต์ศตวรรษที่ 13-14 (ภาพที่) และการคาดเส้นในรูปแบบกากบาท เช่น คนโทใส่น้ำรูปช้าง (ภาพที่) ที่ต่อมาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ได้รับความนิยมในการทำเป็นสินค้าส่งออกไปขายยังประเทศจีน ผู้ศึกษาสันนิษฐานว่า ช่างคงได้รับรูปแบบลายเหล่านี้มาจากศิลปกรรมที่เข้ามาในอยุธยา ไม่ว่าจะจากการค้าหรืองานกระเบื้องเคลือบ และคงจะได้รับแค่เพียงอิทธิพลเท่านั้นเนื่องจากพระคชาธารทองคำได้สวมเครื่องทรงซึ่งในงานของศิลปะทางอินโด-เปอร์เซีย นั้นยังไม่เคยพบมาก่อน

ภาพที่ 49 เครื่องประดับศรีษะแบบเปอร์เซีย
ที่มา **Traditional jewelry of India**,382.

ภาพที่ 50 จีการ์ลายช่อพรรณพฤกษา
ที่มาภาพ **Islamic Art The Past and
Modern**,page 90 India,382

ภาพที่ 51 ลายผนังแบบซีเรีย อายุราวกลาง
ศตวรรษที่ 17
ที่มาภาพ **Islamic Art The Past and
Modern,90.**

ภาพที่ 52 ชามเซรามิค ศิลปะอิหร่าน
อายุราวหลังคริสต์ศตวรรษที่13-14
ที่มาภาพ <https://www.metmuseum.org>

ภาพที่ 53 คนโทใส่น้ำรูปช้าง ศิลปะ
อิหร่าน อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 17

ที่มา ceramics in china and the
near east, 216.

2.2 งานเครื่องราชูปโภค

2.2.1 ฝากระโถนทองคำ

ศิลปะอยุธยาอายุราวปลายศตวรรษที่ 20 มีลายปรากฏอยู่บนฝากระโถนทองคำ ตรงกลางเป็นด้ามจับรูปดอกบัวตูม ส่วนตัวฝาโถนั้นสลักเป็นลวดลายคูนูนที่ขยายซ้อนชั้นออกเป็นรูปวงกลมลดหลั่นกัน ประกอบด้วยลวดลายต่างๆมีทั้งลายไข่มุกปลาหรือลายเม็ดประคำ ที่ทำเป็นลายคั่นตรงกลางทำเป็นลายกรอบสอดไขว้ คือลายกรอบมีลักษณะคล้ายลายช่องกระจก โดยที่ลายเส้นกรอบนั้นคดโค้งสอดไขว้ขัดกันเพื่อเชื่อมต่อลายช่องกระจกในแต่ละช่องรอบฝากระโถน ภายในช่องกระจกสลักเป็นลายดอกไม้อยู่ตรงกลาง ถัดออกมาเป็นลายไข่มุกปลาคล้ายกับลายกลีบบัว (ภาพที่ 54)

ภาพที่ 54 ฝากระโถนทองคำและลายกรอบสอดไขว้
ที่มาภาพ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, เครื่องทองกรุงศรีอยุธยา, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,
2548,119.

การวิเคราะห์ลวดลายบนฝากระโถนทองคำ

ผู้ศึกษาได้สันนิษฐานว่าลายกรอบสอดไขว้บนฝากระโถนทองคำนี้ก็อาจจะได้รับลวดลายกรอบสอดไขว้ที่มาจากศิลปะอิสลามที่ได้กล่าวไปเบื้องต้นในตัวอย่างงานศิลปกรรมแบบอิสลามในบทที่ 2 ดังเช่นงานลวดลายประดับสถาปัตยกรรม งานแกะสลักหินทราย(ภาพที่11) ที่ ปราสาททะเลทราย Khirbat al-Mafjar ในสมัยอุมัยยาด (Umayyad) และได้ผ่านอิทธิพลของศิลปะจีนมาแล้ว เนื่องจากทั้งลายกรอบที่คล้ายกับลายหริอู๊ประกบกันและตรงกลางลายกรอบก็เป็นดอกโบตั๋น ที่ถือว่าเป็นดอกไม้มงคลในศิลปะจีนเข้ามาอยู่ในกรอบสอดไขว้ แทนดอกสี่กลีบ

2.3 จิตรกรรมที่ได้รับอิทธิพลแบบศิลปะอิสลาม

2.3.1 ดาวเพดาน

มีลักษณะโครงลายเป็นลายวงกลมซ้อนลดหลั่นกันหลายชั้น ล้อมรอบไปด้วยลายดอกไม้ทรงกลมเล็กใหญ่สลับกันทั่วเพดาน ซึ่งอาจารย์ศิลป์ พีระศรีได้บรรยายถึงลายดาวเพดาน ที่พระปรางค์วัดราชบูรณะนี้ว่า “ เพดานกรุตกแต่งด้วยลายเขียนรูปวงกลมใหญ่ประดับประดาด้วยลายดอกไม้รูปทรงกลมคล้ายดอกมะลิบาน ล้อมรอบด้วยรูปวงกลมปิดทองซึ่งบางวงมีพระพุทธรูปนั่งองค์เล็กๆเขียนด้วยเส้นสีแดงอยู่ในวงกลมปิดทองนั้น ลวดลายซึ่งช่วยเสริมรูปวงกลมปิดทองให้เด่นนั้นคล้ายเป็นแบบจีนหรือเปอร์เซีย แต่ก็อาจเป็นการบังเอิญมาพ้องกันเข้าก็ได้ เพราะลวดลายแบบนี้เป็นศิลปะที่นิยมทำกันทั่วไปสำหรับชนชาวตะวันออก”⁷⁵ (ภาพที่ 55) โดยรวมแล้วทำให้นึกถึงการทำให้ลายเรขาคณิต (Geometry) ในแบบของศิลปะอิสลาม ที่มักทำลายที่เกิดจากแนวคิดในการคำนวณทางคณิตศาสตร์และรูปทรงเรขาคณิตมาทับซ้อนหรือตัดทอนให้เกิดเป็นลวดลายที่ตระการตาและสามารถขยายลวดลายออกไปได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยความสมมาตรกัน

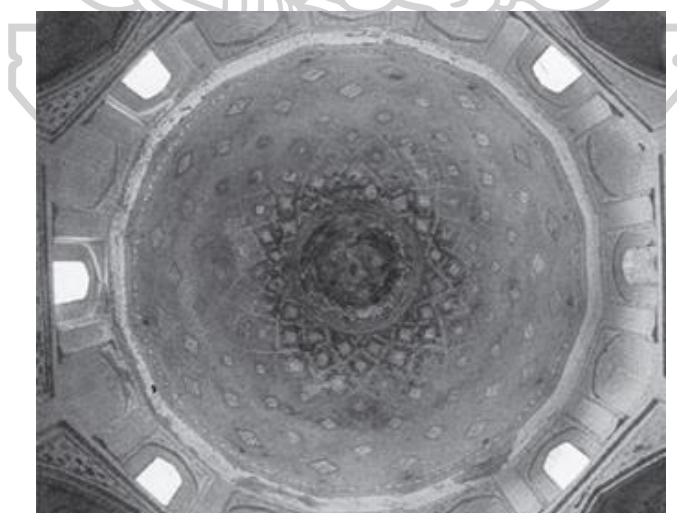

ภาพที่ 55 ดาวเพดานในกรุปรางค์ประธาน วัดราชบูรณะ
ที่มา : สัญลักษณ์ในงานจิตรกรรมไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่
๑๕ ถึง ๒๔, 36.

⁷⁵ ถ้า ทอ ก้าวรณ, .30

การวิเคราะห์ลวดลายดาวเพดาน

ดาวเพดานในแบบศิลปะอิสลามมีการนำลายเรขาคณิตมาใช้เป็นหลักการในการทำลวดลายบนงานศิลปะ โดยจะใช้การคำนวณทางคณิตศาสตร์และรูปทรงเรขาคณิตมาทับซ้อนหรือตัดทอนให้เกิดเป็นลวดลายและยังสามารถขยายต่อลวดลายจากลายหนึ่งออกไปเป็นอีกลายหนึ่งเชื่อมต่อกันได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด แม้ว่าจะแตกต่างกับลายแบบอาราเบสก็อย่างชัดเจน แต่ในบางครั้งก็เห็นลายทั้งสองชนิดนี้ปรากฏอยู่ร่วมกันหรือทับซ้อนกัน และบางครั้งก็พบว่า ลายเรขาคณิตนั้นเป็นพื้นฐานให้กับการผูกลายเครือเถาอีกด้วย อาทิเช่น ภาพดาวเพดานที่ Jameh Mosque of Varamin ที่ประเทศอิหร่าน (ภาพที่ 56) จุดศูนย์กลางอยู่ในรูปแบบรูปทรงกลมในพื้นที่ตกแต่งด้วยดาวฤกษ์ที่ขยายตัวเหมือนตาข่ายและขยายออกอย่างเท่าๆกันจากวงกลมของยอดโดม อีกภาพเป็นรูปกระจกที่มีโครงสร้างของลายเป็นลายเรขาคณิตและมีลายพื้นฐัฏกษาประกอบสัตว์เป็นลายหลักกระจายอยู่เต็มพื้นที่จนไม่มีช่องว่าง (ภาพที่ 57) มีส่วนคล้ายกับกับลายดาวเพดานที่พบที่วัดราชบูรณะซึ่งมีการจัดวางโครงสร้างของลายด้วยความสมมาตร และกระจายวงกลมที่ปิดด้วยทองไปทั่วทั้งเพดานในสัดส่วนที่เล็กบ้างใหญ่สลั้บกันแต่ถึงกระนั้นก็ยังมีความสมมาตรกันอย่างเห็นได้ชัด และทำลวดลายเป็นลายที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา ดังนั้นผู้วิจัยจึงคาดว่า ลายดาวเพดานที่วัดราชบูรณะแห่งนี้จะเพียงรับอิทธิพลของการวางโครงสร้างแบบลายเรขาคณิตในแบบศิลปะอิสลามมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากัน

ภาพที่ 56 ภาพดาวเพดาน ศิลปะอิหร่าน อายุราวศตวรรษที่ 13
ที่มาจาก Facts and Artefacts Art in the Islamic World,430.

ภาพที่ 57 กระจกทำจากโลหะคิลปะเอเชียกลาง อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 11 – 13
 ที่มาจากภาพ The Artistic Culture of Central Asia and Azerbaijan in the 9th-15th centuries.
 Volume III. Toreutics.— Samarkand-Tashkent: IICAS, 2012,68.

2.3.2 ภาพนกลุ่มหันหน้าเข้าหากัน

ปรากฏบนผนังภายในซุ้มคูหาเพดานห้องگردانทิศตะวันตก ซึ่งในภาพนี้มีพื้นหลังเป็นสีแดงชาด มีรูปนกลุ่มสองตัวต่างชนิดกันยืนหันหน้าเข้าหากันโดยตรงกลางชั้นด้วยต้นไม้ (ภาพที่ 58) ซึ่งในภาพอาจจะเป็นภาพที่เกี่ยวข้องกับพุทธชาดก สัมพันธ์ภาพภาพอื่นๆ ในที่อยู่บนผนัง แต่รูปแบบการวาดภาพแบบนี้ต่างจากการวาดภาพแบบไทยหรือแบบจีน แต่เป็นรูปแบบที่มีต้นกำเนิดมาจากศิลปะของกลุ่มประเทศแถบตะวันออกกลาง / เอเชียตะวันตก เช่น เปอร์เซียโบราณ อียิปต์ และซีเรีย ซึ่งนิยมการวางภาพแบบสมมาตร มีต้นไม้เป็นศูนย์กลางและมีคนหรือสัตว์หันหน้าเข้าหากัน⁷⁶ ภาพนกลุ่มที่พบในศิลปะแบบอิสลาม เช่นงานกระเบื้อง 8 เหลี่ยมลายพันธุ์พฤกษานกลุ่มที่พระราชวัง Kubadabad ประเทศอิหร่าน ศิลปะเซลญุก อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 12 (ภาพที่ 14) ที่ได้กล่าวในบทที่ 2 ซึ่งจะพบภาพนกลุ่มอยู่ด้วยกันเป็นคู่ๆ ท่ามกลางใบไม้ในเส้นริ้วที่เป็นแถบ⁷⁷ หากสังเกตรายละเอียดเพิ่มเติมจะพบว่านกลุ่มทั้งสองตัวจะมีลักษณะไม่เหมือนกัน ตัวทางด้านซ้ายมี

⁷⁶ มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์, .92-91

⁷⁷ กิติมา อมรทัต, .79

ลักษณะอ้วนกว่าตัวทางด้านขวา เพื่อสื่อความหมายว่านภามีความต่างเพศกัน ซึ่งบางครั้งในสมัยนี้ก็ทำนภะประหลาดคือ ตัวเป็นนกกหน้าเป็นผู้หญิง ด้วยเช่นกัน⁷⁸

ภาพที่ 58 ภาพนกกุ่หันหน้าเข้าหากัน

ที่มาภาพ สัญลักษณ์ในงานจิตรกรรมไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ถึง ๒๔,35.

การวิเคราะห์ลายพรรณพฤกษาประกอบสัตว์ภาพนกกุ่

ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบกับภาพนกกุ่ที่พบที่วัดราชบูรณะนั้นก็พบว่ามีความเป็นไปได้ที่จะเป็นช่างวาดภาพนี้จะเป็นชาวอาหรับ หรือชาวมุสลิม เนื่องจากลักษณะของการวาดภาพนกกุ่นี้ไม่แพร่หลายในศิลปะอื่นเท่ากับศิลปะอิสลาม อีกอย่างหนึ่งคือลักษณะตัวนกกทั้งสองตัวมีลักษณะไม่เหมือนกันตัวด้านซ้ายมีลักษณะอ้วนกว่า คล้ายกับนกพิราบสีขาว ในขณะที่นกอีกฝั่งทางด้านขวามีลักษณะผอมว่าและมีขนสีเทาและงอปากสีดำ บ่งบอกว่าเป็นนกคนละชนิดอย่างชัดเจน (ภาพที่ 59)

⁷⁸ Ibid.

ภาพที่ 59 ภาพนกคู่ที่ผนังปราสาทที่วัดราชบูรณะ

ที่มาภาพ สัญลักษณ์ในงานจิตรกรรมไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ถึง ๒๔,35.

ศิลปกรรมด้านนอกปราสาทประธานวัดราชบูรณะ

ลายปูนปั้นประดับปราสาทที่ได้รับอิทธิพลแบบศิลปะอิสลาม

ลวดลายประดับปูนปั้นลวดลายสามกลีบ หรือ ลายกลีบสามแฉก

เป็นลวดลายที่พบในลายกลีบบัวมีไส้และลายแทรกกลีบบัว ที่ประดับอยู่ตรงบริเวณฐานบัวเชิงด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของปราสาทประธาน(ภาพที่ 60) ลายกลีบบัวนี้ประกอบไปด้วยแม่ลายที่อยู่ด้านล่างรองรับดอกไม้ที่มีกลีบแยกออกเป็นสามแฉกแยกออกมาจากโคนลำต้นเดียวกัน กลีบตรงกลางมีปลายแหลมและตั้งตรง ส่วนกลีบทั้งสองข้างมักจะมีปลายแหลมตรงเฉียงออกข้างหรือขดม้วนออกด้านข้าง และถูกขนาบทั้งสองข้างด้วยกกลาย ซึ่งลายนี้เป็นลวดลายที่แปลกไปจากลายกลีบบัวในทิศอื่นๆของปราสาทประธาน ตรงกลางระหว่างกลีบบัวนั้นมีหลายแทรกเล็กๆเป็นลายสามกลีบเช่นเดียวกันกับลายด้านในไส้ของกลีบบัว แต่ลักษณะของกลีบดอกทั้งสองข้างนั้นมีลักษณะม้วนออกเป็นก้านขด เมื่อพิจารณาแล้วนั้นก็มีส่วนคล้ายกับลายที่พบงานเครื่องทองประดับอัญมณีทองคำที่พบในปราสาทประธาน

ภาพที่ 60 ภาพลายสามกลีบ ที่วัดราชบูรณะ
ที่มา : ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์

การวิเคราะห์ลวดลายปูนปั้นประดับปราสาทประธานวัดราชบูรณะ

ผู้ศึกษาสันนิษฐานว่าผ่านการบูรณะหลังการสร้างแต่เค้าโครงของเจดีย์ประธานไม่ได้ถูกเปลี่ยนแปลง แต่ลวดลายปูนปั้นนั้น ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามแบบอย่างรสนิยมของแต่ละยุคสมัยที่ปฏิสังขรณ์ จากข้อมูลการศึกษาของศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. สันติ เล็กสุขุม ที่ได้ทำการศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับลายกลีบสามแฉกที่ปรากฏอยู่ในลายปูนปั้นประดับบริเวณกรวยเชิงเพ็องอุบะ ได้ข้อสรุปว่าเป็นลวดลายใหม่ ที่คลี่คลายห่างจากลายเขมร เป็นเอกลักษณ์สมัยสร้างปราสาท คือ นิยมแบ่งปลายประธานของแม่ลายหรือปลายตัวแทรกเป็นกลีบสามแฉก หรือ สามส่วนในลักษณะคล้ายก้านมีกนกขนานเป็นชั้น

เมื่อนำลายสามกลีบมาเปรียบเทียบกับการทำลายพันธุ์พฤกษาในแบบของลายอิสลามพบว่า มีลายดอกไม้ชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึง กับลายสามกลีบที่พบที่วัดราชบูรณะเป็นอย่างมาก ได้แก่ ดอกไอริส เปอร์เซีย (Iris Persia) (ภาพที่ 61⁷⁹) ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่พบได้ทั่วไปในเปอร์เซีย ช่อดอกไอริส มีลักษณะคล้ายรูปของพัด มีจำนวนกลีบดอกตั้งแต่หนึ่ง ถึง หกกลีบ ส่วนใหญ่จะมีสัดส่วนที่สมมาตรกัน และมีสามกลีบเลี้ยง ช่างชาวเปอร์เซียมักจะนำพันธุ์ไม้ต่างๆใน

⁷⁹ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี., "Iris Plant," https://en.wikipedia.org/wiki/Iris_plant.

ท้องถิ่นมารังสรรค์ผลงานในทุกช่วงแต่ละฤดู ตั้งแต่ดอกไม้ที่เริ่มจะผลิบาน จนกระทั่งบานเต็มที่ เมื่อแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และเป็นสวนที่อยู่ในสวรรค์ ดังที่เราพบเห็นได้ทั่วไปจากศิลปกรรมแบบอิสลามเช่น ภาพกระเบื้องรูปดาว (Star-shaped tile) ศิลปะอิหร่าน จากพิพิธภัณฑ์ Jameh Mosque (ภาพที่ 62⁸⁰)และลายนี้ก็ได้แพร่หลายมากขึ้นเมื่อมาอยู่ในงานศิลปกรรมที่ส่งออกค้าขาย และผู้ศึกษาสันนิษฐานว่าอุซยาเองก็ได้รับอิทธิพลในการทำศิลปะการทำลายสามกليبมาไม่มากนักน้อย เนื่องจากพบลายนี้เป็นลายประกอบในศิลปกรรมต่างๆดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้

ภาพที่ 61 ภาพดอกไอริสในงานศิลปะอิสลาม
ที่มาภาพ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. วิธีสืบค้นวัสดุ
สารสนเทศ. [ออนไลน์].เรื่อง 1“**IRIS (Plant)**
”.[https://en.wikipedia.org/wiki/Iris_\(plant\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Iris_(plant)).(9
มิถุนายน 2558)

ภาพที่ 62 ภาพกระเบื้องรูปดาว (Star-shaped tile)
ศิลปะอิหร่าน
ที่มา : Victoria and Albert Museum, London.วิธี
สืบค้นวัสดุสารสนเทศ. [ออนไลน์].เรื่อง “**plant
motifs in Islamic art**”.
[http://www.vam.ac.uk/content/articles/p/plant-
motifs-in-islamic-art/](http://www.vam.ac.uk/content/articles/p/plant-motifs-in-islamic-art/).19 มิถุนายน 2561)

⁸⁰ London Victoria and Albert Museum, "“Plant Motifs in Islamic Art”."

<http://www.vam.ac.uk/content/articles/p/plant-motifs-in-islamic-art/>.

บทที่ 4 สรุปผลการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเกี่ยวกับลวดลายพรรณพฤกษาที่ปรากฏอยู่ในงานศิลปกรรมวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บางส่วน โดยผู้ศึกษาเชื่อว่าเป็นงานศิลปกรรมโดยเฉพาะลวดลายที่มีความสัมพันธ์กับศิลปะอิสลาม มีทั้งศิลปวัตถุที่นำมาจากภายนอกและส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลศิลปะอิสลาม สามารถจำแนกได้ทั้งลวดลายที่ได้รับรูปแบบจากศิลปะอิสลามและลวดลายที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอิสลามปรากฏอยู่บนชิ้นงานดังนี้

1. ลวดลายที่ปรากฏในงานศิลปกรรมปราสาทประธานวัดราชบูรณะ

1.1 ศิลปกรรมภายในปราสาทประธานวัดราชบูรณะ

1.1.1 ศิลปะและวัตถุที่มีลวดลายในแบบศิลปะอิสลาม

งานศิลปกรรมที่มีลวดลายแบบมุสลิมปรากฏอยู่บนศิลปวัตถุ ประเภทเครื่องประดับทองของกษัตริย์และเจ้านาย เครื่องประดับอัญมณี ซึ่งส่วนหนึ่งน่าจะนำเข้ามาจากต่างประเทศ หรือ เป็นฝีมือช่างทองต่างประเทศเป็นผู้ทำขึ้น ทั้งในเรื่องของฝีมือช่างและเทคนิคการผลิตเช่น แหวนจารึกอักษรอาหรับ ชิ้นส่วนเครื่องประดับขี้อรดพระองค์หรือเข็มขัดทองคำประดับอัญมณีและชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณี ซึ่งลวดลายดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

ลายขัดสาน หรือ ลายสอดสาน หรือ ลายปมไม่ร้อย การวางรูปแบบของลายที่ขัดสานกันนั้นเป็นแบบที่ไม่สามารถมองเห็นจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของลายได้ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของการทำลวดลาย ในแบบศิลปะอิสลามอย่างหนึ่ง โดยการทำรูปแบบที่ปรากฏในงานชิ้นส่วนประดับอัญมณีทองคำขี้อรดพระองค์นี้ได้ทำในรูปแบบลายเรขาคณิตดอกกุหลาบ 8 กลีบ (8-fold Rosette) ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงสร้างในแบบของลายเรขาคณิตที่แพร่หลายอยู่ในศิลปะอิสลาม จึงทำให้ผู้ศึกษาพบว่าเป็นงานที่น่าจะใช้ช่างมุสลิมทำเพราะ มีความชำนาญรวมถึงมีความเข้าใจในการทำรูปแบบลายดังกล่าวเป็นอย่างดี

ลายลามหรือลามอะลีฟ ซึ่งถ้าพิจารณาจากงานที่พบในพื้นที่ประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามแล้วนั้นมักพบภาพขณะประเภท เครื่องถ้วย เครื่องโลหะ และ บนงานเครื่องประดับ มักจะมีลายลามหรือลามอะลีฟปะปนอยู่ในคำที่เป็นพระวจนะในคัมภีร์อัลกุรอาน หรือทำเป็นตัวอักษรที่เป็นพระนามของพระอัลลอฮ์และท่านะบีมุฮัมมัด (ซล.) แต่จากที่สำรวจในลวดลายที่เป็นลายอักษรวิจิตรที่ปรากฏอยู่บนชิ้นงานศิลปกรรมในวัดราชบูรณะนั้นพบว่าลายอักษรวิจิตรที่พบในงานเครื่องประดับอัญมณีนั้นเป็นการทำลวดลายซ้ำๆกับลายลามหรือลามอะลีฟในลักษณะที่สอดคล้องกันไปทั่วกันเพียงเท่านั้น ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นว่าการทำลวดลายดังกล่าวไม่ได้ทำเพื่อความศรัทธาในศาสนาอิสลาม หากแต่ทำเพื่อความงามและแปลกใหม่ในการออกแบบลวดลายบนเครื่องประดับที่ไม่เคยพบมาก่อนในงานที่ร่วมสมัยกัน และสันนิษฐานว่าชิ้นงานเครื่องประดับอัญมณีชุดนี้น่าจะเป็นงานที่ถูกสั่งทำขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อกษัตริย์หรือราชวงศ์ โดยช่างที่ทำนั้นน่าจะเป็นช่างชุดเดียวกับที่ทำชิ้นส่วนงานประดับอัญมณีขี้อรดพระองค์ที่เป็นลายขัดสาน เพราะไม่พบเห็นในงานเครื่องประดับสมัยต่อมาอีกเลย

เหรียญทองคำจารึกภาษาอาหรับ ลวดลายที่ปรากฏอยู่บนเหรียญทั้งสองเหรียญจัดอยู่ในหมวดหมู่ของศิลปะอิสลามแบบลายอักษรวิจิตร แต่จารึกนี้สามารถอ่านและแปลความหมายได้ทั้งสองด้าน โดยผู้ศึกษาได้ข้อสรุปว่าเหรียญจารึกภาษาอาหรับที่เป็นพระนามกษัตริย์ไซนุลอะบีดีนนั้น มีความเป็นไปได้ว่าจะเป็นกษัตริย์กษัตริย์ไซนุลอะบีดีนที่ 1 ของเมืองสมุทร-ปาไซ ที่ครองราชย์อยู่ในช่วงประมาณ ค.ศ.1360 – 1370/ พ.ศ.1903 – 1913) เนื่องจากรูปแบบของเหรียญในสมัยนี้มีความคล้ายคลึงกับเหรียญที่พบในปราสาทประธานวัดราชบูรณะที่มีลักษณะเหรียญที่บางอักษรภาษาอาหรับที่จารึกบนเหรียญนั้นมีเส้นตัวอักษรที่เล็กกว่าเช่นกัน โดยเฉพาะตัวอักษรคำว่า **الله** อ่านว่า อัลลา นั้น มีลักษณะที่ขมวดตัวเป็นมุมคล้ายสามเหลี่ยมแบบเดียวกัน

1.1.2 ศิลปวัตถุและลวดลายภายในที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอิสลาม

ได้พบงานศิลปกรรมประเภทลวดลายส่วนหนึ่งอยู่ในเครื่องประดับ เครื่องทอง จิตรกรรมลวดลายปูนปั้น ซึ่งงานช่างเหล่านี้อาจทำขึ้นโดยช่างไทยแต่มีงานประดับลวดลายแบบอิสลามซึ่งแสดงให้เห็นถึงลายที่ได้รับอิทธิพลมาจากลวดลายในแบบศิลปะอิสลาม มาไม่มากนักน้อย โดยอาจจะถูกส่งผ่านมาจากศิลปะอื่นๆอีกทอดหนึ่ง อาทิเช่น ศิลปะจีน เป็นต้น ซึ่งบางลายอาจจะเป็นลายที่มีโครงสร้างรูปแบบคล้ายคลึงกับศิลปะแบบอิสลามก็จริงแต่ได้รับการพัฒนาลายเป็นแบบที่

ต่างออกไป ดังนี้

ลายดึกกลีบหรือลายเหรียญกษาปณ์ เป็นลายที่มีต้นกำเนิดนั้นได้มาจากเปอร์เซียอิหร่านได้ให้อิทธิพลไปยังศิลปะจีนและนำมาใช้บนเครื่องถ้วยลายคราม ลังทอ และเฟอร์นิเจอร์ รวมถึงเป็นลายประกอบที่ล้อมรอบลายขัดสานในงานชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีทองคำ ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นว่าลายนี้เป็นลายที่พบได้เสมอในศิลปกรรมของอิสลามเพราะเป็นลายพื้นฐานในการทำลายดอกไม้ที่ใกล้เคียงกับดอกไม้จริงและดูเป็นธรรมชาติ ทำให้ลายนี้เป็นลายประกอบอีกลายหนึ่งที่ช่างมักนำมาใช้ในงานศิลปกรรมเสมอ

ลายสามกลีบ หรือลายสามเหลี่ยมก้านขด ที่พบอยู่บนชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีข้อรัดพระองค์ทองคำ งานชิ้นส่วนเครื่องประดับอัญมณีทองคำ และแหวนจารึกปรากฏเป็นลายสามเหลี่ยมก้านขดและลายประกอบของงานประดับ ลักษณะกลีบตรงกลางมีหลายรูปทรงทั้งที่คล้ายทรงกลีบดอกไม้ ทรงสามเหลี่ยม โดยทำก้านตรงและส่วนของก้านขดปลายทั้งสองข้างทำจากทองคำ ส่วนลายสามกลีบอีกแบบหนึ่งที่พบนั้นจะลักษณะลายที่มีกลีบดอกแยกออกเป็นสามแฉกเชื่อมกับก้านดอกที่ทำด้วยทองที่ก้านพลิวไหว ซึ่งลักษณะลายดังกล่าวผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าลายสามกลีบหรือลายสามเหลี่ยมก้านขดนี้มีหน้าที่เป็นลายตกแต่งเพราะมีหลายรูปแบบ หลายทรง หลายขนาด และสามารถใช้ปิดช่องว่างในการทำชิ้นงานให้ดูเต็มพื้นที่ และมีความสมบูรณ์มากขึ้น

นอกจากนี้ก็ยังมักลุ่มเครื่องใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ ที่เชื่อว่าจะได้รับอิทธิพลลายอิสลามมาไม่มากนักน้อย ไม่ว่าจะเป็

ลายบริเวณขอบจูลมงกุฎ - ที่มีทั้งลายสามเหลี่ยมก้านขดทำเป็นลายประกอบลักษณะเอียงไปตามขอบของมงกุฎปลายระดับเล็กน้อย เชื่อว่าได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีนเช่นเดียวกัน

ลายแถบคาดพระคชาธารทองคำ - เป็นลายประกอบเครื่องทรงโบสามเหลี่ยมนั้น อาจจะมีการประดับปลายเล็กน้อย ซึ่งสันนิษฐานว่าได้รับผ่านอิทธิพลจีนที่นิยมการทำลวดลายธรรมชาติที่พลิวไหว

ลายข้อพรรณพฤกษา พบในช่างทองคำบรรจุพระบรมสารีริกธาตุบริเวณที่วงข้างหูเป็นพวงช่อดอกไม้โดยตัวลายทำเป็นก้านขดหรือลายกนกเรียงซ้อนต่อกันขึ้น ซึ่งรูปแบบการทำข้อพวงช่อดอกไม้นั้นน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะแบบอินโดเปอร์เซีย เพราะมีการใช้การทำลายดอกไม้ซ้ำๆต่อกันขึ้นไปในขณะที่ศิลปะแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือศิลปะจีนเองมักนิยมใช้รูป

ช้างชุดอกบัว

ลายกรอบสอดไขว้ ที่พบปรากฏอยู่บนฝากระโถนทองคำนั้นในศิลปะแบบอิสลามที่ผ่านอิทธิพลศิลปะจีนมาแล้วเนื่องจากลักษณะของกรอบมีความคล้ายคลึงกับลายหรือที่มาประกบกัน และดอกไม้ด้านในเป็นไม้ไซ่ลายดอกสี่กลีบแต่เป็นดอกโบตั๋น

ลายดาวเพดาน พบในงานจิตรกรรมบนดาวเพดานห้องกุฏิวัดราชบูรณะซึ่งมีการจัดวางโครงสร้างของลายด้วยความสมมาตร และกระจายวงกลมที่ปิดด้วยทองไปทั่วทั้งเพดานในสัดส่วนที่เล็กบ้างใหญ่สลับกันแต่ถึงกระนั้นก็ยังคงมีความสมมาตรกันอย่างเห็นได้ชัด และทำลวดลายเป็นลายที่เกี่ยวข้องเนื่องในพุทธศาสนา ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสันนิษฐานว่า ลายดาวเพดานที่วัดราชบูรณะแห่งนี้อาจจะเพียงรับอิทธิพลของการวางโครงสร้างแบบลายเรขาคณิตในแบบศิลปะอิสลามมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับงานศิลปกรรม

ลายพรรณพฤกษาประกอบสัตว์ภาพนกคู่ พบในงานจิตรกรรมเช่นเดียวกัน มีความเป็นไปได้ที่จะเป็นช่างวาดภาพนี้จะเป็นชาวอาหรับ เนื่องจากลักษณะของการวาดภาพนกคู่นี้ไม่แพร่หลายในศิลปะอื่นเท่ากับศิลปะอิสลาม อีกอย่างหนึ่งคือลักษณะตัวนกทั้งสองตัวมีลักษณะไม่เหมือนกัน ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีมาก่อนในศิลปะอิสลาม

1.2 ลวดลายศิลปกรรมภายนอกปราสาทประธานวัดราชบูรณะ

ลายปูนปั้นบนลายกลีบบัวด้านนอกขององค์ปราสาทประธานทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอิสลามมีลักษณะเป็นลายสามกลีบถูกนำมาใช้เป็นลายประดับหลัก ซึ่งเป็นอิทธิพลศิลปะแบบเปอร์เซียอิหร่านที่ผ่านเข้ามาโดยอาจจะทำเลียนแบบดอกไอริสเปอร์เซียซึ่งดอกไม้ชนิดนี้ไม่ใช่ดอกไม้ท้องถิ่นในภูมิภาคแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

2. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยกับชาวมุสลิม ในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น

จากการศึกษารูปแบบและลวดลายของศิลปกรรมในปราสาทประธานวัดราชบูรณะแล้วพบว่า ในสมัยอยุธยาตอนต้นนี้น่าจะมีชาวมุสลิม ได้เข้ามาติดต่อทำการค้าหรือเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาในระยหนึ่งแล้ว และลวดลายที่ปรากฏขึ้นในงานนั้นมีทั้งรูปแบบของลวดลายที่เป็นลายแบบอิสลามโดยตรง เช่นการวางโครงสร้างในการออกแบบการทำลวดลายในสัดส่วนที่สมมาตรกันของลายเรขาคณิต หรือการทำเครื่องประดับที่มีลวดลายอักษรวิจิตร กับลวดลายที่ได้รับอิทธิพลผ่านจากศิลปะจีนเข้ามา ซึ่งชาวจีนเองบางกลุ่มก็เป็นชาวมุสลิมเช่นเดียวกัน จึงทำให้ผู้ศึกษาเชื่อว่าการค้าขายคือการที่กรุงศรีอยุธยาได้รับอิทธิพลในการทำงานศิลปกรรมด้านลวดลายดังกล่าวเข้ามามีบทบาทในงานศิลปะ แต่สิ่งที่มองข้ามไม่ได้คือการพบเหรียญอาหรับที่ผู้ศึกษา สันนิษฐานว่ามาจากเมืองสมุทร-ปาไซนั้น ที่นอกจากเป็นศูนย์กลางเมืองท่าทางการค้าในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศมุสลิมแล้ว ยังมีการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์อีกด้วย เนื่องจากเหรียญนี้เป็นเหรียญที่ทำเพื่อการระลึก ดังนั้นการส่งต่อให้กันย่อมมีความหมายถึงความสัมพันธ์ต่อกันไม่มากนัก

3. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเกี่ยวกับประเทศมุสลิมที่อยู่ทางภาคใต้เราเพิ่มเติม อย่างเช่นเมืองสมุทร-ปาไซ หรือ อาเจะห์ ซึ่งเป็นเมืองมุสลิมเล็กๆ ที่อยู่เป็นเมืองท่าทางการค้ากับประเทศมุสลิมในเขตตะวันออกเฉียงกลาง และเมืองที่ไม่ค่อยได้มีนักวิชาการชาวไทยเขียนถึงมากนัก ซึ่งจากการศึกษาก็ทำให้ผู้ศึกษามอง ได้อีกแง่มุมมองว่าสมัยอยุธยาตอนต้นนอกจากจะติดต่อก้าขายกับประเทศจีนนั้นก็น่าจะมีการติดต่อก้าขายกับประเทศที่เป็นมุสลิมด้วยเช่นกัน

รายการอ้างอิง

- Anne Richter, Bruce W. Carpenter, Bruce Carpenter., *Gold Jewellery of the Indonesian Archipelago*. Singapore: Ed. Didier Millet, 2012. Book.
- Bonamy, Dobrée. "Arabic Art in Egypt." *The Burlington Magazine for Connoisseurs*, no. 202 (1920): 31.
- Broome, Michael. *A Handbook of Islamic Coins*. London: Seaby, 1984. Book.
- Deror Avi. "Decorative in Islamic Art." <http://www.islamic-arts.org>.
- Dimand, M.S. . *A Handbook of Mohammedan Decorative Arts*. New York: Metropolitan Museum of Art, 1930.
- Gift of George D. Pratt. "Fragment of a Wood-Block Print on Linen." <http://www.clevelandart.org>
- Hinmanshu Prabha Ray *Coins in India: Power and Communication*. Mumbai: Marg Publications on behalf of the National Centre for the Performing Arts, 2006.
- J. Leyten. *Gold Coins of Samudra-Pasai and Acheh : Their Origin, Name and Weight in a Historical Context*. Koninklijk Nederlands Genootschap Voor Munt- En Penningkunde. Amsterdam, 2007.
- Kazmi, Nuzhat. *Islamic Art: The Past and Modern*. New Delhi, India: Lustre Press Roli Books, 2009. Book.
- Untracht, Oppi. *Traditional Jewelry of India*. London : Thames & Hudson, c1997., 1997.
- Victoria and Albert Museum, London. "'Plant Motifs in Islamic Art'." <http://www.vam.ac.uk/content/articles/p/plant-motifs-in-islamic-art/>.
- กิติมา อมรทัต, . ศิลปะเปอร์เซียศูนย์กลางวัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลาม :กรุงเทพฯ .
แห่งอิหร่าน 2547.
- น้ำ ทองคำวรรณ .จิตรกรรมและศิลปวัตถุในกรุงพระปรางค์วัดราชบูรณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา .
พระนคร กรม :, [2501], 1958.
- ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์ .ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และศิลปวัตถุ ในกรุงพระปรางค์วัดราช

- บูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยากรมศิลปากร:พระนคร .,2501.
- ปริมาณูจิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ, 2333-2396, ปรัชยัทธิธรรมราชา (แพ), พระยา,
วิเชียรปรีชา, พระ., พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ และ ฉบับ
กรมพระปริมาณูจิตฯ และ พงศาวดารเหนือ ฉบับพระวิเชียรปรีชา .(น้อย)Vol. 2, พระนคร,
องค์การค้าของคุรุสภา2504.
- ประชุมพงศาวดาร เล่ม 38 (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 64): พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทน
มาศ .(เจิม)1969.
- ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ, ศรีศักร วัลลิโกดม สิริ ตั้งตรงจิตร เสนีย์ มะดากะกุล .มุสลิมในประเทศไทย .
โครงการหอสมุดกลางอิสลาม สายสกุล สุลต่านสุลัยมาน : กรุงเทพฯ,
พิมพ์ครั้งที่ 2., 2539.
- ปิ่นฉัตร หมอยาคี สุวิทย์ ไพทยวัฒน์และคณะ .อารยธรรมมนุษย์, . นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช2560.
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐนิติ์และฉบับกรมพระปริมาณูจิตฯและ
พงศาวดารเหนือฉบับพระวิเชียรปรีชา(น้อย), . กรุงเทพฯ องค์การค้าคุรุสภา :2504.,
มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์รายงานการวิจัย" .:ัยเรื่อง : ลวดลายกระบวนเงินในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ"
" = "มุมมองใหม่Chinese Motifs in Murals at Wat Rajburana Crypt : New Outlooks"."
(2550).
- "ลวดลายประดับแบบอิสลามในศิลปะไทย พุทธศตวรรษที่21-23]." Germany, Europe: มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- วรวิทย์ สันทรหัสสรูปแบบและลวดลายเครื่องประดับทองคำกรุปรางค์ประธานวัดราชบูรณะ " .
= พระนครศรีอยุธยา Form and Pattern Design of the Goldenornaments from the Crypt of
Main Prang, Wat Ratchaburana, Ayutthaya." มหาวิทยาลัยศิลปากรสาขาวิชาประวัติศาสตร์ .
.ศิลปะ, 2555.
- วิไลเลขา บุรณศิริ และ สิริรัตน์ เรื่องวงศัจาร .ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนการเข้ามา
ของชาวตะวันตกมหาวิทยาลัยรามคำแหง:กรุงเทพฯ .2521.,
- สันติ, เล็กสุขุม .วิวัฒนาการของชั้นประดับลวดลายและลวดลายสมัยอยุธยาตอนต้น =the Evolution of
Stucco Decorative Motifs of Early Ayudhya Period. กรุงเทพฯ อัมรินทร์การพิมพ์ ;, 2522.,
1979.
- สันติ เล็กสุขุม .พัฒนาการของลายไทย เมืองโบราณ : กรุงเทพฯ .กระทบกับเอกลักษณ์ไทย ;, 2553.,
2010.

สารานุกรมเสรี., วิกีพีเดีย" .Iris Plant." https://en.wikipedia.org/wiki/Iris_plant.

สุจิตต์ วงษ์เทศ บทความพิเศษ" .“แขก” มุสลิม ในความเป็นไทย ".วารสารรัฐสมิแล, ฉบับที่ 1, no. 34 (มกราคม) (มีนาคม-2556).

สุเนตร, ชุตินธรานนท์, เวศร์ภาคา เขาวนุช, and สุวรรณดี ภูวคต .เครื่องทองกรุงศรีอยุธยา อมตะศิ :ลป์ แผ่นดินสยาม =*the Immortal Art of Ayutthaya Gold*. กรุงเทพฯ แพลน โมทิฟ :, 2546.

พิมพ์ครั้งที่ 2., 2003.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	เสาวภาคย์ สุวรรณเรือง
วัน เดือน ปี เกิด	11 พฤษภาคม 2532
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
วุฒิการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต
ที่อยู่ปัจจุบัน	31/1 ถนน สุขุมวิท แขวง คลองเตยเหนือ เขต วัฒนา กรุงเทพฯ 10110

